

Editată cu sprijinul
Fundăției
INSTITUTUL PENTRU
LIBERĂ INIȚIATIVĂ

și cu sprijinul
Fundăției
ANONIMUL

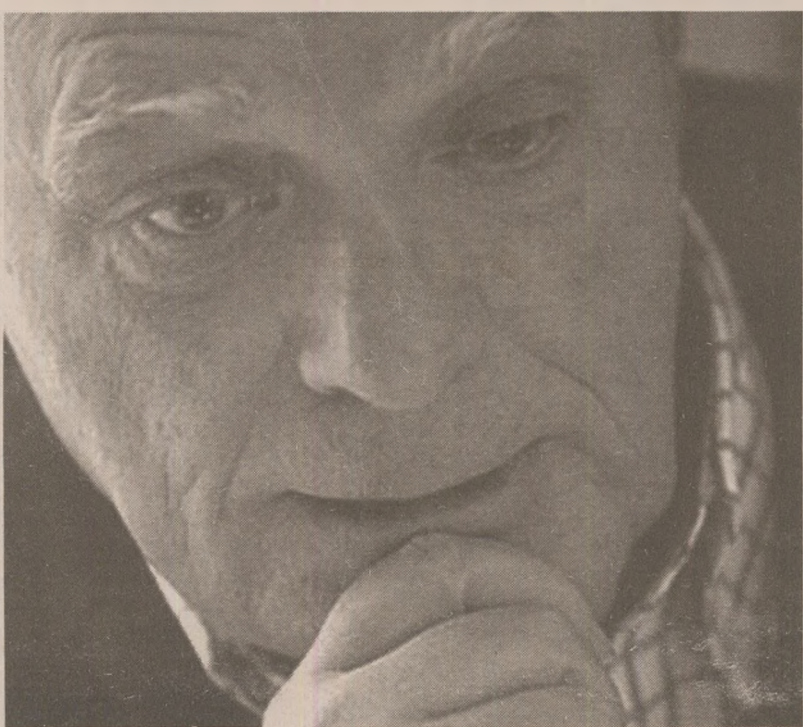

România literară

SALA DE
LECTURĂ

14

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România
11 aprilie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

António
LOBO ANTUNES

despre România

p. 29

Nichita
STĂNESCU

și critica literară

p. 5

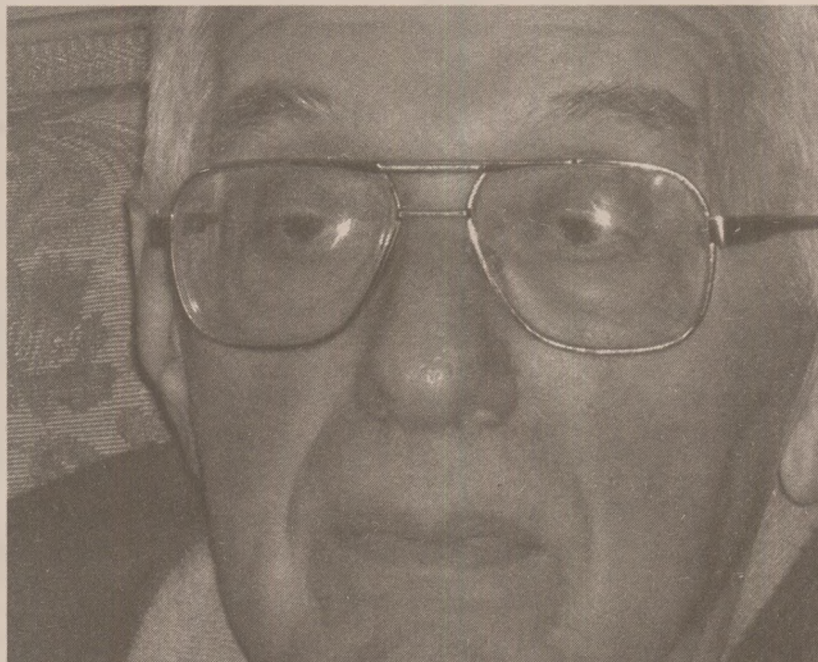

Proză de

Gabriel **CHIFU**

p. 18-19

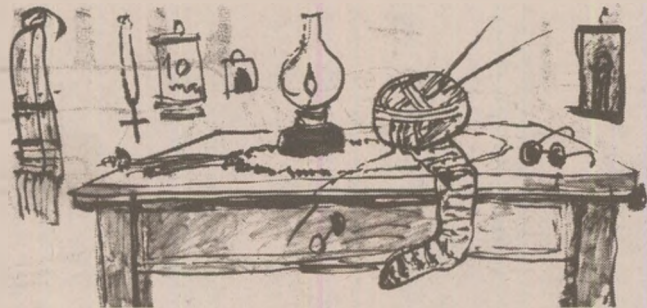
Interviurile României literare

Ion **IANOȘI**

„Ziua sunt optimist,
noaptea - pesimist”

p. 16-17

s u m a r

Un summit pentru România
de Toma Roman - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
V-ați autodenunțat vreodată?

Nichita Stănescu și critica literară de C. Trandafir - p. 5

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Memoria involuntară

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Varză à la Cluj

Poeme de Eugen Bunaru - p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir - p. 9
Brasilia (final)

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumar - p. 9

REAȚII IMEDIATE de Alex Ștefănescu - p. 10
Cărți mai puțin obișnuite

CARTEA ROMĂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Eul care tot scrie

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Avatarurile protocronismului

O victorie filologică de Ion Simuț - p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 14
Parantezele istoriei literaturii române

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE
Ion Ianoși: „Ziua sunt optimist, noaptea - pesimist”
realizat de Aura Christi - pp. 16-17

Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de către gabriel chifu trăită și tot de el povestită - pp. 18-19

Centenar Gheorghe Vrabie de Iordan Datcu - p. 20

Mărturiile lui Emil Cioran de Teodor Vârgolici - p. 20

Romulus Vulpescu la 75 de ani de George Radu - p. 21

Muzică academică renăscută în compania tinerilor
de Dumitru Avakian - p. 22

Bărbatul ca o acadea de Doina Ruști - p. 22

Baletul Operei Române la Madrid de Gelu Barbu - p. 23

Idila pândită de suspiciuni de Virgil Mihaie - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Maternitatea pe înțelesul copiilor

CRONICĂ PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Moartea artistului Habacuc

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ - pp. 26-27
François Vallejo: **Vest. Lambert și baronul nebun**
Traducere și prezentare de Marina Vazaca

Granițele ficțiunii, după Arturo Pérez-Reverte
de Elisabeta Lăsconi - p. 28

António Lobo Antunes. Eu, câteodată - p. 29
Traducere și prezentare de Micaela Ghișescu

CORRESPONDENȚĂ DIN STOCKHOLM
Vagabondul ceresc de Gabriela Melinescu - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Musca din farfurie

Vremuri de Simona Vasilache - p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie - p. 31
Nu pentru geniul meu

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 4, 5, 8, 9, 11, 14, 15, 18, 19, 23, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 2, 3, 10, 12, 21, 22, 24, 31, 32),

ECATERINA IONESCU (pag. 6, 7, 13, 16, 17, 20, 25, 26, 27, 28,

29), **NINA PRUTEANU**.

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: Povești cu case și lucruri mărunte

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA
LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Revista **România literară** este editată de Fundația
România literară cu sprijin de la **Fundația Institutul
pentru Liberă Inițiativă**, **Fundația „Anonimul”**, **Uniunea
Scriitorilor din România**, **Ministerul Culturii și Cultelor**, prin
Administrația Fondului Cultural Național.

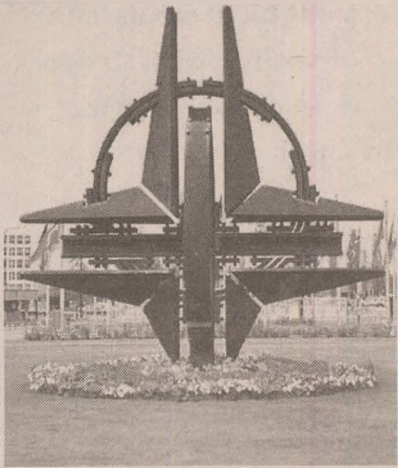
Sponsorizare de la Banca
Română de Dezvoltare – Groupe
Société Générale.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

a c t u a l i t a t e a

Un summit pentru România

SUMMITUL NATO de la București pare a se fi terminat cu un compromis. Ucraina și Georgia, foste republici sovietice, vor fi primite în organizație mai târziu, atunci când vor fi coapte condițiile pentru asumarea „foii de parcurs” (MAP-ul), iar scutul antirachetă va fi, totuși, instalat, ba chiar extins pentru acoperirea flancului sudic, din care face parte și România. Reuniunea nu a reușit, deci, mai mult decât era de așteptat

în această etapă, singurul eveniment concret fiind extinderea spre sud cu Albania și Croația. Fosta Republică Iugoslavia și Macedonia (FYROM) a fost amânată prin votul unui singur partener, Grecia (în NATO, deciziile luându-se prin consens), urmând ca, odată numele țării schimbat, să devină membru cu drepturi depline al alianței. Discuțiile despre siguranța energetică a statelor asociate sau despre amenințările teroriste la nivel global nu au ieșit nici ele din obișnuit. Doar în cazul Afganistanului s-a decis sporirea multitudinei naționale aflate pe teren, Rusia – mulțumită că republicile sovietice de odinioară mai au de așteptat la „ușa NATO” – acceptând să deschidă, condiționat, culoare terestre și aeriene spre această țară. Pe scurt, summitul NATO de la București nu a fost unul spectaculos, cu decizii majore pentru soarta umanității. Ba chiar, s-ar putea spune la prima vedere, a fost o „rundă” pierdută de SUA (ce nu a putut să-și impună dorința de extindere spre Est datorită refuzului solidar al Germaniei și Franței) și câștigată de Rusia (ce și-a blocat „adversarii” regrupați în NATO arătându-le, selectiv, mușchii săi „energetici”).

În funcție de țara reprezentată, de „simpatiile” ideologice sau politice, mediile au comentat extrem de divers evenimentul. Unele s-au centrat pe problemele organizării, comentând spumos chestiuni marunte, întâmplări neprevăzute, încălcări banale ale protocolului. Altele au încercat să distingă pozițiile polare, activale în joc, stabilind un câștigător sau pierdător. Pe lângă a colecționat bârfe, „scăpări” ale actorilor, desincronizări. Nici măcar ingredientul protestatarilor antiNATO nu a lipsit, televiziunile prezentând dramatic, pe larg „aventurile” câtorva puști, domici de publicitate, care ar fi dorit să provoace scandaluri și bătaii, ca la alte summit-uri ale organizației. Reuniunea a adus, totuși, o serie de importanțe clarificări, ce merită a fi reținute. Iar pentru România, ea a fost realment extraordinar de semnificativă. Un inventar al *problemelor rezolvate* este absolut relevant.

Summitul de la București avea pe agenda transmiterea invitației de aderare pentru trei state balcanice (Croația, Albania și Macedonia), înmânarea „foii de parcurs” (MAP-ul preaderării) pentru două țări din fostul imperiu sovietic (Ucraina și Georgia), creșterea implicării organizației în Afganistan și adoptarea deciziei de lansare a „scutului antirachetă” (desfășurat în Cehia și Polonia). În subsidiar, și ca o consecință a noii dezvoltări a organizației, urma să se discute și problema siguranței energetice a Europei, continentul fiind, deocamdată, dependent în mare parte de „rezervorul rusesc”. Iar Rusia, nostalgică după strălucirea imperială de odinioară, și în redresare economică sub pumnul de fier al „țarului Putin”, trebuia convinsă să organizeze noul „atlantică nu urmărește „incercuirea” ei, ci dimpotrivă, îi caută colaborarea, primejdiile secolului XXI privind-o și pe ea. O înțelegere cu Rusia ar fi însemnat eliminarea „conflictelor înghețate” (din Transnistria, Gruzia, Armenia) printr-o, eventuală, reluare a CFE (Tratatul Forțelor Convenționale din Europa), ce prevede retragerea trupelor sale de pe teritoriul altor state și, în compensare, o mai strânsă colaborare cu NATO în gestionarea problemelor planetare.

La summit, Croația și Albania au primit invitația de aderare la NATO întărindu-i esențial pozițiile la Marea Mediterană. O invitație a rămas la dispoziția FYROM (Macedonia), care trebuie să-și rezolve la ONU problema denumirii, pentru că Grecia nu admite ca numele uneia dintre provinciile sale „istorice” să fie

purtat de un alt stat. Posibilitatea ca FYROM să reclame vreodată întregul spațiu macedonean trebuie eliminată definitiv. În ciuda supărării sale, FYROM (ce a îndeplinit toate condițiile de aderare) va trebui să rezolve chestiunea, doar NATO putând garanta efectiv existența sa. Macedonia are o puternică minoritate albaneză și „precedentul Kosovo” este recent. Or, NATO garantează integritatea teritorială și suveranitatea statelor membre. FYROM va găsi, până la urmă, o soluție rapidă. Prin votul Germaniei și Franței, s-a amânat înmânarea MAP-ului pentru Ucraina și Georgia în ciuda sprijinului SUA. Mulți comentatori au pus refuzul deschiderii dialogului de aderare al acestora pe seama șantajului energetic rusesc. Se știa că Germania este interesată la maxim de Gazprom, cel mai mare inizeror de gaze al lumii, care îi solicită, în schimbul unor prețuri avantajoase, anume reacții strategice legate de amplasamentul conductelor magistrale. Dar Germania și Franța și-au motivat corect votul pe instabilitatea și fragilitatea instituțională din cele două țări. Georgia este confruntată cu tendințele separatiste din Osetia de Sud și Abhazia, iar în Ucraina (cu o puternică minoritate rusofonă) majoritatea populației este încă împotriva integrării. NATO a decis însă că cele două țări vor fi admise, dialogul intensificat putându-se finaliza până la sfârșitul anului, după conferința miniștrilor de externe ai organizației, prin înmânarea MAP. Pe moment așadar, temerile conservatorilor din conducerea Rusiei, că Moscova va fi, practic, încercuită, s-au relaxat, iar dialogul de la Soci, dintre președinții Putin și Bush, a lăsat să se întrevadă că multe din reacțiile vecinilor răsăriteni ai organizației țin, psihologic explicabil, de un imens orgoliu remanent. Rusia este împinsă (convinsă) treptat spre o colaborare cu NATO pentru a asigura stabilitatea lumii actuale. Primul semn dat de ea, deschiderea culoarelor aeriene și terestre spre Afganistan, este semnificativ. Convingerea Rusiei nu se poate însă realiza decât cu menajamente, prin implicarea ei într-un parteneriat activ și transparent. Rușii au fost dintotdeauna suspicioși la semnarele Occidentului ce, de altfel, le-a alimentat deseori complexe.

La București, Franța și-a anunțat revenirea în structurile de comandă ale NATO, contribuind cu un puternic contingent militar la forțele din Afganistan. Revenirea Franței crește rolul Europei în structurile organizației, dar – în același timp – o întărește. În fond, ceea ce a fost socotit o înfrângere a *leadership*-ului american s-a dovedit o formulă strategică benefică, atât Europa, cât și Rusia acceptând instalarea scutului antirachetă american și chiar dezvoltarea – în câțiva ani – a unui scut complementar, menit să acopere Balcanii, deci și România. Oferta SUA de a extinde scutul și asupra teritoriului rusesc nu este o simplă metaforă propagandistică, axa conflictelor majore reorientându-se de la Est-Vest spre Nord-Sud. Siguranța Mării Negre, punct nodal al culoarelor energetice nu poate, de aceea, rămâne în seama unui singur „jandarm” (Rusia), ce poate fi tentat, în anume contexte, la decizii arbitrare. Hotărârea NATO de a întări flancul său din această zonă este de înțeles și, până la urmă, se va vâdi benefică și pentru realitatea politică rusă. O Rusie democratică nu poate decât să colaboreze cu organizația nord-atlantică al cărei țel este stabilitatea lumii, prevenirea conflictelor.

Pentru România, realitatea de la București a fost, se poate spune, crucială. Este prima dată de la crearea statului român modern când, practic, toate mizele istorice puse în joc au fost câștigate. În primul rând, România și-a rezolvat problema *siguranței naționale*. Membra cu drepturi depline a NATO, țara are garantate inviolabilitatea granițelor și suveranitatea națională. Extremității naționaliste, ca și minoritarii iredenști, care s-au inflamat la „precedentul Kosovo” s-au regăsit într-o falsă poziție, organizația euro-atlantică, precum și UE, excluzând prin statut orice modificări teritoriale în cazul statelor membre. Statul român nu a avut niciodată, în istoria lui, garanții de securitate mai ferme. Sursa de securitate, NATO este concomitent și sursa de stabilitate, printre cerințele organizației (similare cu cele ale UE) fiind prevenirea oricărui conflict intern (de natură etnică,

politică sau economică) prin dialog democratic și uniformitate legislativă. Ca și UE, NATO, exclude existența oricărui contencios teritorial între statele membre, candidații la acceptarea în organizație trebuind să le rezolve înainte de admiterea în ea. Asumarea standardelor comune devine, în context, un imbold pentru creșterea economică, pentru ridicarea generală a nivelului de calitate a vieții cetățenilor. Admisă în NATO în anume condiții geostrategice, legate de focarul de insecuritate din Orientul Apropiat și Mijlociu, România a devenit acum, ea însăși, o sursă de siguranță pentru zona proximală, un pilon fundamental în „controlul stabilității” la Marea Neagră. Rezistând presiunilor Rusiei (în special „șantajului energetic”, România achiziționând, alături de Ucraina, gazul rusesc la cel mai înalt preț), țara a reușit să-și impună statutul de membru sigur al alianței. „Analiștii”, care solicitau o mai mare flexibilitate față de Rusia, nu au realizat că proiectul geopolitic pentru Balcani era diferit față de cele legate de Ungaria sau Polonia. Invitația adresată de președintele Putin d-lui Basescu, omologul sau român, de a vizita Rusia este, probabil, consecința constatării că România nu s-a vădit „veriga slabă” a puternicei organizații. O colaborare economică mai largă cu vecinul de la răsărit devine, pe fondul creșterii solidarității NATO și UE, perfect previzibilă.

România va trebui, în această perspectivă, să grăbească *modernizarea* economiei sale, în special a infrastructurii. Aspirând abia de acum la rolul de „punte” între NATO și Rusia, ea va trebui să-și adapteze rapid întreaga infrastructură, facilitând astfel posibilitatea de desfășurare, în caz de conflict internațional, a forțelor alianței și, pe timp de pace, de creștere a schimburilor comerciale. Atenția administrației de la București în accesarea corectă și transparentă a fondurilor UE destinate refacerii și modernizării infrastructurii este esențială pentru stabilirea traseelor magistralelor energetice proiectate în jurul Mării Negre. Pentru multe dintre ele, traversarea României este calea cea mai economică, chiar dacă – momentan – ea este încă o țară de graniță a NATO.

La București, România a militat pentru acordarea „foii de parcurs” (MAP-ul) Ucrainei și Georgiei. În proiectul de stabilizare a zonei Mării Negre, viitoarea admitere a celor două țări este în avantajul ei. Pentru a îndeplini *condiciile de aderare*, Ucraina va fi obligată să își rezolve *contenciosul teritorial* cu România, inclusiv prin acceptarea arbitrajului internațional în problema Insulei Șerpilor sau canalului Bâstroe. Ucraina va trebui să facă, ca și Georgia, presiuni pentru eliminarea punctelor de „conflict înghețat” (Transnistria, Abhazia, Osetia). Rezolvarea problemei platoului continental al Mării Negre (bogat, se pare, în hidrocarburi), dar – mai ales – închiderea conflictului transnistrean (prin retragerea armatei rusești) ar deschide posibilitatea *reintegrării pașnice* a României pentru că o așa-zisă „Republică Moldova”, enclavizată în interiorul unei organizații unitare (NATO cu Ucraina ca membră), nu ar putea rezista prea mult presiunii sociale și economice. În urma unei probabile reunificări a Basarabiei cu țara, România și-ar putea menține în continuare (desigur, în tandem cu Ucraina) rolul de pilon fundamental al NATO în Sud-Estul Europei.

Summitul NATO de la București nu a fost, după cum au afirmat unii moderatori media, un eșec. NATO nu este o organizație clădită doar pe conjuncturi și dependentă de ele. La București s-a pus temelia realizării depline a stabilității în Balcani și în zona Mării Negre. Rezolvarea acestei probleme va permite organizației politice militare să își centreze atenția spre celelalte puncte de conflict din lume. Destinderea și parteneriatul cu Rusia îi va permite o și mai mare eficiență în bătălia cu terorismul internațional, principala amenințare a secolului XXI. O bătălie în care, alături de parteneri, România își va avea rolul ei. Niciodată Istoria nu i-a oferit atâtea garanții și, concomitent, atâtea importanță.

Toma ROMAN

a c t u a l i t a t e a

Mircea Mihăies

CONTRAFORT

COMUNISMUL E, între altele, o ideologie clădită pe cultura delațiunii. Bolșevicii aspirau să controleze totul, de la viața intimă și rata natalității, la gândurile cele mai ascunse ale individului. „Comunizarea” forțată, tradusă în obligația de a trăi „la comun”, împărțind bucătăria, baia și vecele cu persoane necunoscute, avea un scop politic precis: anularea reflexelor de independență ale individului.

Un profesor american de științe politice, originar din Ucraina, îmi dădea amănunte halucinante despre acest sistem al vieții claie peste grămadă, care-i transforma, de pildă, pe tinerii căsătoriți în frustrați cronici, privați de elementarul drept de a-și petrece momentele de tandrețe în singurătate. Tot ce le oferea „societatea fericii perfecte” era dormitorul comun sau camera de trecere împărțită cu alți „tovarăși”.

Oripilat de acest stil de existență, am fost șocat să descopăr cel puțin un nostalgic al lui: Vasile Emu, autorul cărții cu titlul „Născut în URSS”. Am aflat de acolo în ce constau binefacerile „vieții la comun”, ce importantă era „socializarea” din bucătărie alături de colocatari cu care nu aveai altceva în comun decât faptul că fuseseră repartizați în aceeași clădire. O fi și aceasta o filozofie de viață, dar eu, unul, nu sunt prea încântat de ea. Cred că avem dreptul fiecare la ceea ce una din papesele feminismului, Virginia Woolf, cerea în anii '30: „a room of one's own”. Exact în aceeași epocă, țarul roșu de la Kremlin visa la o omenire stivuită după principiul sardelei, în conserve în care uleiul era produs chiar de oameni.

Obsesia comunismului de a elimina orice spațiu necontrolabil a transformat societățile bazate pe ideologia bolșevică în veritabile închisori. Gândurile și acțiunile tale erau cunoscute de toată lumea, iar „organul” decidea în ce măsură ți se îngăduia sau nu un lucru. Nu e de mirare că omul obișnuit de-o trăiască sub o asemenea presiune devenea oricând de-o nesimțitor monumentală, ori perfect dedublat. În locul sincerității, el a învățat să mintă, iar realitatea era descrisă în culori contrare celor adevărate. Societatea românească a anului 1989 atinsese, la capitolele minciună și dedublare, veritabile performanțe. Lucrul s-a văzut imediat în politică, unde au invadat mai ales grobienii, mincinoșii, escrocii. Obișnuți să se „servească” fără să întrebe din frigiderul vecinului de bucătărie, nu le-a fost greu să „privatizeze” fabrici, uzine, ogoare și instituții.

Firește că primul lor gând a fost să facă uitat trecutul de ticaloșie, umilințe și frustrări. Ajuși multimilionari, n-ar accepta în ruptul capului că sunt alcătuiți din același aluat cu ceilalți oameni. Ce e valabil pentru aceia – să zicem, egalitatea în fața justiției – se oprește la poarta castelelor inexpugnabile construite, desigur, pe merite proprii, și nu din șmangleli nerușinate. Deși au furat pe rupte, n-ar accepta nici picurați cu ceară c-ar trebui să plătească pentru potlogăriile comise. Aproape douăzeci de ani de experiență a „democrației” i-au dus la veritabile culmi ale rafinamentului. De la Curtea Constituțională, până la ultimii și cea mai grosolană chichiță avocătească, totul e pus la bătaie pentru a-i ține departe de banca acuzării și de întrebările tăioase ale procurorului.

Atacurile în trombă contra DNA, încercările de compromitere a celor care vor să se facă dreptate sunt simptomul bolii mortale sub care zace România. Nu numai că marii vinovați nu-și recunosc infracțiunile, dar au creat un veritabil sistem al impunității. Corupția

V-ați autodenunțat vreodată?

politică se manifestă mai ales prin ridicarea unui baraj de complicități, imunități și intangibilități demne de vremea cetățitor-stați antice-medievale. Departele de a permite justiției să acționeze nestingherit, personajele de acest fel au devenit savanți ai obstrucției și maniaci ai fentelor legislative.

Dar România n-a fost mereu așa. Au existat și perioade, și indivizi pentru care demnitatea personală și justiția erau acte normale, ce țineau de-o retorică existențială suptă o dată cu laptele matern. Departele de-a încerca să ascundă adevărul, astfel de personaje ieșeau, pline de demnitate, în față, rostindu-l, cu tot riscul. Lașitatele de tip Adrian Năstase, care vedea peste tot „comploturi ale dușmanilor” și „razbunări politice” nu e chiar rară printre români. Dar acestei atitudini rușinoase i se pot opune și cazuri de extremă demnitate și curaj. Am să dau doar două exemple, din biografia unuia din marii filozofi români, Constantin Noica.

Primul se referă la perioada de imediat după război. Deși ar fi avut, probabil, posibilitatea să treacă neobservat în vâltoarea schimbărilor de regim, deși ar fi putut lesne să părăsească țara – așa cum au făcut mulți din colegii săi de generație –, Noica a preferat să rămână și să înfrunte urgia bolșevică. Mai mult, s-a pus la dispoziția legii, într-un moment în care erau în desfășurare sau se pregăteau marile răfuiele politice. Fragmentul, aflat în volumul „Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat etc.” (Editura Vremea, 1996), este următorul: „... tatăl meu a fost expropriat și cele 50 ha pământ trecute în acte mi-au fost date mie în proprietate. Întrucât tata era suferind, m-am mutat cu domiciliul în comuna Beiu-Vlașca, pentru a mă ocupa de pământul rămas părinților și al meu. În comuna sus-amintită m-am adus și familia, iar după ce tata și sora au decedat m-am stabilit cu domiciliul în București în locuința sorei mele decedată.

Considerându-mă vinovat pentru activitatea mea din trecut în favoarea organizației legionare și pentru ideologia mea generală, în luna iunie sau iulie 1946 am făcut un autodenunț Tribunalului poporului, însă hârtia – autodenunțul au ajuns la mine și presei fără a se lua măsură împotriva mea...”

Al doilea autodenunț e încă mai spectaculos decât

primul. El e scris unsprezece ani mai târziu, în domiciliul forțat de la Câmpulung Muscel, și e legat de textul lui Cioran, „Scrisoare către un prieten îndepărtat”, text care a suscitat nu doar furia, ci și reacția violent-contondentă a zelatorilor regimului, între care și Radu Popescu (tatăl viitorului romancier Petru Popescu): „În vara anului 1957, numitul Cioran Emil mi-a scris din Frața că a dat spre publicare revistei «Nouvelle Revue Française» o Scrisoare deschisă către un prieten din departare, scrisoare care în parte îmi era adresată mie. În luna septembrie 1957, am citit în Gazeta literară un articol al lui Radu Popescu, asupra scrisorii lui Cioran Emil, apărut în revista Franceză NRF și întrucât acesta arată că Cioran Emil se adresa unui prieten imaginat, i-am scris o scrisoare prin care îi făceam cunoscut că Cioran Emil se adresa în parte către mine și i-am cerut să vină la Câmpulung Muscel, în scopul de a-i arăta scrisorile din trecut și prezent ale acestuia.”

Scrupul filologic? Inconștiență? Donquijotism? Onoare? Plăcere de a se juca cu focul, știind exact ce riscă: ani grei de temniță? Greu de spus. Dar lucrurile nu se opresc aici. O lună mai târziu, pentru a întări autodenunțul, Noica face o scrisoare de răspuns, trimisă lui Cioran prin poștă, și tot prin poștă trimite varianta dublă, româno-franceză, unui grup de prieteni. Nu uită, cu acest prilej, să pună textul și la dispoziția zbirului ideologic, Radu Popescu. Spre informarea ofițerului de securitate care-l ancheta, adaugă: „Precizez că Radu Popescu funcționa la Gazeta literară, unde i-am trimis scrisoarea”.

Astfel de oameni și obiceiuri au dispărut pentru totdeauna din frumoasa țară care – vorba unuia din cei doi autori de epistole evocați mai sus – „a fost a noastră și nu mai e a nimănui”. În prietenul nostru mizerabil, au năpădit năstăsiții, sereșii, chiurarii, păcurarii și remeșii... Acum șaiszeci de ani, Noica, singur și hăituit, înțelegea să se pună de bunăvoie la dispoziția unei procuraturii nemiloase. Astăzi, corifeii noii lumi a lacomiei și nesimțirii nu acceptă să se privească, flancați cum sunt de armate de avocați, fie și pentru o clipă, în oglinda unei justiții alcătuite, de altfel, după chipul și asemănarea lor: slabă cu cei tari, și tare cu cei slabi. ■

Cartea ca obiect (de preț)

Numele Stratan face carieră în cultura română. După poetul Ion Stratan, cântărețul Pavel Stratan, a apărut și un creator de cărți-obiect, Emil Stratan, foarte talentat și inventiv. Editura sa, Eis Art, din Iași, a expus în ultimii ani la Galeriile de Artă Eleusis și la târgurile de carte Librex volume cu coperte de lemn și de aramă, importate, parcă, dintr-un Paradis al cărții. Mai există și tomuri îmbrăcate în piele de căprioară sau în casete din lemn de nuc. Dacă judecăm după lista aparițiilor de până acum, suverană de poezia: Mihai Ursachi, *Marșul spre stele*, ilustrații de Constantin Baciu; Mircia Dumitrescu, Ioan Gânju; Dan Laurențiu, *Efebul de aur*, ilustrații de Constantin Baciu; Lucian Vasilescu, *Fără de care ar fi în zadar*, ilustrații de Constantin Baciu; Șerban Foartă, *Douăzeci și opt de psalmi*, ilustrații de François Pamfil; Ioan Es Pop, *Și cei din urmă vor fi cei dintâi*, ilustrații de Aurel Vlad; Ovidiu Genaru, Lucian Vasilescu, *Unse pe suflet...*; Emil Brumar, *Ne logdăm cu un inel de iarbă*,

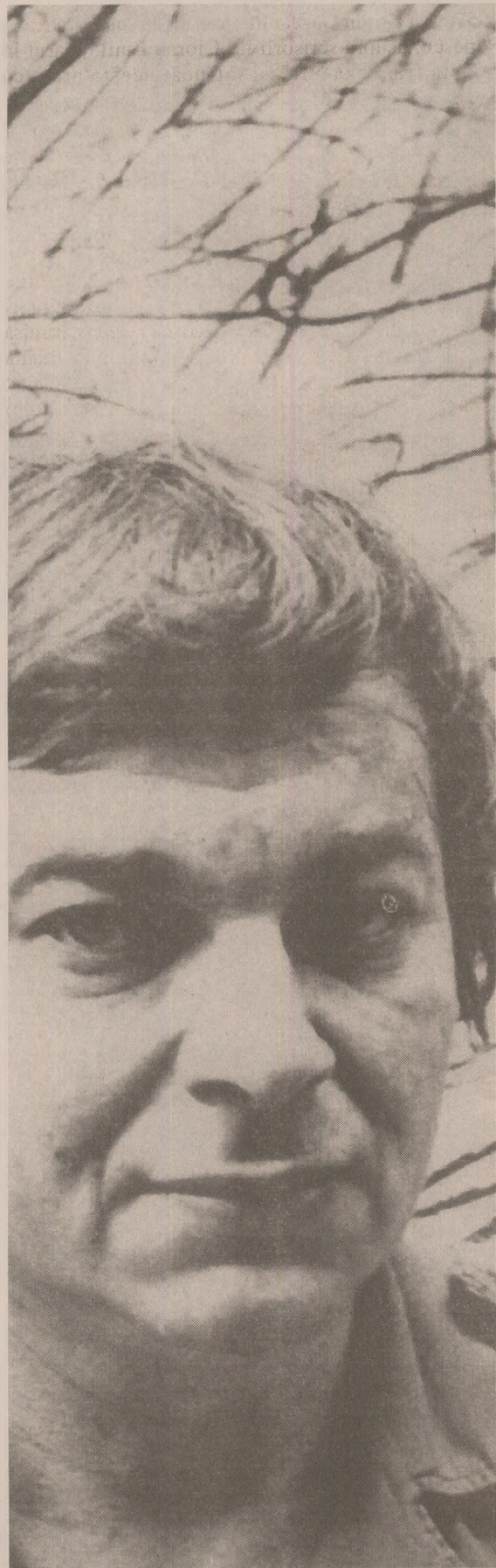
ilustrații de Zamfira Bârzu; Emil Brumar, *E-o dezvoltare-a lucrurilor simple*.

Aproape toate aceste incunabule (post)moderne sunt de un desăvârșit bun-gust (excepție fac cărțile concepute sub forma unor sandviciuri). Emil Stratan omagiază într-un mod insolit literatura, o glorifică, o transformă într-un monument. Și nu o face din complezență, ci numai atunci când este vorba de scriitori cu adevărat valoroși, care merită tratați astfel. N-ar fi de mirare ca, în rând, tot fel de veleități să-l ia cu asalt, pretinzând să li se confecționeze și lor cărți-obiect. Sa sperăm că Emil Stratan nu va ceda. Sau ca le va confecționa cărți-obiect din pungi de plastic și coji de banane. (Alex. Ștefănescu)

Nu există și nici nu poate să existe literatură fără critica ei. Critica, literatură a literaturii, critica este tot literatură.

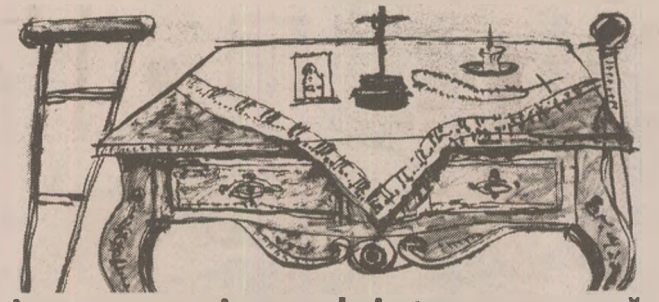
NICHITA STĂNESCU și critica literară

ASTĂZI, când critica literară e privită tot mai pieziș, cerându-se imperios de către unii autori expulzarea ei și de pe domeniul Cenușăresei, lauda ei, a criticii, pare de-a dreptul o anomalie. Ba, de curând, au decretat câțiva geniali ficționari că dumnealor, criticii, nici nu sunt scriitori. Probabil că alungați din Cetatea literară sunt Sainte-Beuve, Hyppolite Taine, Emerson, Thibaudet, Maiorescu,

E. Lovinescu,, G. Calinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu etc. etc. Cei cu „naturelul simțitor”, care au lansat zvonul mazilirii, se referă, probabil, la recenziții din generația „neexpirată”, care nu reușesc să-i aplaude. Sau nici n-au auzit de *Arta de a citi* a lui Faguet ori de spusa lui Francesco de Sanctis: „Critica încolțește în sânul însuși al poeziei. Una fără alta nu trăiesc”. Auzit-ați cumva de Oscar Wilde care nu-i deloc paradoxal când afirmă că „imaginația imită, spiritul critic creează”? Și să nu se bănuiască, spunând aceste cuvinte, că e o pledoarie *pro domo*, deoarece semnatarul acestui text se considera doar un mic autor de proză, ceva mai mult decât monsieur Jourdain. Nici o supărare, numai cei fără de umor se supără. Dimpotrivă, e amuzant. Criticii autentici, din păcate sau din fericire, au talent *literar* și, dacă scriu, pe semne că sunt scriitori. Până mai de curând, la noi, documentul era să biruie ficțiunea, măcar că ele se află în bună conviețuire, până la un amestec binevenit, ca să nu mai vorbim de faptul că separarea genurilor e o credință strămoșească. Și chiar critica în înțelesul consacrat al cuvântului n-are de ce să se simtă vexată, știind de unde vine repudierea...

În plus, cei mai mulți mari scriitori prețuiesc „nobila dialectică a criticii”. Între aceștia, și Nichita Stănescu care, nici mai mult, nici mai puțin, aduce „Omagiu criticii literare și criticilor literari, pe care îl citez pe ordinea de zi”. O face cu personalitatea vorbirii lui: „Nu există și nici nu poate să existe literatură fără critica ei. Critica, literatură a literaturii, critica este tot literatură. Criticul este cititorul-scriitor, este inima dinapoia aplauzei sau a fluierăturii. Inimă cu circumvoluțiuni, criticul e mai mult decât versul – el este înfometatul de vers. El este conștiința literaturii, și atunci când are talent și cinste, el face, din literatură, adevăr. Criticul are treabă cu îngerii: îi plesnește peste aripi. Îi despăduchează. Le dă sex. Criticul adevărat și cu mândru caracter dă ierbii verdeață. Sinele fără ideea de sine nu are sine. Critica este singura posesiune posibilă, prin contemplare”. De adăugat că adevărata critică literară trebuie să fie comprehensivă, să se ferească de compromis, laude și „desființări” aranjate. Nichita dă exemplul soldaților din vechea Romă, care cântau în urma cvadrigii învingătorului și cântece de laudă, și cântece ironice ca să nu-l supere pe zeul gelos. Iată un truism care merită mereu amintit, căci repede se uită: „Ideea de critic literar și de critică literară se confundă în mod trivial sau cu ideea de laudător, sau cu ideea de denigrator. Într-un cuvânt. Cu ideea de serv”. Nu rezultă de aici că scriitorii scriu pentru critici. Și încă o frază bună de pus în ramă: „Critica este o alienare a imposturii. Critica însăși e mama mea după ce m-a născut și după ce m-a înțarcat. Soldatul din pricina luptei și poezia datorită criticii nu se lasă la vatră”. Elogiul poate fi privit cu neîncredere ori chiar cu ironie sfidătoare. Dreptatea e de partea lui Nichita Stănescu și a multor oameni cu oarecare *skepsis*: „O literatură fără critică literară este o literatură oarbă. Critica literară reprezintă, mai ales, ideea de *comunicare*. Faptul că opera literară *comunică* este adevărat de existența salutară a criticii”. Pe de altă parte, bătălia dintre critica „științifică” și critica „creatoare” s-a încheiat de mult, în felul în care lămurește și poetul *Necuvintelor*. Șerban Cioculescu, adversar al determinărilor, dar și al impresionismului suspectat că ar ascunde subiectivism, nu are „puțină înțelegere” pentru poezia lui Nichita Stănescu, dar asta nu l-a nemulțumit pe poet, fiindcă el respectă punctele de vedere posibile. Totuși, un critic se cuvine să aibă el însuși un „sistem”, o orientare teoretică bine consolidată, din care să se nască o nuanță nouă; nu neapărat un cod de dogme, dar un mod de a percepe corect fenomenul artistic, „necesitatea stringentă a unei stări de spirit care-și clădește singură argumentele și tezele”. Mai cu seamă poezia, cu starea ei de grație, reclamă o receptare proaspătă a ineditului ei, a capacității ei de invenție. Categorie, arta literară, poezia cu deosebire, e un act de profundă intimitate, cu „destin interior”, precizează Nichita, însă ea se oferă

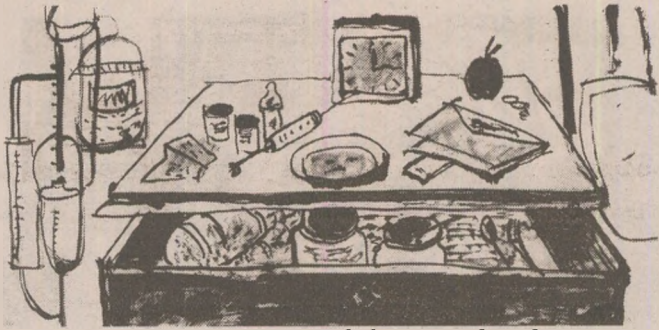
istorie literară

lumii și, de aceea, se supune estimării mai ales prin oglinda cititorului avertizat/profesionist. În fine, critica literară, concludă Nichita, este „un act de intelectualitate și de recepție”, judecă valorile și, din acest motiv, trebuie să aibă „un profund calm al valorilor”: „critica nu e o stare de nervi, ci o aură semantică. De aceea ea consacră valoarea, atunci când dânsa există, și ignoră absența valorii, din lipsă de timp. Critica nu mătură curtea, suveranii nu sunt de măturat, critica zidește: Chiar și pe Ana, dacă idealul e mare!”

Mai mult, Nichita face el însuși oficiul „poetic” de judecare a literaturii și al mai multor scriitori: Eminescu, Coșbuc, Bacovia, Blaga, Ion Barbu, Emil Botta, Labiș, Grigore Hagiu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Cezar Ivănescu ș.a. Ca să mă refer numai la poeți. Și, negreșit, este și auto-critic. Fiindcă dezavuează intimismul în poezie, generator de sentimentalism nimicitor de artă, Nichita se ferește de indiscutabila plagă în *11 Elegii*, deși recunoaște că această carte s-a născut dintr-o imensă tristețe personală. Succesul ei i se pare disproporționat; de aceea se hotărăște să publice mai rar: „Excesul de publicitate este la un moment dat indecent față de propriul tau cititor”. Consideră, nicidecum cu falsă modestie, *Epica magna* numai ca justificare a existenței sale de scriitor. În ciclul conceput de el, *Laus Ptolemaei* nu-i „cu prea mare reușită în construcție”. „Orice poezie la vremea ei, când o termini de scris, crezi că e o mare poezie. Timpul însă le alege și din cărțile mele au rămas, după părerea mea, câteva poezii foarte frumoase, pentru mine bineînțeles, din *Dreptul la timp*, *11 Elegii* ca o carte legată; după aceea poezii risipite în diferite volume, o carte care ar fi putut fi strălucită, dacă n-ar avea prea multe poezii necontrolate, *Necuvintele* și... despre ciclul *Epica magna*, *Opere imperfecte* și *Noduri și semne* nu pot spune mai nimic, sunt cărți față de care nu am distanță, și mi le asum, deocamdată, integral. Nu știu ce voi spune, dacă mai apuc să trăiesc zece ani, despre ele”. De bună seamă, sunt acestea mai mult mărturisiri...

Nichita Stănescu îi elogiază pe înaintași (*Cartea de recitare*) ca Eminescu în *Epigonii*, numai că el nu socotește pe urmași drept epigoni și-i recitește poetic. El însuși, Nichita, se declară părtaș la această „dimineață a poezilor”: „Eu aparțin generației lui Cârlova”, una întemeietoare și plină de însuflețire. E o replică la sincronismul Iovinescian, care e just, inclusiv teoria „mutației valorilor”, dar din punctul de vedere al continuității, al întregului și chiar al modernității, întoarcerea la rădăcini, mișcarea în vreme este imperativă. Altfel spus, între generații nu există o ruptură, ci o permanentă corelație. „Asincronism”, îi spune poetul, ceea ce nici pe departe nu se numește protocronism. Altminteri, schimbarea este absolut firească, iar înaintașii și urmașii nu fac altceva decât să se manifeste „absurd”, însă un *absurd pur*. „Orice lovire de cuvinte de cuvinte nepotrivită vechilor feluri de lovire de cuvinte este absurdă. La rândul lor vechile împreunări de cuvinte față de mai vechile împreunări de cuvinte erau absurde. La rândul lor mai vechile loviri de cuvinte erau absurde”. Depinde cine o face și pentru cine. Ienăchiță Văcărescu, de pildă, are curajul să fie „absurd” în fața *Mioriței* și a lui *Toma Alimoș*.

Nu-i cazul să intru în detalii în legătură cu numita *Carte de recitare*, ea fiind prea bine cunoscută. Mai trebuie numai amintit că Nichita, hagiograful, are în vedere special, creșterea limbii românești / și-a patriei cinstire”, faimosul *Testament*, meșteșugul, esența poeziei căutată în limbă. „Temeneaua” la Anton Pann tot pe motivul „poveștii vorbeii” se produce. Și al sincronismului. În anul de grație 1831, când s-au fost tipărite *Poeziile deosebite sau cântece de lume* ale mândrului și balcanicului „iubăreț”, Goethe tipărea partea a doua din Faust, Edgar Allan Poe își publica poemele, Stendhal dădea la iveală *Roșu și negru*: „Tată de cuvinte, mult a mai suferit Anton Pann de pe urma inimii sale care-i stârnea stihul”. Căci, vorba lui Ienăchiță, poezia se face și din inimă nu numai din cap. La fel, mărește idealuri și fondator de limbă este și „Iliade, Heliade...”, și Cârlova, „drag os de aur”, și Bolintineanu, care se dedă mai abilit la meditații, și Alecsandri cel „născut din cântecele țării”. Encomioanele pentru Eminescu, Caragiale, Bacovia Topârceanu, Tudor Arghezi, Marin Preda percep „miracole ale literaturii române”.

comentarii critice

DINTRE AUTORII care nu îngăduie jumătăți de măsură în judecarea lor, Proust e cazul cel mai tipic. Poate nici un alt prozator nu inspiră sentimente mai răspicat contrare ca autorul ciclului *În căutarea timpului pierdut*: căci ori îți place, și atunci îl citești ca într-un ritual al adâncirii într-un deliciu livresc, ori nu-ți place deloc, și atunci îl treci în rândul grafomanilor plicticoși; ori îl savurezi pe milimetru de proză degustându-l picătură cu picătură, ori îl decretezi drept un incorigibil

tarăgător care te sufocă cu interminabilele lui divagații. Și fiindcă Proust este un radical despicător al apelor în materie de gusturi literare, taberele adverse ce se formează în apărarea sau respingerea lui nu cunosc moderația. Ce te izbește la ele este lipsa nuanțelor intermediare. Așa se face că proza lui Proust e unică sau, dimpotrivă, e cu totul scoasă din uz. Pentru primii, rafinamentul zăbovirii în detaliile memorii involuntare este marca geniului său, și nici un efort nu e de prisos pentru a contempla arta cu care francezul își țese broderia mnezică; pentru ceilalți, nimeni nu mai stă să digere enorma acumulare de amintiri inutile care alcătuiește substanța operei francezului; pentru aceștia din urmă, a-l citi înseamnă a-ți pierde timpul.

În fața unor atât de tranșante și de ireconciliabile judecăți de valoare, nu poți să nu te întrebi cine are dreptate. Răspunsul nu poate fi decât unul: deschizi Proust și vezi ce simți citindu-l. Impresia pe care ți-o lasă e unicul criteriu după care îi poți judeca scriitura. Iar meritul antologiei Violei Vancea este că dă cititorului o imagine sinoptică a judecăților pe care unul sau altul din scriitorii români le-au emis de-a lungul timpului pe seama lui Proust. Fiecare din ei au deschis Proust și au spus ce au simțit. Și astfel, de la Camil Petrescu la Dan Botta, de la Mihail Sebastian la Mihai Zamfir, de la Anton Bibescu la Nicolae Manolescu, un caleidoscop de opinii te întâmpină între copertile acestui volum.

Să urmărim la rândul nostru principalele impresii ce se desprind din fișele de lectură antologate de Viola Vancea. Pentru mai toți autorii, lectura lui Proust cere o schimbare a ritmului interior, o decuplare de la curgerea haotică, trepidantă și agresivă, a vieții reale. Cu alte cuvinte, nu poți să fii un degustător al prozei proustiene dacă păstrezi aderențe ferme cu realitatea exterioară. Sau, mai pe șleau, nu poți să-l intuiești pe franțuz dacă nu-i semeni. De aceea, împătimitii de Proust se raclează din rândul intelectualilor absorbiți de propriul univers launtric. Ce e în mine e mai aievea decât ce-i în afara mea, iar sursa adevărului și a frumuseții tot în mine e de găsit. Iar dacă în plus mai resimt realitatea ca pe o agresiune necentenită, atunci nu am cum să nu simt imboldul de a mă refugia în altă dimensiune. Noua dimensiune e felia subiectivă a memoriei mele afective, iar pătrunderea în acest tărâm poate fi alinătoare ca un balsam și voluptuoasă ca o inițiere. Te scufunzi în el ca în apele unei băi termale, scuturându-te de apăsarea corozivă a agitației lumești. Într-un cuvânt, te reculegi cu ajutorul unui autor care a avut instinctul de conservare ca, întorcând spatele vieții, să se adune din bucați retrăgându-se în fortăreața interioară.

Universul lui Proust e unul supus unei reguli stranii: ritmului vieții scade îngrijorător de mult. O încetinire suverană se lasă peste toate întâmplările, alungindu-le în servile de desfașurare. Fiecare episod capătă o durată ce se întinde precum umbrele lucrurilor la asfințit: dîre prelungi depășind cu mult dimensiunea lor reală. Și astfel, evenimentele se răresc și se amanuntesc de parcă ar fi privite cu lupa, în vreme ce cititorul trăiește cu impresia că vizionează un film a cărui peliculă se derulează cu încetinitorul. Este exact invers ca în tehnica filmului contemporan, unde acțiunea trepidantă, suspansul și lipsa timpilor morți sînt condițiile succesului. Aici, dimpotrivă: prim-planuri stăruitoare pînă la încremenire descriptivă, vitează de melc în înlanțuirea episoadelor la senzația apăsătoare că momentele sunt stăpînite de durată inertă a unui timp mort. Nimic nu e mai străin de francez decât graba, precipitarea, nerăbdarea și accelerația.

Toate aceste trăsături sunt suportabile dintr-un singur motiv: Proust știe să depisteze culoarea termică a fiecărei întâmplări, rezonanța ei sufletească. Mai mult, prozatorul nu excelează în detalii, ci în scrutarea răsunetului lor interior. Tocmai de aceea, în mod paradoxal, la Proust descrierea detaliată nu cere lux de amănunte. El nu încarcă fraza cu informații, ci cu tribulațiile iscate pe marginea lor. Altfel spus, scriitorul nu înmulțește detaliile, ci le dilată. Așa se face că scrisul lui e prozastic fără să fie prozaic.

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Memoria involuntară

Pro și contra Marcel Proust, antologie, prefată și notă asupra ediției de Viola Vancea, Ed. Institutului Cultural Român, București, 2006, 364 pag.

Lectura unei astfel de proze neprozaice are un efect terapeutic: te lecuiește de obsesia pierderii timpului și te scapă de grija lucrurilor importante. Și dacă pînă la întâlnirea cu Proust aveai oroare de digresiuni inutile și de paranteze oțioase, dacă îți displăcea umplutura retorică și baterea pasului pe loc, acum înveți să-ți placă tocmai noianul frazeologic și tocmai broderia stufoasă țesută în jurul unor întâmplări anodine. Calofilii și raționaliștii, iubitorii de măsură și ordine, precum și adeptii principiului economiei scrișului vor fi dezamăgiți: a-i cere lui Proust să fie concis înseamnă a-i cere să nu mai fie el. E ca și cum i-ai pretinde unui balerin să nu mai facă piruete fiindcă sunt inutile. Iată de ce scrisul lui seamănă cu viața pe care o descrie: e lent, lung și amănunțit, fiind inspirat de convingerea că, dacă viața e o risipă debordantă de întâmplări, atunci scrisul trebuie să fie o risipă luxuriantă de cuvinte.

Singura condiție pe care trebuie s-o îndeplinești pentru a putea trece peste imboldul de a-l închide pe Proust după primele pagini este ca, la început cel puțin,

Meritul antologiei Violei Vancea este că dă cititorului o imagine sinoptică a judecăților pe care unul sau altul din scriitorii români le-au emis de-a lungul timpului pe seama lui Proust.

să ai răbdare. Să citești, așadar, cîteva pagini încercînd să te molipsești cu atmosfera lor. După aceea, ritualul se va perpetua de la sine, ca într-o rutină ce-și întreține singură ciclul, așa cum mărturisește Anton Holban: „A citi pe Proust este a te cerceta pe tine însuși: travaliu de infinită răbdare în timp îndelungat și de cea mai perfectă intimitate. [...] Acum, cînd deschid un volum de Proust, la întâmplare ales, la orice pagină, găsesc cîte un rînd care se pretează la paranteze, la comparații, la întrebări. Astfel că nu există decât un mijloc de cunoaștere a operei acesteia: lectura particulară, serioasă, în deplină singurătate. Nu este nici o greutate. Trebuie numai răbdare pentru primele pagini, după aceea atmosfera îți devine apropiată.“ (p. 111)

Dar cel care i-a închinat lui Proust cele mai miezoase pagini rămîne Camil Petrescu. L-a iubit atât de mult că a urzit o întreagă teorie pentru a-i pune în lumină valoarea. Potrivit lui Camil, pînă la apariția francezului, scriitorii trăiau cu superstiția naratorului omniscient și omnipotent. Autorul era demiurgul cu drept de viață și de moarte asupra personajelor pe care le crea, și nici o piedică nu-l putea împiedica să descrie așa cum voia el. De aceea, autorul pretindea că putea ști ce se întâmplă în capul fiecărui personaj chiar și cînd acesta nu scotea un cuvînt, cum tot așa putea vedea ce se petrece în orice casă, trecînd prin ziduri și acoperînd într-o clipă distanțe uriașe. Convenția aceasta, atît de facilă și atît de nefirească în demiurgia ei, avea să fie desființată de Proust. Pentru francez, autorul nu are voie să vorbească decât în nume propriu, iar nu de pe poziția ochiului lui Dumnezeu. Asta înseamnă că autorul trebuie să descrie numai ceea ce știe, iar tot ceea ce știe se mărginește la fluctuațiile conștiinței lui. Prin urmare, un scriitor trebuie să-și descrie personajul prin prisma propriei minți. A ieși în afara conștiinței tale descriind un personaj de sus sau din interiorul minții lui este o procedură vicioasă: îi atribui propriile gînduri. Cine rămîne fidel acestei reguli va constata că nu are altceva de făcut decât să înfățișeze cît mai fidel fluxul conștiinței proprii. Acest flux nu e alcătuit decât din amintiri și din impresii prezente, cu remarcă că adevăratele amintiri sunt numai cele involuntare, adică cele care îți vin în minte împotriva voinței. Rezultatul? A scrie cu adevărat înseamnă să înfățișezi exact, respectînd lanțul sinuos și imprezvizibil al memoriei, modul în care îți apare personajul în cîmpul amintirilor tale. În felul acesta, vei avea acces la singura lume adevărată: cea a memoriei involuntare. Aceasta memorie echivalează cu durată pură a vieții. Omești, acea durată a curgerii interioare care este independentă de unitățile convenționale cu care măsurăm timpul fizic, exterior. La nivelul acestei durate pure, timpul nu poate fi pierdut, căci îl regăsim intact pe calea memoriei. Iată cum descrie Camil procedeul lui Proust: „Romanul meu va trebui să cuprindă lanțul amintirilor mele spontan, nedirijat. În mod simplu voi lăsa să se desfășoare fluxul amintirilor. Dar dacă tocmai cînd povestesc o întâmplare, îmi aduc aminte, pomînd de la un cuvînt, de o altă întâmplare? Nu-i nimic, fac un soi de paranteză și povestesc toată întâmplarea intercalată. Dar dacă îmi strică fraza? N-are nici o importanță. Dacă îmi lungește aliniatul? Nu-i nimic, nici dacă digresiunea durează o pagină – două, treizeci ori o sută cincizeci. Asta se întâmplă de altfel chiar de cîteva ori în *À la recherche du temps perdu*. Trebuie însă să spunem din capul locului că o memorie puternică se colorează așa de intens afectiv că nu se risipește în formale asociații de senzații. Această simplă asociere, penibilă în pretențiile ei de artă, se întâmplă la James Joyce, nu însă la Proust, unde interesul semnificației dirijează fluxul amintirii. [...] Cimentul operei lui întregi, deși realizată în deriva memoriei involuntare, e constituit prin tonul afectiv, căci structura afectivă îi calăuzeste memoria, chiar atunci cînd accentul cade esențial pe cunoaștere. Prin urmare, cele 3000 de pagini nu sunt decât instrumente care să ne permită căutarea «timpului pierdut» cu ajutorul memoriei involuntare.“ (p. 203)

Una peste alta, într-o lume al cărei ritm ne-a transformat în ființe incapabile de a mai înțelege lentoarea universului proustian, antologia Violei Vancea poate da cititorului ceea ce el singur nu mai poate face: o lectură a lui Proust prin ochii scriitorilor români. ■

satiră izbutită a vieții universitare de provincie sfârșește într-un adevărat carnaval de personaje imposibil de urmărit.

Cosmin Ciotlos

CRONICA LITERARĂ

Varză à la Cluj

Lucian Bâgiu, *Bestiar. Salată orientală cu universitari închipuiți*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 320 pag.

OMPOZITĂ până într-acolo încât își pierde pe drum – din nefericire – sensurile și intențiile este această proaspătă *Salată orientală cu universitari închipuiți* (supraintitulată, pe jumătate adecvat, *Bestiar*). Autorul ei, aflăm din fișa lapidară de pe coperta a patra, născut în Cluj și tot acolo înclinat în titlul de doctor *magna cum laude*, are în spate, la doar 29 de ani, o

fertilă carieră academică și – iată – nu mai puțin de cinci cărți. *Dramaturgia blagiană. Instituirea estetică a absolutului* (2003), *Valeriu Anania. Scriitorul* (2006; Premiul pentru critică și istorie literară al USR, filiala Alba-Hunedoara), *Sânziana în lumea poveștilor* (2006), *Neliniști* (2006) o pregătesc parcă, fiecare din direcția proprie și cu azimutul bine calculat, pe aceasta din urmă.

Dedicată, în dreptul, chiar din demersul a romanului, căreia, după Lodge, justifică onorant gemina, îi conferă – cuprinzător – o osatură teoretică și o corectă determinare de gen. Dar nu osatură și nici nu disculpă în vreun fel evidentele scăderi ale textului. Inteligența reală a lui Bâgiu – care se strecoară în câteva pagini foarte bine concepute – nu poate, totuși, să reconstituie, din exterior & de una singură drumul natural & insesizabil de la naratologul Lodge la prozatorul Lodge. Nici trilogia universitară a britanicului nu poate fi – cu una-cu două – transplantată în mediu românesc, nici studiile sale despre tehnica romanului nu pot servi drept model pentru repartizarea capitolului sau a notelor de subsol.

Ceea ce începe, pe deplin nostim și mai mereu captivant, ca o satiră izbutită a vieții universitare de

provincie sfârșește într-un adevărat carnaval de personaje imposibil de urmărit. Și nu sfârșește numai o dată, ci sistematic, prin câte o prăbușire a decorurilor la fiecare lentă coborâre a cortinei. Primele patru secțiuni sunt digerabile și chiar – după gust – remarcabile. E drept că naratorii se schimbă cam des și că subsolurile mustesc de ironii la adresa lui Gerard Genette, e drept că mâna de ciron scrie adresolul secund aparține unui autoproclamat Narator Omniscient Anonim (prescurtat jucăuș NOA), însă umorul alert amortizează la timp fiecare asemenea eventual șoc.

Tânărul asistent universitar Tristan Paul e torturat de etemele seminare de istoria limbii literare, paleografie slavă, decriptări chirilice și alte minunății din zona lingvisticii. Le ține aproape cu teamă, în doze mai degrabă homeopatice și – o recunoaște neprovocat – se răsfăță în propria incompetență. Nu puține sunt gagurile ce rezultă de aici. Începând cu procesul în care face oficiul de martor când pentru reclamant (titularul cursului, de altfel), când pentru pârât (de care depinde norma sa didactică), continuând cu războiul rece al vârstelor profesionale (o diferență de o zi pare un interval insurmontabil sub raportul cunoștințelor și sub acela al experienței, ceea ce conduce, nu o dată, la formulări bufte) sau cu aranjamentele maritale în izele cărora Tristan se trezește încurcat înainte de a putea da vreo replică, oricât de firavă. Nepoata profesorului îi e deja destinată prin voia tuturor. Chiar și a onomasticii, de vreme ce numele ei e Isolda Virginia.

Artificiul nu e nemaipomenit, dar viteza cu care acesta e construit și ținut în rezervă în spatele altor câtorva comicării asemănătoare rămâne, dincolo de aprecieri, o calitate. Saltul în timp, cu o alonjă de zece ani, îi proiectează – previzibil – pe cei doi în plină plictiseală domestică. Un Tristan verificat periodic prin telefon de Isolda lui, îmbrăcat de aceasta după ultimele – indecise – tendințe și încălțat tot de ea cu o fetiță – simpatică, în fond – purtând numele (după toate probabilitățile lipsit de aderență livresc-erotică) de Sânziana. Câți Pepelea or fi existând? Unul e de ajuns.

Bineînțeles, acesta se ivește, nu din spuma mării, ci din nisipul ei. Și nu e altul decât fiul președintelui țării, rățâcit, nu se știe cum, pe plaja de la Neptun. Ce se întâmplă mai departe e construit în aceeași logică a ridicolului – uneori asumat, alteori nu – prin care prietenia copiilor forțează o împrietenire a adulților și un fecund, inerent, joc de-a traficul de influență. Fascinat de prezențele românești timpurii în cele mai delicate momente ale istoriei necunoscute, de înalta Stroici, Eustatie Logofătul, Hieronymus Megisser, Neacșu din Câmpulung, șeful statului își dorește mai mult ca orice să participe, alături de Tristan, la o conferință centrată – în pas cu moda – pe valorie culturale europene.

Ironie vag protocronică? Se poate. Contaminare din zona fotbalului, atât de populară între președinți? E la fel de plauzibil. Numai că din acest punct al poveștii, totul se rupe. Intervine un vis haotic – conceput cam în felul animațiilor muzicale – din care Tristan se trezește la fel de fericit ca și cititorul. Apare un jurnal imprimat al unei tinere cercetătoare din Albion, nimerită, printr-un straniu împrumut reciproc, direct în orașelul universitar transilvan. Apare un alt jurnal – tot atât de confuzant – aparținându-i, după semnătură, chiar lui David Lodge, descins în România ca urmare a unui dubios plan masonic ce împletește manuscrise chirilice cu legendele Cavalerilor Mesei Rotunde. Finalul – încercare de pastișă a mitului Regelui Pescar – se menține în margini acceptabil de simbolice, dar indecent de inexpressive.

Edificator ca grad de platitudine mi se pare citarea repetatelor tentate de a repune în funcțiune, rudimentar, subtilitățile frazelor din *Craii de Curtea-Vechi*: „Am pomit, cele trei personaje, poetul, prozatorul și protagonistul Paul Tristan, precum și eu, povestitorul Elby, toți patru P, prin cetatea imperială. Mergem alene, fără țintă, cu paltoanele și fularele în vânt, pășind pe unde vom fi umblat, odinioară, de atâtea ori, dar totul ni se părea necunoscut și nemaîntâlnit. Parcă nici noi nu mai eram aceiași, contururile ni se încetșau în priviri și păream ireali și fantaști. Se însera încet, iar noi, trecând de prima poartă a cetății, renovată după opt ani de lucrări intente, admiraram însemnele în piatră ale unei lumi mărețe și prea demult apuse, ai cărei ultimi amfitrioni ne făcea plăcere a ne imagina că suntem [...] – Austriecii au

comentarii critice

construit această magnifică cetate în doar paisprezece ani, în evul al optsprezecelea, cel din urmă veac al epocii galante. Nouă ne va lua tot pe atâtea să îi renovăm una dintre porți. Epigoni nedemni ai vremurilor nobile și apuse, ce căutam noi rătăciți în această lume? [...] Și atunci apărui, în asfințit, o siluetă familiară, care se apropie de noi și spuse, cu glasul suav al unei pitulice: – Crailor, sper că nu ați uitat, la noapte ne îndreptăm către Londra!”. Epilogul acestui fragment dezumflă toți colacii de salvare pe care, de bine-de rău, i-am mai fi putut găsi aici: „Se îngâmădesc puțin, dar e loc destul, înăuntru mașina nu pare deloc mică, e o întreagă lume chiar! După care demarăm către gară. Către Londra. La adevărații londonezi!” (pag. 188)

De ce alege Lucian Bâgiu să-și corupă scriitura – altminteri curată – prin asemenea exerciții de stil fără finalitate și fără valoare? De ce scapă de sub control finalizarea notelor de infrapaginale și lasă seama în seama unor naratori inventați și neconcludenți? De ce – iată întrebarea esențială – își etajează o pretinsă arhitectură postmodernă pe solul neofertant al simplei disponibilități? Veleitatea nu ține loc de talent. Și nici, se știe, de forță.

Un mesaj ca acesta ar fi putut deveni cu mult mai mult decât o mostră implicită de *wishful thinking*: „Stimate domnule Lector, / Vă anunț cu deosebită satisfacție faptul că întregul stoc din ultimul dumneavoastră volum, dedicat fascinantei analize a literaturii redactate în limba slavonă, s-a epuizat. Cererea publicurii pentru operele mele de dumneavoastră a întrecut orice așteptări în ultima perioadă. [...] Sunt dispus a vă finanța apariția unui nou volum, inclusiv acordarea unui substanțial acot, fiind ferm convins că orizontul de așteptare al cititorului va fi pe deplin satisfăcut dacă veți consimți la a concepe un roman al comicului universitar, în care sper că veți asimila recenta experiență personală în compania președintelui, precum și preconizatul succes internațional în urma deplasării la Viena. Al dumneavoastră Editor.” (pag. 129)

Puțină imaginație, puțină priză la real, puțină asumare a riscurilor, puțină sfidare a malignului comportament esopic, puțină intuiție sociologică ar fi putut transforma *Salata orientală...* măcar într-un reușit roman al provinciei intelectuale. Succesul local al *Derapajului* lui Ion Manolescu pregătise – în trecere – terenul pentru genul acesta de texte goliardice dezinvoltă. Înmulțirea impredictibilă a universităților și explozia demografică din campusurile aferente – avem mai mulți studenți decât bacalaureați – putea, sunt convins, să favorizeze apariția și dezvoltarea în întocmirea, trucat savantă, a bestiarului anunțat.

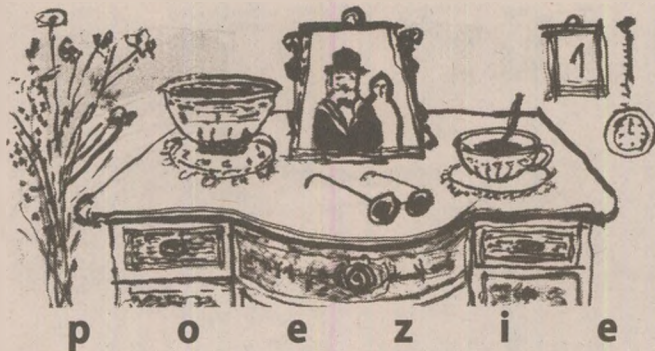
Rămân, totuși, din acesta, 80 de pagini promițătoare și, în locul salatei orientale, o insipidă varză à la Cluj.

REVISTE

● *Tomis*, nr. 456, martie 2008, Constanța. Director: Ion Țițoiu. Colaborează la acest număr: Traian T. Coșovei, Ștefania Ploeanu, Mădălin Roșioru, Traian Lazarovici, Lucia Dărămuș, Mihail Vakulovski, Robert Șerban.

● *Origini*, nr. 9-10 / 2007. Revistă editată de LiterArt XXI, Norcross, SUA. Editor: Gabriel de LiterArt. Număr consacrat lui M. Eminescu. Colaborează: Teodor Codreanu, Nicolae Georgescu, Ion Papuc, Mircea Handoca, Radu Negrescu-Suțu, Constantin Schifimeț, Gellu Dorian, Gheorghita Geoana, Constantin Hrehor, Vasile Andru ș.a.

● *Fereastra*, nr. 36-37 / 2008. Revista editată de Asociația Culturală „Agatha Grigorescu Bacovia”, Mizil. Director: Emil Proșcan. Semnează în acest număr: Ion Gheorghe („Poeme în reportofon”), Magda Ursache, Valeria Manta-Taicuțu, Emil Proșcan, Alina Sorescu, Ana Scarlat.

p o e z i e

e bunaru

Tărâm

E o dimineață acvatică
cu străzi învaluite în plante marine
cu ochiul tău de pește încremenit
în dreptul fiecărei clipite
cu ochiul tău fotografiind
o ceață vag însoțită din care
îți mai sorbi răsufierea
când chipul mamei
poartă o pâine ca o lumânare
acolo pe fundul mării
deschizând albă – ca aripa
unui porumbel – calea întoarcerii

*
ți se imprimă pașii
printre frunzele putrede pe trotuar.
Un tremur de umbre și lumini (poate
din visele de peste noapte) își continuă,
printre genele tale, capriciosul joc matinal.
Din când în când, în aerul iernatic – acum, feeric
însoțit – te stropesc limuzine albastre, adâncindu-se,
dispărând în zborul lor efemer, de neînțeles
pentru tine.
Te strecoari printre siluete confuze,
scufundate în aerul deja prevestitor.
Cineva strigă un nume
și ecoul se destramă, ca într-o vale vărătică,
sub fâlfâitul unui stol de porumbei.
O reclamă uriașă acoperă
văjâind precum o draperie sinistră ferestrele blocului
cu 12 etaje de unde, cândva, ai privit fericit
strălucind orbitor – ireal – munții.

Joc de oglinzi

În timp ce aplauzele putrezesc lent ca niște frunze
– toamna –
mustind sub ochii și pașii copilului ce aleargă de
unul singur
în penumbra somptuoasă a unei săli de spectacol
însoțit de bătăile nebunești ale inimii
de ecoul vătuit al pașilor
căutând ceva fără obiect printre scaunele fără
spectatori
căutând înfiorat de luciul stins – jur împrejur – al
plușului
În timp ce orchestra invizibilă atacă deodată
uvertura și epilogul
într-o suprapunere aiuritoare de sunete și ecouri
în timp ce pe scena mută în aerul împietrit în
straturi de respirații
încep să se deșire ca într-o ninsoare caldă –
dincolo de vreme –
imagini peste imagini chipuri și chipuri scenete
peste scenete
și dintr-o dată aplauzele irump într-un alai sonor
și bagheta dirijorului strălucește brusc ca o flacără
până sub cupola Operei
În timp ce auzul și ochii și pieptul mic al copilului se
umplu de lacrimi
de-o fericire pierdută și regăsită
în timp ce cortina coboară mereu
se ridică mereu
învaluind imagini peste imagini chipuri și chipuri
scenete peste scenete

Aventura confuză

Zăpada puțin topită (e ora
amiezii) cu urmele pașilor din ziua
de ieri
Te oprește în fața gării
un ins dubios de care brusc
ți se face milă (ți dai fără echivoc
70 de ani bătuți pe muchie)
te invită să beți împreună 50 de rom
vizavi la fosta braserie Nord
insistă chiar pe ideea absurdă
că ați fi fost colegi de liceu
că erați amândoi morți-copți
după aceeași puștoaică (dintr-a IX-a B)
încet încet ți se face rușine
simți cum îți ard obraji
(exact ca în copilărie)
Îndrugi încurcat scuze
tot mai cețoase mai puerile
îi strigi că peste două minute
îți pleacă ultimul tren
„salut bătrâne” mai prinzi din fugă
aceste ultime vorbe guturale
molfăite între gingiile știrbe
apoi trenul se urnește
taie acum câmpii aiuritor de albe
pe bancheta din fața ta somnolează
o față super (citește: su-per – bă) pietrificată
în sine
Tu tocmai trăiești o bucurie ingrată:

îți lași ochii seduși – departe –
de trei căprioare încremenite grațios-ireal
acolo pe cerul după-amiezii de iarnă
hașurat de arbori subțiri-subțiri
misterioși
ai zilei de ieri

Albul absurd

M-am uitat atent
la cartea puțin pătată de pe noptieră
Începea să semene ispititor – violent
cu o cruce
Am încercat să salvez
aparențele și am pus firul de busuioac
uscat sub abajurul lămpii
Dintr-odată în iconița umilă
de pe perete
s-a ivit chipul tăcut
al surorii mele
Mă privea zâmbind sau doar
cu o-ndepărtată tristețe
Am înțeles (nu știu de ce)
că trebuie să-mi arunc
pe umeri pardesiul lung până la pământ
(din prima tinerețe)
să-mi iau în fugă fularul
celularul
(pentru orice eventualitate)
să împing ușor de tot ușa
în urma mea
să fac primii pași
pe albul absurd al zăpezii

Mortul

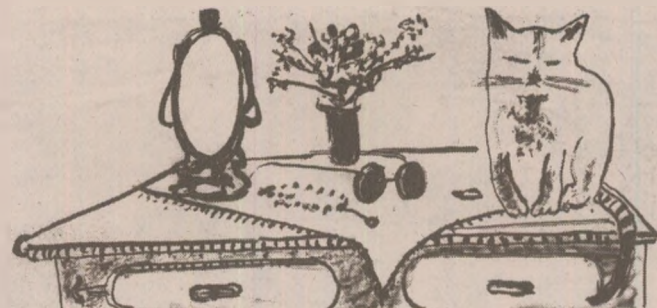
Atunci au sosit cei de la
Pompe Funebre
Figurile lor promiteau
să nu piardă timpul
Mortul privea atent
de pe masă părând
să nu-i scape nimica
Erau trei: unu' i-a dezlegat
cârpa de sub bărbie
și gura lui se holbă brusc
ca un hâu
doi l-au apucat de picioare
celălalt l-a prins – gest
profesionist – de sub brațe
Îl transportau deja
într-o rână pe trepte
Mortul era tot mai țeapăn
mai pătruns de demnitate
și opintelile celor trei – un balet
fantast o înlanțuire perfectă de piruete –
trădau acum o virtuozitate înaltă
o știință străveche

Miză

ți-au obosit mâinile
tot răsucind în vis
o țigară scuturându-i
scrumul
feeric
incandescent
Ai mizat
constant
pe (aceeași) pulbere:
pulberea unui drum
(fără capăt)
pulberea arzându-ți tălpile mici
de copil derbedeu
pulberea de-a aduna
în nări secrete
vinețul sau albul liliacului
revărsat peste garduri
(la sfârșit de aprilie)
pulberea unei îmbrățișări
(ultime)
pulberea de-a scrie
versuri

Apoi

Am căutat toată noaptea
până mi s-au împaienjenit privirile
o hârtie fără nici o importanță
Pereții mă priveau cu ochi atât de
fiecși încât orice încercare de a ieși
din vid (adică din cerc) rămânea
absolut inutilă apoi zidurile au devenit – neașteptat –
mișcătoare se ondulau precum niște ape marine
cutremurate de aer apoi prin perdele
cineva nelămurit a schițat
un gest tăcut – misterios și brusc a început
să se zbată – viol alb – dimineața ■

L i t e r a t u r ă

Mihai Zamfir

TROPICE SURĂZĂTOARE

Orașul Brasília (final)

îndrăgostiți – adică toate aceste cuiburi ale individualismului care trebuia stîrpit din rădăcină.

Numai că orașul prezentului, acolo unde viața n-a fost încă transformată în infern, arată cu totul altfel. El e variat, colorat cu exuberanță: e format din case individuale, nu din blocuri uriașe; se întinde pe orizontală, nu pe verticală; privilegiază grădinița din jurul fiecărei case; pe scurt, afișează imaginea individualismului victorios, pe care prea-cunoscuta ideologie a încercat să-l anihileze.

Urme ale lugubruului proiect încă există în orașul Brasília: străzile n-au nici acum trotuare, oamenii nu se pot nici acum plimba pe jos, distanțele dintre diversele instituții rămîn enorme, imposibil de parcurs cu pasul, spațiile largi dintre blocuri, adevărate cîmpuri întinse și neliniștitoare, au rămas numeroase. Se vede că ceea ce un nebun face, nici zece înțelepți nu pot îndrepta. Dar orașul se umanizează de la an la an. Cînd proiectul din urmă cu cinci decenii va fi devenit de nerecunoscut, atunci totul va reintra în ordinea natural-tropicală.

Românii nu trebuie să facă mari eforturi de imaginație pentru a realiza ce înseamnă orașul Brasília. Sub forme degradate pînă la caricatură, mărturii sordide ale „oprașului viitorului” avem și noi destule, de la cartierele Militari, Pajura ori Rahova din București pînă la alte zeci de orașe desfigurate ale țării. Pentru a corija, cît de cît, așezarea de tip colectivist construită la noi, ar trebui mai mulți bani decît cei cheltuiți cu ridicarea ei. Ceea ce au comis nebunii în trei decenii nu pot îndrepta înțelepții nici măcar într-un secol. Dar pot încerca. ■

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Același înger tulbură tăcerea

Același înger tulbură tăcerea,
Sfîșietor, cu trîmbița-i cu fluturi,
În curți interioare, unde-ți scuturi
Pernele moi și părul stors ca mierea.
Și oriflama-i zbuciumată-n vîntul
Fin ondulat și-n darn, al nimănui:
Mai pîlpîie aoreola lui
De aur înc-o clipă pe pămîntul
Pe care-l părăsește, trist și frel;
Vai, nu mai are ce să ocrotească
de cînd ți-s scoși, albi, sîinii în crenel
Și fesele cu rotunjimea lor cerească
Sînt laudați prin piețe de Piticul
Ce ți-a trezit în zori de zi buricul...

ASTĂZI, orașul Brasília, conceput a fi spațiul urban al egalității absolute, face eforturi disperate pentru a ieși din schema rigidă trasată la început. Pînă acum, ele par încununate de succes; oriunde observi o clădire șocantă ca formă și culoare, știi că ea nu a putut fi construită decît în ultimii ani. Desenul comunist primordial a fost mascat de toate culorile și formele capitalismului.

Paralizantele spații goale din proiectul inițial s-au umplut între timp cu plante și cu flori, cu copaci și cu tufișuri: la Tropice, nimic nu rămîne multă vreme ursuz ori întunecat. Arhitectul-ideolog a vrut să construiască un oraș al viitorului, trasat cu rigla și ridicat peste noapte, în doar cîțiva ani; dar asta sub cel mai bogat și mai generos climat, pe un teren care refuză instinctiv geometria liniilor drepte. În mod curios, experiența egalitară a lui Oscar Niemayer a fost tentată sub cea mai improprie dintre latitudini: un oraș tip Brasília ar fi avut poate șanse în Nordul inospitalier al Europei ori al Canadei, în Siberia, în pustiul Saharei sau în alte deșerturi de aspect saharian, unde ar fi rimat cu clima ucigașă, stabilind o omologie între proiectul uman și natura din jur. Pe cînd așa... Utopia ideologică a trebuit să lupte, în Brazilia, cu gloria vegetală, gata să corijeze ori să anuleze absurdul.

Cînd anumiți arhitecți – gen Le Corbusier ori Niemayer – au proiectat „orașele viitorului”, acestea au luat în general forme ridicate pe verticală, poate din pomirea de a contrazice frontal însăși definiția orașului: ansamblu construit în timp, pe parcurs de secole sau chiar de milenii, și unde fiecare epocă istorică își pune, de o manieră inechivocă, amprenta. În locul lor, am asistat la improvizarea rapidă a enormelor mase de beton, în care oamenii ar fi trebuit să trăiască, ba chiar să trăiască fericiți. „Orașul viitorului” proiectat de Le Corbusier în deceniul al treilea. Parisul lui virtual, visat de arhitectul care credea că zgîrie-norii din New York nu sunt destul de înalți, ne prezenta coșmarul cu o înspăimîntătoare bogăție de detalii. Sus-numitul oraș însemna o aglomerare de edificii înalte pînă la sute de etaje. De ce? Aveau oare acești arhitecți în minte o viitoare supra-populare a globului? Doreau ei să demonstreze cu orice preț realizările uluitoare de care tehnica devenise capabilă? De fapt, la baza acestor proiecte nu a stat vreo filozofie originală și nici încrederea oarbă în lumea inginerilor: a stat doar ideologia. Cea mai sinistru și cea mai falimentară dintre ele, colectivismul. Pe asemenea monstruoziități arhitectonice stă scris, cu litere de o șchioapă și cu cerneală simpatică, un singur cuvînt – comunism; și un singur comandament – controlarea, de către puterea politică, a vieții indivizilor. A-l supraveghea pe omul care locuiește în giganti supradimensionați, unde se află, pe lingă apartamente, toate instituțiile cu care cetățeanul intră în contact, este, evident, mult mai ușor decît a supraveghea așezări întinse pe zeci de kilometri.

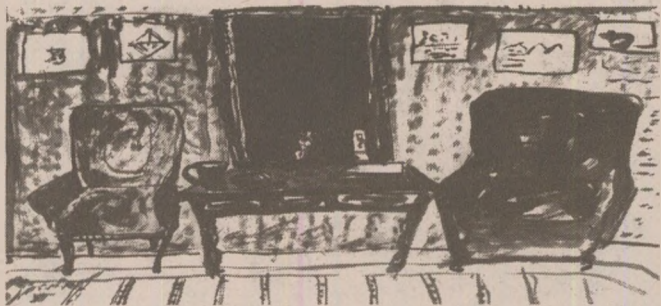
În orașul cu un milion de locuitori, format din cîteva zeci de blocuri nesfîrșite cu vîrfurile în nori, dispărea exact ceea ce comunismul ar fi vrut neapărat să dispară: circumscrierea cu mesele pe trotuar, brutarul din colț, magazinul de coloniale și delicatese, piața zgomotoasă plină de legume și de fructe, dugheana cizmarului, parcurile misterioase adăpostindu-i pe

Fototeca României literare

Foto Ion CUCU

Gheorghe Pitut, Ion Iuga – 1970

comentarii critice

Nichita Stănescu, rescris

O experiență literară stranie și amuzantă în același timp, asemănătoare cu o ședință de spiritism, dar și cu un joc literar studentesc, face Felicia Sprânceană Anghel, rescriind integral ciclul de poeme *11 elegii* de Nichita Stănescu (în volumul *Magia ecoului*, apărut în 2007). Structura ansamblului de poeme luat drept model, ca și a fiecărui poem în parte, tăietura frazelor, până și intonația (de cele mai multe ori, apodictică) sunt respectate cu strictețe. Nu este vorba, din fericire, de o aventură mecanică, ci de reeditarea, inspirată, a unei poezii lirice. *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de V. Voiculescu* s-au deschis un drum pe care, iată, se poate merge și azi cu succes. Depinde cine merge. Felicia Sprânceană Anghel, o poetă de o remarcabilă mobilitate intelectuală, nu lipsită de o anumită frivolitate în versurile proprii din alte volume (de exemplu, din volumul *Fashion*, publicat aproape simultan cu *Magia ecoului*), găsește în sine resurse să facă poezie din poezia lui Nichita Stănescu (dar și din contra poezie ei), ridicându-se la un nivel relativ înalt. Iată, ca exemplu, un fragment din *Elegia întâia*, care, rescrisă, devine un portret – ingenios – al lui Nichita Stănescu:

„Șirul de bărbați/ Ce locuiește albastrul privirii sale/
Se întreacă doar/ Cu șirul de femei/ Ce locuiește roșul inimii sale./ Ei, ele sunt chiar aripile/ Albastre și roșii/
Ale unui anumit fel de îngeri./ Aici stau eu/ Înconjurat de înăluntrul luminii./ Bătăia de aripă mă ține/
Mereu treaz./ Mereu treaz!/ Nu-mi doresc somnul/
Ci veghea./ Nici nu a început cu mine/ Nici măcar neamul omenesc.../ Și nici n-o să-l sfârșesc tocmai eu/
Lăsându-mă pradă somnului...”

Deși nu are diafanitatea poeziei lui Nichita Stănescu, varianta propusă de enigmatică autoare, în care se regăsesc până și preferințele lexicale ale autorului *Necuvintelor*, reușește să emoționeze. Ceea ce descoperim în *Magia ecoului* nu este parodie, ci un Nichita Stănescu mai explicit și mai decis, un Nichita Stănescu lipsit de geniu, dar nu lipsit de talent.

Expresivitatea documentelor de arhivă

După o aprinsă dispută privind Roșia Montană, în cursul căreia s-a confirmat încă o dată ideea (mea) că România este o țară cu multe opinii și puține informații, tânără cercetătoare Cristina Rîșcuța face gestul necesar de a publica o lucrare bine documentată despre istoria localității. Perioada luată în considerare este, deocamdată, aceea cuprinsă între anii 1919 și 1948. În afară de valoarea științifică a lucrării (asupra căreia nu am competența să mă pronunț), se remarcă expresivitatea (involuntară, ar preciza Eugen Negrici) a datelor găsite în arhive. Ele evocă lumea românească (mitizată, dar și demitizată, în repetate rânduri) dintre cele două războaie mondiale. Ne simțim cuprinși de nostalgie citind:

„Dotarea tehnică a cinematografului de la Roșia Montană a fost una modestă comparativ cu a celui înființat și întreținut de Societatea «Mica» la Gurabarza. În iunie 1943, directorul comercial al Exploatării cerea printr-o adresă oficiului central «Muncă și lumină» să i se aprobe un aparat de proiecție cinematografică sonoră.”; „Filmele rulate la cinematograful erau cumpărate de Direcția Baia Mare și expediate la Zlatna, iar de aici ajungeau la Roșia Montană. În general se proiectau 3-4 filme săptămânal.”

De-a dreptul înduioșătoare sunt titlurile filmelor proiectate: *Viena cântă*, *Mâini descătuseate*, *Suflete zbuciumate*, *Jako, eroul circului*, *Când patria ne cheamă*, *Privighetoarea Nordului*, *Demonul din umbră*, *Opereta*, *Tigrul din Elnapur*, *Prima aventură*, *Hanul din munți*, *Coana Lună*, *O dispariție senzațională*, *Biruitorii aerului*, *Vals de odinioară*.

Plin de pitoresc este și inventarul din 1936 al bunurilor materiale deținute de Societatea muzicală din Roșia Montană: „clarinet – 3 buc., flügelhorn – 2 buc., basflügelhorn – 2 buc., trombon – 2 buc., bass fa – 1 buc., helicon – 1 buc., althorn – 1 buc., talger – 1 buc., ocarine – 3 buc., muzicuțe – 18 buc., 1 baghetă, 1 pupitr pentru note”.

În absența unor mari romane, în loc să ne pierdem timpul cu tot felul de elucubrații despre un înecat cu

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Cărți mai puțin obișnuite

penisul în erecție sau despre presupusele trăiri ale lui Dracula, mai bine ne delectăm cu o asemenea carte care ne instruește și, totodată, ne face să visăm.

SMS-uri în loc de haiku-uri

Poetul Constantin Crețan, pasionat de sporturile lirice extreme și enervat de starea (pe loc) a poeziei românești de azi, face un nou gest de un nonconformism radical, publicând o carte miniaturală (7/9 cm) cu titlul *SMS-uri*. Cu alte cuvinte, SMS-uri în loc de haiku-uri. Enunțuri operative, pline de dramatism, în loc de japonezerii idilice, imaginate de autori români ignoranți în materie de cultură japoneză.

SMS-urile lui Constantin Crețan curentează sensibilitatea cititorului. Fiecare reprezintă un fel de scurt-circuit lingvistic, care eliberează brusc o mare cantitate de energie lirică. Iată câteva exemple:

„Să-ți imaginezi/ Că zboară este.../ iată/ Infimul!” (*Condiție*); „Pasărea zboară/ În colivia/ Aflată în cădere.” (*Trup și suflet*); „Sculptez chipul zeiței/ Mângâind trupura./ Nu cioplind-o.” (*Lucrarea*); „Cânt la un nai/ Făcut din țevile unor puști/ Încărcate.” (*Poezia*); „Îmi urmez inima/ Ca pe-o minge/ scăpată-n drum de-un copil.” (*Jocul*); „Primul cimitir/ Pentru oasele mele/ Chiar carnea este.” (*Înhumat*); „Viața mea-i cioma/ Viața ta-i viața mea/ Trecută pe curat.” (*Caligrafie*); „Doar hainele noastre/ Rămân îmbrățișate/ Toată noaptea.” (*Pe un fotoliu*); „Primul animal/ domesticit de un om/ A fost alt om.” (*Istoria*)

Se remarcă (din nou) inteligența artistică a autorului, capacitatea sa de a regândi situații poetice consacrate. Este greu de înțeles de ce Constantin Crețan nu a inclus în culegere și alte SMS-uri ale sale, la fel de originale:

„Creangă în care/ Au atârnat/ Frunze, flori, fructe, spânzurați.” (*Dragoste*); „Privirile noastre/ Se

caută ca mâinile/ A doi orbi” (*Întâlnire*) etc.

Constantin Crețan continuă, de unul singur, în stilul său (care, de fapt, nu este numai al său, ci și al lui don Quijote), lupta cu monotonia poeziei noastre de azi, previzibilă în teribilismul ei ieftin. Din nefericire, este foarte probabil că volumașul lui de SMS-uri se va pierde prin servietele pline de cărți impunătoare ale criticilor literari.

Arta improvizației în gastronomie

Dan Chișu este un dandy al zilelor noastre, după care suspină sute de mii de telespectatoare. El nu ne lasă nouă, bărbaților fără sex-appeal, nici măcar șansa de a le cuceri pe femei spunându-le că știm să gătim. Mai bine decât oricine gătește el însuși (singurul care îl întreacă, Radu Anton Roman, a murit, dar aceasta este o poveste tristă, la care nu are rost să ne gândim acum).

Dan Chișu a publicat de curând o încântătoare carte-album în care găsim rețetele unor mâncăruri exotice. Sunt rețete pe care autorul le-a conceput încercând să reconstituie, acasă, felurile de bucate cu care s-a delectat în restaurante din diverse țări ale lumii. Nu este vorba, deci, de o banală, colecție, ci de un jurnal de improvizator în materie de artă culinară. *Istoria* joacă un rol important în această carte:

„Acolo, la Havanitas [un restaurant din Paris, n.n.], am primit o bucată de coastă de porc destul de puțin împănată de grăsime, care avea peste ea un sos dulceag de miere, mi-am dat eu seama traducând cuvântul «miel». Alături, niște paste care păreau și ei dulci la prima degustare, dar am pus totul pe seama sosului. Mai târziu aveam să aflu că era vorba despre cartoful dulce de Manioc. [...] Întors acasă am încercat toate soluțiile posibile pentru a repeta acest fel de mâncare. Era, dar parcă nu era. [...] Minunea s-a produs într-o zi, când porcul pe care l-am cumpărat era mare, deci bătrân. Atunci am luat rotărețea să-l țin la marinat în puțină miere lungită cu sos, măcar pentru 24 de ore, la temperatura de 18 grade Celsius.”

Cititorul trăiește, pe parcursul explicării fiecărei rețete, un moment de *suspense* și *se bucură*, odată cu autorul cărții, când experiența reușește. Ceea ce înseamnă că nu mai uită niciodată cum se prepară mâncarea în cauză. Lista de bucate este impresionantă prin fastul ei: *Coaste de porc Che Guevara* (rețeta din care am citat), *Pulpă de rață la oala de presiune*, *Păstrăv de apă rece cu legume*, *Brânză coaptă*, *Brânză în foietaj și sos de usturoi*, *Cremă de dovleac*, *Piept de rață cu portocale și rodii*, *Somon cu sos franțuzesc de muștar*, *Pui cu ananas și cu mentă*, *Somon cu sos de rodii și roșii uscate*, *Chili con carne Cucaraxa* etc.

Șahriar însuși ar putea fi cucerit, ca de poveștile Șeherezadei, de rețetele culinare reconstituite-inventate de Dan Chișu. Iar la sfârșit, neputând să-l ia de nevastă, l-ar angaja fără îndoială ca bucătar (spre bucuria cadanelor din harem). ■

Felicia Sprânceană Anghel, *Magia ecoului. 11 elegii. Omagiu*, București, Ed. Printech, 2007. 62 pag.

Cristina Rîșcuța, *Exploatarea Roșia Montană. Investiții economice și realități social-culturale (1919-1948)*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2007. 166 pag.

Constantin Crețan, *S.M.S.-uri*, Brașov, Ed. Pastel, 2008 (prezentare pe ultima copertă de Ion Simuț). 70 pag.

Retete pe muchie de tigale povestite de Dan Chișu, București, DaKINO Publishing, 2008. 100 pag.

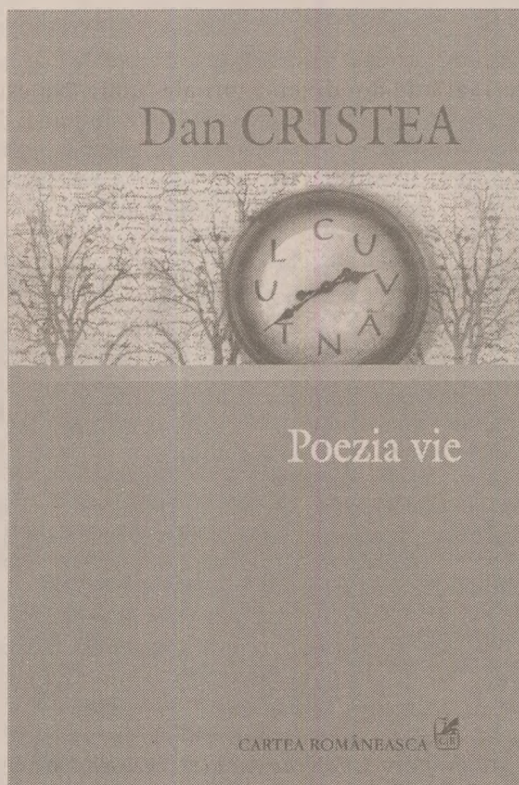
În cartea lui Dan Cristea Poezia e atât de vie, încât toți cei douăzeci de poeți beneficiază de un tratament identic. Am ajuns la o clinică de înfrumusețare.

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Eul care tot scrie

Dan Cristea, *Poezia vie*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 304 p.

DUPĂ CE a debutat cu un volum de cronici literare configurând *Un an de poezie* (1974), Dan Cristea s-a arătat interesat în cărțile ulterioare – într-o bibliografie nu masivă, dar consistentă – de ceea ce constituie problematica eului. *Versiune și subversiune*, traducerea din 1999 a tezei de doctorat susținute la Iowa și publicate în engleză în 1996, ca și *Autorul și Ficțiunile eului* (2004) operează prin definirea și redefinirea poziției eului care scrie. Autobiografia, ilustrată doctoral prin Benjamin Franklin, Henry Adams și Michel Leiris, nu epuizează subiectul și nu îi dă criticului criteriul unic de analiză și evaluare. Problematika subiectului va interesa și critica de poezie, fiindcă poezia însăși face din eu un actant al enunțării și un obiect al enunțului.

E premisa de la care pornește *Poezia vie*, un volum nou în care Dan Cristea reunește cele două „specializări” mai vechi: cea de cronicar al actualității literare și cea de critic sortând și interpretând literatura printr-o anumită grilă. Cronicarul face și el asta, fără îndoială, numai că flexibilitatea lui receptivă este mult mai mare. Criticul poate apăsa în schimb pe o pedală sau pe alta, făcând selecție de autori și, iată, de tipuri de literatură. Cei douăzeci de poeți din sumar (Gellu Naum, Ștefan Aug. Doinaș, Leonid Dimov, Petre Stoica, M. Ivănescu, Ileana Mălăncioiu, Virgil

Mazilescu, Nicolae Prelipceanu, Ion Pop, Adrian Popescu, Ion Mircea, Dinu Flămând, Gabriel Chifu, Traian T. Coșovei, Ion Stratan, Mariana Marin, Bogdan Ghiu, Marta Petreu, Marian Drăghici și Ioan Es. Pop) sunt analizați pe larg și totodată centripet, autorul alegând antologii reprezentative ale lor, din care să poată desprinde nu atât evoluția poetului, cât repertoriul lui tematic și rădăcina paradigmatică.

Dacă pot introduce o nuanță confesivă în acest teren al subiectivităților suprapuse, să spun că modalitatea critică a lui Dan Cristea, viziunea și metodologia cu care parcurge și resemantizează operele, îmi sunt extrem de familiare. Sunt și ale mele, într-o bună măsură, această examinare atentă a temelor și motivelor recurente, urmărirea liniilor de convergență, descoperirea figurilor de profunzime și rearticularea – din unghi tematist – a universului poetic văzut în elementele constitutive, cu locurile lui simbolice și sintaxa discursivă.

Aplicată pe opere poetice coagulate, dense, această grilă interpretativă mi se pare cea mai adecvată. Analiza strânsă a textului, într-o formă personală de *close reading*, este mai mult decât derizabilă: aproape obligatorie. Ea ar trebui însă completată printr-o perspectivă mai înaltă, a istoriei literare, și o critică mai exigentă, care să includă judecata de valoare. Ambele lipsesc cu desăvârșire din cartea lui Dan Cristea, în care Poezia e atât de vie, încât toți cei douăzeci de poeți beneficiază de un tratament identic.

Am ajuns la o clinică de înfrumusețare. Că e vorba despre Leonid Dimov sau despre Gabriel Chifu, despre Gellu Naum sau Dinu Flămând, Ileana Mălăncioiu ori Ion Pop, Ioan Es. Pop sau Bogdan Ghiu, Mariana Marin sau Marta Petreu (alegeți dumneavoastră, din fiecare binom, postura poetică forte), Dan Cristea procedează în același fel. Urmărește teme și motivele, metaforele recurente, constantele, stările de spirit, pentru ca, la final, imaginarul discursului poetic să-și fi arătat osatura, „trasaturile de bază ale modului cum se structurează universul personal”.

(Sub)structura nu e însă totul și, pentru a nu-și pierde relevanța critică, tematismul se cere orientat și chiar cenzurat axiologic. Semnificative pot fi nu numai prezențele, ci și absențele. De pildă, mi se pare semnificativ că în volumul de trei sute de pagini al lui Dan Cristea numărăm, cu toatele, patru obiecții, din care trei apar... la poeți de calibrul (Virgil Mazilescu, Mariana Marin și Marian Drăghici). Aceasta înseamnă o lectură laxă, neselectivă, sau selectând numai în ordine simbolică. Toți autorii utilizează simboluri, metafore, imagini specifice, o anumită sintaxă – și concep într-un anumit fel poezia. Ei nu se acreditează prin *atât* ca poeți adevărați, ci ca producători de texte pe care criticul are datoria să le ierarhizeze. Între ele și în interiorul lor. „Aceste departajări – pare că se scuză autorul nostru – nu înseamnă nicicum judecăți de valoare purtate asupra celor trei cărți, ci țin seama doar de ponderea pe care, în fiecare din ele, o au motivele și imaginile recurente.” (p. 288). Înregistrarea recurențelor rămâne, în aceste condiții ne-critice, o formă deviată de statistică.

Ar fi fost de așteptat, de asemenea, ca Dan Cristea să pună în relație poezii pe care îi analizează, amplasându-i în diversele contexte, distribuindu-i în tendințe și trasând, cu acestea, liniile directoare ale poeziei românești postbelice. De la Gellu Naum și Ștefan Aug. Doinaș la Ioan Es. Pop, putea fi făcută măcar schița evoluției, dacă nu harta ei topometrică. Dar raportarea la un anumit moment din „desfășurătorul” istoric, la diferitele etape din lirica noastră, cu inerentele discontinuități, rupturi, adeziuni și diferențe generaționiste, e aproape inexistentă. Două-trei referințe nu pot suplini ceea ce s-ar fi convenit să fie un tablou secund, mai larg, al fiecărui capitol. Astfel că, exceptând capitolele de mai mare întindere din prima sută de pagini a cărții, *Poezia vie* strânge la un loc texte care nu fac un întreg, rămânând simple recenzii: și încă amicale. Statutul lor ni se clarifică imediat, chiar dacă autorul încearcă să le înșurubeze în acea problematică a eului pe care, mizând, o evidențiază la tot pasul.

Și iarăși, ce este valabil la un poet e valabil la toți, într-o indistinție frapantă la un critic de gust și expresie ca Dan Cristea. Eul care scrie, eul ca „nomenclator”, ca „declinare de euri” și ca „multiplicitate de existențe”, eul multifacțat devine cheia franceză cu care criticul îi operează pe Ștefan Aug. Doinaș și Petre Stoica,

comentarii critice

Virgil Mazilescu, Gabriel Chifu, Mariana Marin, adică niște autori profund diferiți. La Doinaș: „Eul apare ca o nomenclatură, ca o declinare de euri, ca un spațiu-formă surprins într-o mișcare de transfer și de încorporare vertiginos accelerată” (p. 25); „Pluralitatea eurilor aflate în distribuție coincide cu pluralitatea și diversitatea tonurilor poetice și a formelor versuale” (p. 27). La Petre Stoica: „Suntem (...) încă departe de a epuiza această problemă, a nomenclaturii sau, altfel zis, a *catalogului eului* din poezia lui Petre Stoica, fiindcă nu atât vreo pluralitate introspectivă ori contradictorie se pun aici în discuție, cât un sistem descriptiv în care se manifestă o adevărată bulimie textuală a identității” (p. 67). La Virgil Mazilescu: „dincolo de dramatism, poemele capătă și un ușor aer de teatralitate, regăsibil, în proporții sporite, în ultimul volum al autorului, în care rolul «măștilor», transpunând câteva din fațetele eului, devine preponderent.” (p. 155). La Gabriel Chifu: „eul poate furniza aici, deopotrivă, și metafora firului care străbate golurile, precum «perlele unui colier» care se înfașoară «la gâtul Nu-știu-cui». Disponibilitatea eului de a se travesti într-o multitudine de înfașurări este o caracteristică a universului autofictiv pe care îl pune în lumină creația lui Gabriel Chifu.” (p. 224). La Mariana Marin: „Scrutarea intimității revelează deopotrivă caracterul ineluctabil al acesteia, dar și dedublarea, multiplicarea eului” (p. 254).

La un moment dat, Dan Cristea amendează „monotonia hermeneutică” a lui Freud, contrapunând-o „oneirologiei” lui Jung. Se întâmplă să fiu de aceeași părere. Dar previzibile, monotone hermeneutic sunt și multe dintre textele grupate aici, sub un titlu, *Poezia vie*, care ne promitea totuși altceva. ■

Canon

Hei, străjeri,
din portaluri cerești
(nepăsători la efluvii
de ascendente
irepetabile dhuri),
legați-mă de ceva!

Legăți-mă strâns
de ceva ce eu nu mai văd
și nici mai știu să aud:

de-un cuvânt nerostit
de-un ecou
de-o umbră de gând amînat –

nelegat de ceva
nu se poate trăi
rămînînd
pe pămînt...

Adela POPESCU

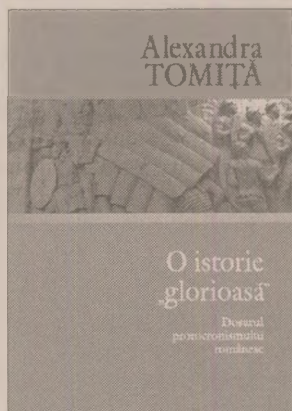
comentarii critice

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Avatarurile protocronismului

Alexandra Tomiță,
**O istorie
„glorioasă”. Dosarul
protocronismului
românesc, Ed.
Cartea Românească,
2007, 368 pag.**

PROTOCRONISMUL reprezintă o experiență culturală a regimului comunist românesc, în faza în care a renunțat la principiul internaționalist, degenerând într-un naționalism tot mai accentuat grație căruia se străduia a-și asigura popularitatea pe temeiul unui mit fecund al epocii moderne, grandoarea identității etnice. Un aparent recul pe scara ideologică, în fapt o strădanie scrisă de a-și dobîndi o aură de legitimitate prin asocierea de dreptei. Așadar un fenomen crepuscular al totalitarismului roșu, căruia Alexandra Tomiță îi închină o cercetare bine informată, metodică, ce asigură bogatei materii factuale o interpretare coerentă, subsumabilă, după cum se exprimă programatic d-sa, „cercetării de istorie”. Ne aducem aminte, noi, cei de-o anumită vîrstă, de valorile pe care le-a stîrnit această „idee beligerantă”, lansată de Edgar Papu, în 1974, și exploatăată mai cu seamă de condeierii strînși în jurul periodicelor celor mai devotate regimului ceaușist, *Luceafărul* și *Săptămîna*, devenită un criteriu de depart, în titlul monografiei d-sale, din care se poate extrage „morală” de absorbirea producției culturale în sfera „valorilor de întrebuintă” politice e nefastă, o eroare de conștiință care, mai devreme ori mai tîrziu, e implacabil sancționată. Pentru a înțelege amploarea dezbaterii, dar și ambiguitățile ei, menționăm cîteva opinii favorabile protocronismului, excerptate de Alexandra Tomiță, lăsînd la voia cititorilor aprecierea lor retrospectivă. Conceptul în cauză duce, „o nouă viziune critică (ce) reactualizează vechea tendință de întoarcere spre noi înșine” (Mihai Drăgan), „un fenomen universal la care participă și cultura românească” (Adrian Marino), „o idee-forță, cu o natură prospectivă” (Mihai Ungheanu), o „inițiativă ideologică, artistică, tehnică, validată ulterior prin experiență” (Paul Anghel), o mișcare care certifică „încrederea în

vocația originalității creative a literaturii române” (Marin Mincu), „o nouă conștiință despre locul și rolul culturii românești în trecut și prezent”, ce s-ar fi lansat în asumarea „unei noi misiuni, universale, a geniului creator românesc, pe măsura amplitudinii istoriei contemporane” (Dan Zamfirescu). Dar nu ne propunem a insista aici asupra trecutului. Ne vom opri la o împrejurare oarecum imprevizibilă și anume la continuitatea mentalității protocroniste și după evenimente din decembrie 1989, în condiții în care s-ar fi convenit ca aceasta să se dizolve ori măcar să se restrîngă drastic, odată cu abolirea contextului ce a făcut-o cu putință. Reluarea concepției în chestiune denotă suplimentar că mitologia totalitară persistă dincolo de „spațiul vital” ce îi este hărăzit, într-un soi de încăpăținare de-a părăsi scena, facilitată de inerțiile în peisaj ale unei programări tendențioase. Aceasta din urmă are durată ce depășește deseori delimitările eposului politic, mustind într-o dezolantă stagnare.

Prin urmare prăbușirea genialului cîrmaci și a celor mai apropiați dintre acei înalți, n-a dus și la amuțirea corului protocronist ce-i înalță, măcar indirect, deși de cele mai multe ori și direct, impudice osanale. Protocroniștii de ieri își păstrează un auditoriu nostalgic sau cel puțin debusolat de schimbări, format sub constelațiile mentale ale propagandei comuniste. Au loc doar minime deplasări de accent. Din mitologemele de odinioară are trecere mai cu seamă cea a patriei primejduite, pîndite, din interior, ca și din exterior, de imperialiștii occidentali, ca și de ruși, de maghiari, ca și de evrei, victimă a unui enorm complot iudeo-mason, avînd ca sălaș întregul mapamond. Sînt editate volume semnate de cunoscuți: Edgar Papu, Dan Zamfirescu, Paul Anghel, Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu ș.a., cu un aer de oboseală, deoarece fie reeditează texte mai vechi, fie prezintă scrieri rămase în manuscris, cînd autorii nu se mai află în viață. Revista *România Mare* preia ștafeta revistelor celor mai rău famate din „epoca de aur” pe care le-am amintit. Portdrapelul său e Corneliu Vadim Tudor, promotor al unei isterii șovine, antieuropene, de o vîdită desuetudine, învigorată însă chiar de simțămîntul subiacent al pierderii de teren. Neoprotocronismul caută felurite alianțe, unele pitorești în excentricitatea lor prețios-diletantă: „Un caz interesant îl reprezintă poetul naționalist Ion Gheorghe, trecut cu arme și bagaje în grupul tracoligilor deopotrivă amatori și radicali (vezi scrisoarea deschisă postată pe internet în 2006, adresată Președintelui CNSAS (!) în care se cer imperativ «o instanță și o Sentință (sic! - A.T.) pentru așezarea sub regim de protecție de Patrimoniul Cultural a peste una mie statueti de document aferență», care ar reda «Poporul cu mîncare (sic! - A.T.) conștiința voririi de sine pe temelii de piatră și scrieri a celei mai vechi civilizații a planetei»; în contextul aceluiași elucubrării, majoritatea ex-indigeniștilor este denunțată ca «trădătoare a idealurilor protocronismului», în favoarea carierei politice postdecembriste”. Explicabil, „jandarmii” de la *România Mare* îi stigmatizează pe scriitorii ce-și desfășoară activitatea într-o atmosferă de ideologizată, și mai cu seamă pentru că, „la ora la care aștia slujitori ai culturii române și aștia intelectuali, preținși de elită, au întors către noi o față hidoasă și au ilustrat ceea ce se numește fațarnicia și iezuitismul periculosului sentiment al elitismului, faptului profesor a rămas creator foarte modest, un dărnul de școală românească, un diamant la lumina căruia s-au șlefuit alte diamante”. În 1992, laureații sunt Dan Zamfirescu, nu mai puțin decît, sub același condei, „un scriitor genial”, „de o rectitudine morală extraordinară”, și Mihai Ungheanu care, ca redactor-șef al *Luceafărului* precursor, i-ar fi procurat direcția aservite ideologic „o doză mare de curaj cetățenesc”. Edgar Papu nu rămîne dator, tîmîindu-l pe noul pontif publicistic C.V.T., ale cărui stihuri sunt comparate cu cele ale lui Arghezi. Dar autorul *Cuvintelor potrivite* îi apare depășit, deoarece „în *Miorița* lui Corneliu Vadim Tudor (...) blestemele se situează într-un perfect acord tonal cu revolta poetului, revoltă, la rîndul ei, cu o adresă precisă (...). Expresie vie a zilelor noastre, creația poetică a lui Corneliu Vadim Tudor se leagă indisolubil și de o masivă permanentă, sau chiar perenitate, a poporului român”. Totodată vîrstnicul Papu nu omite a adresa proclamente hiperbolice lui Eugen Barbu și lui Paul

Un fenomen crepuscular al totalitarismului roșu, căruia Alexandra Tomiță îi închină o cercetare bine informată, metodică.

Anghel, care ar „introduce, pentru prima dată (sic! - A.T.) la noi, un fenomen care se cerea mai demult înregistrat, și anume participarea cosmică și a naturii – cu mutațiile respective – la istoria umană”. *Risum teneatis!*

Gruparea neoprotocronistă din jurul *României Mari*, satisfăcută că hebdomadarul „moștenește vitalitatea revistei *Săptămîna*”, constituind un „exemplu de pură morală românească”, vorba lui E. Papu, și marcînd, ca la un moment dat, „o victorie a bunului simț și a galeriei populare”, vorba lui M. Ungheanu, ba chiar salvînd „neamul de la dezastrul sufletesc programat”, vorba lui D. Zamfirescu, este de o rară agresivitate. Numai exponenții săi ar deține dreptul operării axiologiei estetice, ca și a celei etice, restul intelighenților fiind diletanți, intruși, trădători, vrăjmași ai neamului: „Naționaliștii postceaușiști nu mai glorifică geniul autorilor experți în ceea ce pionierat cultural. Ei își manifestă patriotismul – cel puțin acesta este mesajul univoc al intervențiilor – prin «denunțarea» gesturilor și intențiilor răuvoitoare la adresa poporului român. Dincolo de anume beneficii de imagine (fiindcă retorica de acest gen are încă un public-tintă fidel), este posibil ca floridul delir de persecuție să ascundă efortul de a (re)legitima autohtonismul și a-l adapta la noua situație a României”. Raportul cu trecutul al noilor patriotarzi e ambiguu. Unii protocroniști, mai „prudenți”, tentează a înregistra curentul în chestiune drept un... tendință de a fi care oficialitatea comunistă doar l-ar fi tolerat, corifeii și fiind în realitate... persecutați. Bunăoară inenarabilul Dan Zamfirescu, care l-a celebrat pe dictator în tonalitățile cele mai halucinant servile și a fost unul din publiciștii cărora le aparține paternitatea sintagmei „epoca de aur” a lui Ceaușescu, nu ezită a se plînge de „constanta marginalizare” pe care ar fi suportat-o după 1980. Alții – ori chiar aceiași, cu alte ocazii – își leapădă însă masca disocierii, afirmînd cu cinism că „am colaborat cu Securitatea din patriotism” sau că „am crezut sincer în Nicolae Ceaușescu” (e postura adoptată de C.V. Tudor, Dan Zamfirescu și Adrian Paunescu, ultimul reiterînd-o în ultimul timp, în convorbirile de la *Realitatea Tv.*, cu Robert Turcescu sau cu alții).

Ciudat, constată Alexandra Tomiță, textele de respingere a protocronismului au fost, după 1989, izolate, prea puține: „În afara cîtorva analize sobre și ample, venite din partea unor terți (Verderey, 1994, Mihailescu, 2002, Martin, 2002-2003) sau a reacțiilor izolate la readucerea în discuție a protocronismului și a rolului lui revăsu, scriitorii români nu s-au arătat prea dornici să-și ia revanșa pentru cele aproape două decenii în care le fusese drastic limitat dreptul la opinie. Din *Jurnalul* Monicăi Lovinescu ținut între anii 1990 și 1993 lipsesc referințele la ideea lui E. Papu (chiar și la acesta), iar naționaliștii atît de indigesti altădată sunt amintiți doar în trecătur. Mai sînt indicați Nicolae Manolescu și Gheorghe în legătură cu Constantin Noica și a relațiilor sale cu regimul comunist, temă aflată în bună măsură în consubstanțialitate cu cea a indigenismului. Scria subsemnatul în *Convorbiri literare*, în 2003, cu privire la cercetare, despre autohtonismul său „sublimat”: „Ilustrat nu doar printr-un autohtonism ce rima cu propaganda național-comunistului (deși, și în ceea ce privește, situat la altă altitudine, dar oare înălțimea speculației nu semnifică în cele din urmă un cîștig pentru propagandă?), ci și printr-un militantism cel puțin oral în favoarea dictatorului, prin încercările de racolare a unora din membrii marcanți ai diasporei, acesta din urmă a constituit negreșit o penibilă rătăcire a lui Noica, indiferent de lamuririle mai mult ori mai puțin ocolitoare ce i s-ar acorda”. Cuvinte pe care n-am nici un motiv a le modifica. (Să nu uităm nici faptul ca Noica dorea, inclusiv în anii '80, ai refluxului „liberalizării”, ca Nicolae Ceaușescu să primească Premiul Nobel!). De relevant energetică intervenție în favoarea eremitului de la Paltiniș a unor nume precum Cristian Bădilița, Andrei Comea (acesta cu note de regretabil grobianism), ca și Gabriel Liiceanu, care a protestat pînă și împotriva unui subtilu, de sorginte redacțională, ivit în cuprinsul unui serial al lui Mircea Martin, din revista *22*, ce demonstrează, într-un duh rezonabil, că marginalizarea lui Noica a fost în egală măsură autoasumată și impusă de autorități: „La adăpostul unui asemenea gen de titluri poți terfeli liniștit imaginea cuiva, fără să ai de dat vreodată socoteala. (...) Sintagma «guru al ceaușismului» reprezintă o gafă culturală”. Între timp însă acerbul defensor al filosofului, care pare a nu accepta nici mai ușor o nuanțată de detașare a magistrului său, a marcat el însuși o considerabilă „despărțire” de acesta: „Eul meu, mărturisesc autorul *Ușii interzise*, asemenea eului oricărui individ de pe lumea asta, cu gîndurile, căderile, exaltările și obsesiile lui, nu interesează filosofia.

(continuare în pag. 15)

Nu avem atât de multe dicționare de literatură română ca să nu putem estima cu relativă ușurință calitatea celui mai nou apărut.

A

APĂRUT al șaselea volum din cele șapte ale *Dicționarului general al literaturii române* (DGLR). Proiectul academic coordonat de Eugen Simion se apropie de o spectaculoasă finalizare. E un motiv de bucurie și pentru realizatori (un colectiv de 150 de cercetători) și pentru beneficiari (cititori de toate interesele pentru informarea în domeniul literaturii române). DGLR, ca instrument de lucru și ca imagine sintetică a literaturii române din toate epocile, e

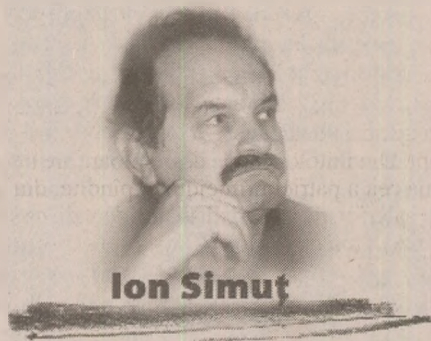
cunoscut printre profesorii de literatură română, printre studenții la Litere și printre scriitorii contemporani, doritori să vadă cum sunt reflectați. Anul trecut, un mic scandal a animat puțin lumea literară prin revolta câtorva cercetători împotriva acestui proiect privilegiat, perceput ca exercitarea unei dictaturi, a unei cercetări impuse, în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” și al celorlalte institute similare din țară. Am interpretat acest protest ca pe o nevroză profesională, ca pe o stare de oboseală, poate chiar de depresie, ce pot fi depășite prin luciditate și solidaritate. Am intervenit atunci cu un îndemn de continuare a lucrului, amintind titlul unei proze de J. D. Salinger, *Dulgheri, înalțați grinda acoperișului*. Construcția dicționarului, demnă de tot interesul public, trebuie finalizată, cu ultimele eforturi, spre satisfacția și onoarea echipei de lucru. A mai rămas un volum și DGLR e gata, poate chiar până la sfârșitul anului 2008. Cum primul volum a apărut în 2004, apariția a șapte volume în intervalul 2004-2008, adică în cinci ani, ar fi o performanță.

Nu știu de ce (știu, dar nu spun) DGLR-ul a fost însoțit de atâta rumaore negativă. A fost aprig ponegriț coordonatorul, a fost ponegriț întregul dicționar ca un eșec, în colectivul de cercetători a intrat dihonnia. Ceea ce e important însă e că DGLR-ul va fi realizat ca o lucrare de un înalt nivel academic. L-am calificat fără ezitare, într-o cronică anterioară, drept cel mai bun dicționar de literatură română. E adevărat că nu există prea multe, dar e semnificativ că acesta e cel mai bun de până acum. Reamintesc argumentele acestei aprecieri. Nu avem atât de multe dicționare de literatură română ca să nu putem estima cu relativă ușurință calitatea celui mai nou apărut. Demne de luat în seamă sunt îndeosebi două precedente: *Dicționarul ieșenilor*, apărut în 1979, care cuprindea literatura română până la 1900; *Dicționarul clujenilor* sau *Dicționarul Zăciu*, apărut în patru volume în anii 1995-2001, dar a cărui informație se oprea la 1989. În prefața primului volum al DGLR, Eugen Simion recunoaște deschis că *Dicționarul Academiei* a beneficiat de experiența acestora. Primul, *Dicționarul ieșenilor*, este absorbit în mare măsură, iar câțiva dintre colaboratorii *Dicționarului Zăciu*, cercetători clujeni de istorie literară, colaborează și la acest dicționar.

După ce criterii obiective am putea decide, prin comparație cu celelalte dicționare, că acest dicționar este cel mai bun?

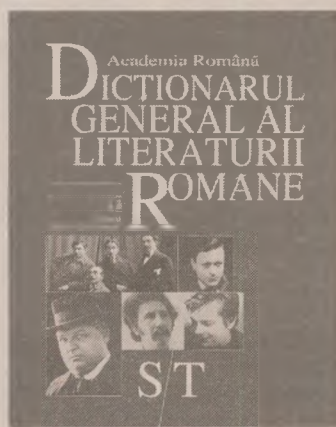
Primul criteriu ar fi volumul de informație sau aria de cuprindere. Nici unul din dicționarele anterioare nu-l egalează în intenții și în realizarea unei acoperiri de aplicație de o atât de mare întindere. O notă de la pagina XI a primului volum precizează tipurile de articole incluse: scriitori, folcloriști, publiciști, traducători (atât traducătorii din română în alte limbi, cât și traducătorii noștri din alte limbi în română), editori (cărora li se face pentru prima dată dreptate), scrieri culte anonime, cărți populare, specii folclorice, publicații periodice, curente literare, societăți literare și culturale, instituții cu specific literar. Dar asta încă nu e o explicație completă. Pentru prima dată într-un dicționar, scriitorii basarabeni sunt puși alături de scriitorii din România. Figurează, de asemenea, scriitorii români din zonele limitrofe: Bucovina, Serbia. Sunt prezenți scriitorii evrei de limbă română din Israel. Un sector important îl reprezintă scriitorii, revistele, instituțiile culturale din exil – materie bine descrisă de Florin Manolescu în *Enciclopedia exilului literar românesc* (2003). Are, deci, dreptate coordonatorul să afirme: „Pentru prima oară, cred, reușim să reconstituim integral harta literelor române contemporane” (p. VIII). Integralitatea cuprinderii trebuie înțeleasă și în sens istoric, geografic,

varietate a profesiunilor scrisului, a speciilor și genurilor literare, a instituțiilor –, adică în toate direcțiile. Iordan Datcu aduce aici, selectiv și mai concentrat, informațiile din cele trei volume ale sale din *Dicționarul etnologilor români* (1998-2001). Pentru publicațiile literare a fost cooptat Ion Hangiu, autor al unui *Dicționar al presei literare românești. 1790-1990* (ediția a doua în 1996), la ale cărui eforturi s-a adăugat pentru completări și detalieri contribuția cercetătorilor clujeni. Dacă luăm în seamă și sectorul de termeni literari, atunci putem aprecia, fără nici o exagerare, că *Dicționarul Academiei* face cât șapte dicționare sectoriale. Informația bibliografică este adusă foarte aproape de actualitate, până la sfârșitul anului 2003 – ceea ce este încă un merit la acest capitol al volumului de informație. Acesta (anvergura cuprinderii

Ion Simut

O victorie filologică

Academia Română,
Dicționarul general al literaturii române, S-T, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, 828 p.

informațiilor, atât pe verticala istoriei, cât și pe orizontala geografiei) este cel mai puternic argument, care trebuie însă neapărat coroborat cu altele.

Calitatea redactării articolelor e o condiție esențială. Ea trebuie judecată din mai multe puncte de vedere. Pe de o parte, contează punerea în pagină a informațiilor într-o structură funcțională, accesibilitatea interpretărilor, mobilitatea adevărilor la subiect, utilitatea bibliografiei etc. Sunt multe aspecte aici, care necesită o bună combinație a stilului documentar, specific istoriei literare, cu exegeza deschisă și lejeră, fără mari ambiții critice. Pe de altă parte, e de pus în balanță obiectivitatea atât de greu de îndeplinit, care înseamnă neutralitate față de diversele orientări estetice și politice ale scriitorilor și publicațiilor, dar și justețe a aprecierii axiologice, atât într-o formă explicită, cât și într-una indirectă, prin spațiul tipografic acordat. DGLR nu mi s-a părut afectat de excese subiective (o excepție ar fi articolul despre Gheorghe Grigurcu). Ba chiar pot spune că e prea precaut când, din teama de a nu fi bănuț de rechizitoriu la adresa unor biografii pătate în comunism, nu dă suficiente detalii (de exemplu, la Mihai Beniuc, e prea expeditiv).

Ca instrument de istorie literară, un dicționar de literatură trebuie să fie în primul rând descriptiv, dar de un descriptivism judicios și inteligent, adică semnificativ. Ambiția de interpretare critică nouă, care era a *Dicționarului Zăciu*, nu i se prea potrivește. *Dicționarul Simion* a

comentarii critice

înțeles și aplicat foarte bine această exigență a unui descriptivism neutru, obiectiv și semnificativ. Ceea ce mi se pare însă oarecum paradoxal e faptul că *Dicționarul Simion* e mai interesant, prin cumulumul detaliilor de istorie literară, în sectorul articolelor despre perioada interbelică decât în cel despre scriitorii contemporani. Asta s-a întâmplat cu siguranță și datorită faptului că o mare parte (tocmai din secvența interbelică) a fost lucrată anterior, temeinic și în liniște, de către cercetătorii ieșeni, până să fie cooptați în marea echipă a DGLR.

Al treilea criteriu ar fi omogenitatea buneii redactări: nu se pot constata diferențe frapante de la un articol la altul, în sens negativ. În general, statistic vorbind, articolele mai slabe sunt foarte puține în DGLR. Din ce am citit (că nu am citit tot), nu mi-au plăcut articolele despre revista „Echinoc”, despre Emil Hurezeanu, despre Victor Papilian. Sunt lacunare sau superficiale. Dar cum să asiguri omogenitatea redactării într-o echipă de aproape 150 de autori de articole, câți are DGLR? Cel mai vulnerabil e sectorul de literatură contemporană, cu multe inconsecvențe, lacune și disproporții. Cred că era inevitabil.

Echipa coordonată de Eugen Simion trebuie să se gândească la revizuirea acestei prime versiuni, în vederea unei noi ediții a DGLR. Nu pentru că nu ar fi bine făcut (întotdeauna e loc de mai bine), ci pentru că informația se cere actualizată. Pentru această primă ediție, informația include anul 2003, ca limită finală. Cinci ani deja trecuți și încă cel puțin trei-patru până ar putea apărea o nouă ediție înseamnă aproape zece ani de decalaj, enorm de mult pentru o lucrare lexicografică în care informația e un aspect esențial. Care sunt direcțiile principale de acțiune pe care le văd eu ca necesare pentru îmbunătățirea DGLR într-o nouă ediție? 1) Informația trebuie actualizată până cel mai aproape de momentul unei noi apariții, ceea ce înseamnă și unele reevaluări în cazul scriitorilor mai tineri. 2) Apariția mai strânsă, în timp, a celor șapte volume, eventual în două etape: să zicem, primele trei volume deodată, plus următoarele patru, tot deodată, la interval de cel mult un an. Ritmul de apariție a celor șase volume de până acum nu a fost rău, dar nu e cel ideal. 3) Reconsiderarea atitudinii față de literatura basarabeană, pentru a fi reflectată mai generos, în articole puțin mai largi. În cele mai multe cazuri, scriitorii basarabeni sunt prezentați mult prea expeditiv, cum nu este prezentat nici un scriitor din România sau din exil. 4) Incluziunea unor referințe, la „reper bibliografice”, din volumele de critică și din presa culturală basarabeană din 1990 încoace, referințe despre literatura din România, care să dea astfel un tablou mai diversificat al receptării. 5) Îmbunătățirea informației biografice din partea introductivă a articolelor despre scriitorii contemporani, pentru a include date despre activitatea politică în perioada comunistă (funcții de partid, atitudini conjuncturale etc.). 6) Completarea mai generoasă cu scriitori din toate provinciile (aici sunt multe și discutabile lacune, lipsesc chiar membri ai UR). 7) Rescrierea unor articole redactate în grabă de către cercetători ce s-au retras din colectivul de elaborare a dicționarului sau a unor articole redactate superficial (există 10-20 în fiecare volum). 8) Adăugarea de nume noi, ale scriitorilor tineri afirmați din 2000 încoace (din categoria Filip Florian, Florina Ilis, Claudiu Komartin, absenți acum). 9) Prezentarea revistelor să fie și ea urmată de bibliografie critică, pentru a consemna, acolo unde există, studiile, antologiile din reviste, bibliografiile pentru cercetarea la obiect (de pildă, la „Convorbiri literare”, „Familia”, „Gândirea”, „Gând românesc”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Sămănătorul”, „Sburătorul”). 10) Materialul iconografic ar trebui îmbogățit, astfel încât fiecare scriitor înregistrat să aibă o fotografie, de dimensiuni variabile, în funcție de importanța scriitorului. 11). În sfârșit, trebuie făcute acele revizui ce vor rezulta din referatele de specialitate, redactate de referenți interni (Dumitru Micu, Dan Mănuca, Mircea Popa sau Cornel Ungureanu, dintre colaboratori) sau externi (Nicolae Manolescu, Mircea Angheliescu, Ion Pop), cu observații generale sau punctuale. Colectivele de cercetători de la București, Iași, Cluj, Timișoara pot face observații încrucișate, foarte utile, fiecare despre contribuțiile celui alt.

Cel mai bun dicționar de literatură română, DGLR, e perfectibil. Sper ca, la o nouă ediție, absolut necesară, să folosească șansa perfectibilității. ■

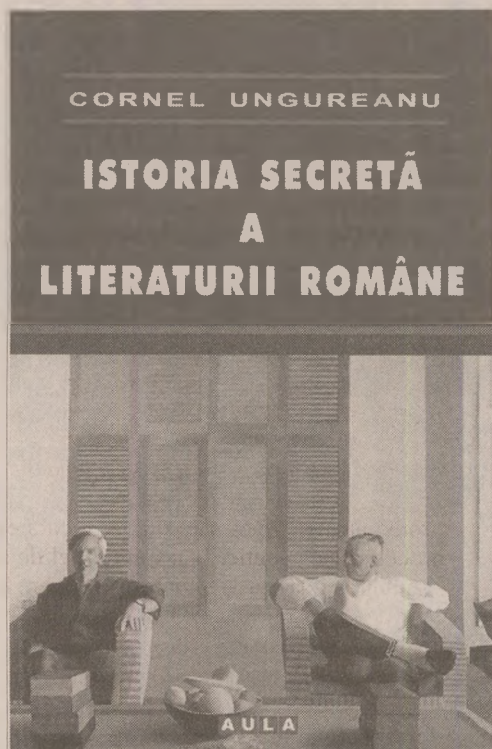
comentarii critice

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Parantezele istoriei literaturii române

Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Editura Aula, Braşov, 510 pag.

E POATE să sugereze o carte cu titlul *Istoria secretă a literaturii române*? Primul gând te duce spre o scriere foarte subiectivă, pe alocuri revanşardă, menită să dinamiteze ierarhiile tradiţionale şi să schimbe fundamental proporţiile şi cromatica tradiţionale ale tabloului general. Într-o astfel de abordare – făcută prin analogie cu ceea ce îndeobşte se înţelege

prin jurnale secrete – precizarea „secretă” se refera la scriitor şi la modul său de elaborare (departe de ochii şi de evaluările consacrate ale specialiștilor şi percepţia curentă a publicului), nu neapărat la conţinutul propriu-zis al operelor supuse analizei. Îmi amintesc, în acest sens, de dilema regretatului Adrian Marino care dorea să lase o clauză testamentară prin care jurnalul său secret („va stârni un imens scandal; aş vrea să văd reacţia unor oameni în momentul apariţiei lui”) să fie publicat abia după trecerea unui număr de ani de la moartea sa, şi nu se fixase asupra cifrei optime (10 ani, 20 de ani, 50 de ani). Nu ştiu ce s-a ales de acel jurnal, dar îmi doresc din suflet ca distinsul cărturar

şi reductibilul polemist să nu fi optat pentru ultima variantă. Nu de alta, dar există toate şansele ca peste 50 de ani marile sale dezvăluiri să nu mai intereseze pe nimeni. Câte dintre numele vedetelor de astăzi din domeniile publicistic, literar, politic vor mai spune ceva publicului de peste o jumătate de secol, în contextul dinamicii tot mai accelerate a lumii contemporane?

Când autorul *Istoriei secrete a literaturii române* este profesorul Cornel Ungureanu este limpede că nu la o astfel de perspectivă avem a ne aştepta. Fără a fi imun la picanteriile biografice (fără ipocrizie, cine este?), Cornel Ungureanu pune întotdeauna pe primul plan opera, iar polemicele sale – atâtea câte sunt – vizează mereu idei, nu oameni. Pentru un astfel de autor particula „secretă” într-o „istorie a literaturii române” nu poate face trimitere decât la conţinutul respectivei istorii literare. La cărările ei mai puţin umblate, la operele rămase în umbră ale unor autori clasici sau la scriitorii care, dintr-un motiv sau altul, au fost eludaţi din marile sinteze canonice. O istorie *up to date*, în ton cu deprinderile intelectuale ale omului contemporan, aptă să supravieţuiască în „Galaxia Imaginilor”, a grabei, a superficialităţii şi a spectacolului generalizat în care pare să se fi instalat astăzi fiinţa umană. „Istoria «secretă» a literaturii – scrie autorul – încearcă să recupereze opere uitate, abandonate din întâmplare sau din graba cercetătorilor improvizaţi, din absenţa mesajului epidermic, atât de necesar lumii noastre postmoderne, postistorice, postcoloniale, postcomuniste ş.a.m.d.” O astfel de istorie literară nu poate să facă abstracţie de factorul politic. Apartenenţa scriitorilor la o mişcare politică importantă se răsfrânge într-un fel sau altul în opera lor. Şi cum, într-un trecut mai mult sau mai puţin îndepărtat scriitorii care formează astăzi tabloul literaturii române au trăit în realităţi politice diferite, este clar că istoria literaturii trebuie să ţină cont de „geografia literaturii”, dar şi de „geopolitică”. Despre aceasta din urmă, Cornel Ungureanu scrie că este „o ştiinţă care abia după 1990 a început să fie luată (iar!) în serios. Dar e vorba de o ştiinţă care scoate la lumină o istorie tabuizată a culturii. O istorie care îşi apără hotarele, așa cum au fost fixate ele după ultima bătălie câştigată. Uneori cu televizorul, dar şi, (dar mai ales) cu calculatorul”.

Privit din această perspectivă, tabloul literaturii române se schimbă semnificativ. Marile mutaţii politice au modelat decisiv chipul literaturii, au trasat noi căi de evoluţie stilistică şi tematică, au stabilit statutul scriitorilor mai vechi în istoria literaturii. Dintre multiplele exemple care se pot da, voi reproduce, pentru relevanţa sa, doar unul. Scrie autorul: „Aşezarea graniţelor în 1859 sau în 1918/1919 ne leagă într-un fel de literaturile din jur şi într-altul de scriitorii care au fost (s.a.), așa că lecţia de geografie literară trebuie ținută lângă lecţia de geopolitică. Centrul anulează dinamica marginilor, scriitorii bucovineni, basarabeni, ardeleni, bănăţeni trăiesc minimalizări sau chiar interdicţii explicabile. Nu sunt destul de români, nu sunt destul de angajaţi în efortul centralizării sau nu au demnitate estetică relevantă. Iar selecţia urmează fie criteriile estetice, fie criteriile stabilite de Centrul politic”. Explicaţiile devin încă şi mai clare atunci când ne raportăm la influenţa pe care a avut-o asupra literaturii de la noi instaurarea regimului comunist. Punând permanent în corelaţie literatura cu geografia literară şi geopolitică, Cornel Ungureanu ajunge la un soi de demitizare a istoriei literaturii, de tipul celei realizate de Lucian Boia în istoria propriu-zisă. Acest fapt este, cu siguranţă, în măsură să-i nemulţumească (este puţin spus, de fapt, să-i scandalizeze) pe tradiţionaliştii. Fără patimă, dar şi fără pudibonderii nejustificate, autorul discută subiecte dintre cele mai delicate, ignorate sau pasate ușor de istoriile literare tradiţionale: rolul masoneriei în devenirea societăţii „Junimea” şi contactele pe care Eminescu şi Slavici le-ar fi avut cu masoneria în perioada 1870-1872, raporturile disproporţionate dintre viaţa şi proza lui Mircea Eliade, revelaţiile produse de jurnalul portughez al lui Mircea Eliade şi jurnalul secret al lui Miron Radu Paraschivescu, legăturile dintre corifeii avangardei istorice şi internaţionalismul comunist (subiectul este aproape exhaustiv tratat şi în excelenta antologie realizată de Stelian Tanase, *Avangarda Românească în arhivele Siguranţei*, Polirom 2008), reînnoirea triumfală a lui Tristan Tzara la Bucureşti, în anul 1946, intransigenţa ideologică (procomunistă) a lui Geo Dumitrescu din

istorie *up to date*, în ton cu deprinderile intelectuale ale omului contemporan, aptă să supravieţuiască în „Galaxia Imaginilor”, a grabei, a superficialităţii şi a spectacolului generalizat.

anii 1948-1949 în virtutea căreia îi atacă în presa vremii pe Ovid S. Crohmălniceanu şi pe Marin Preda, rolul romanelor postbelice ale lui G. Călinescu în resurecţia prozei româneşti de la mijlocul anilor '60, suspiciunea că Ion Vinea ar fi fost agent britanic, disputa din Biroul politic al PMR, în 10 mai 1962, pe marginea eventualei primiri în partid a lui Zaharia Stancu în timpul căreia, în pofida susţinerii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, mai mulţi membri ai Biroului - Ion Gheorghe Marurer, Nicolae Ceauşescu, Emil Bodnăraş - se opun cu îndârjire, pe motiv că cel în cauză ar fi fost agent al Siguranţei care ar fi turnat vechii ilegalişti, meandrele biografiei lui Geo Bogza. Este repusă în discuţie gândirea politică a unor autori precum Ioan Slavici, Aurel C. Popovici, Emil Cioran, Mircea Eliade, Pavel Pavel (acesta din urmă, din aceeaşi generaţie cu Cioran, dar net superior acestuia în domeniul gândirii politice), modul în care condiţia de copii naturali se reflectă în scrisul unora dintre scriitorii noştri clasici. Un capitol este sugestiv intitulat *Vârstele erotice ale literaturii. Şi cele pomografice*, pentru ca ultimul, *Provinciile literaturii* să fie dedicat unei mai vechi preocupări a autorului, geografia literară. Atenţia sa se opreşte de această dată asupra evoluţiei fenomenului literar în patru regiuni: Ardealul, Basarabia, Bucovina şi Banatul. Foarte interesant este aici cazul bucovineanului Lucian Costin (Ion Costiniuc) care după studii universitare la Cernăuţi şi Viena ajunge profesor la Caransebeş. După câţiva ani de frenetică activitate literară se retrage în cultura germană. Ulterior despre Lucian Costin s-a aflat că a fost agent secret al poliţiei habsburgice şi că prin depozitiile sale a contribuit la arestarea unor colegi şi prieteni suceveni. Plecarea lui din Bucovina în Banat şi schimbarea numelui ar putea fi explicată prin dorinţa de a-şi pierde urmele. Întrebarea care se pune este dacă nu cumva şi după stabilirea la Caransebeş scriitorul a continuat să servească serviciile secrete din Germania. La zi cu tot ce se întâmplă în spaţiul literaturii, Cornel Ungureanu nu omite să comenteze şi manifestele literare postate pe internet (*Boierismul* este unul dintre ele).

Scrisă cu jovialitate şi ironie, *Istoria secretă a literaturii române* este o carte de învăţătură care îşi captivează cititorii de la prima pagină. Comparaţiile cu actualitatea imediată (fostul ministru al educaţiei Hârdău este pomenit, ironic, în contextul Şcolii Ardelene, despre Neagu Djuvara se spune că se împotrivesc editării publicisticii lui Eminescu pentru că un strămoş de-al său apare într-unul dintre articole ca «un biet omuşor din Brăila», care vrea să facă la Viena politică socialistă), erudiţia relaxată a autorului, permanenta contextualizare politică şi geografică reuşesc să dea un nou relief istoriei literaturii. Implicit, totul îndeamnă la o (re)citire a operelor clasice şi mai puţin clasice. Cartea lui Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, este obligatorie pentru o înţelegere de acord fin a fenomenului literar din această parte de lume. ■

CĂRTI primite

- Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară*, antologie comentată de A. Gh. Olteanu (pentru clasele V-VIII). Bucureşti, Ed. Lucman, 2007. 176 pag.
- Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară*, antologie comentată de A. Gh. Olteanu (pentru clasele IX-XII). Bucureşti, Ed. Lucman, 2007. 368 pag.
- Ion Minulescu, *Bucureştii tinereţii mele...*, reportaje şi impresii, antologie, prefaţă şi note de Mioara Minulescu şi Emil Manu, Bucureşti, Ed. Albatros, 2007 (reproducere după ediţia apărută în 1969 la Ed. Tineretului). 472 pag.
- Dan Ursuleanu, *O legendă a Radioului românesc: Programul 3*, Bucureşti, Ed. CD Press, 2008 (culegere de documente şi evocări; volumul este însoţit de un CD). 210 pag.
- Scriitorul şi trupul său, carte gândită şi alcătuită de Marta Petreu, Cluj-Napoca, Ed. Apostrof, 2007 (volumul are la origine o ancheta publicată în revista *Apostrof*). 264 pag.
- Ioana Dinulescu, *Poeme de pe malul stâng*, Craiova, Ed. Aius, 2007. 112 pag.

a c t u a l i t a t e a

Constantin Toiu
PREPELEAC

Mireasa urmărită

(O schiță veche se pare că nepublicată, (nesigur), pe care o dau, totuși, la tipar, considerând-o o lucrare bună, de prin '59.)

FEMEIE în vârstă de 55 de ani este geloasă și bărbatul ei care are 60. Acesta e un fel de inspector plastic – inspectează librării unde se vând cărți de artă. Ca să afle unde și cu cine o înșală bărbatu-său, femeia angajează un detectiv în persoana unei femei de 50 de ani, o fostă bogătașă (acțiunea se petrece în anii comunismului, o femeie slăbuță, amară, veșnic în căutare de bani, hăituită de nevoi). Zăpăcită din pricina asta, nu mai știe ce să facă, să se descurce. Umblă mereu îmbrăcată într-o scurtă petică de iepure, cum umblau mai toate femeile de condiție, în anii aceia.

O agitată. Și o disperată. Detectiva îi fusese recomandată femeii geloase de o a treia femeie, „binefăcătoare de bine“ (se duce des la biserică), și ea îi spune geloasei: e o prostie la vârsta ta să cauți probe și să dovedești că bărbatu-tău te înșală. Ei, ce-i cu asta? – așa-s bărbații, nu te-ai convins până la bătrânețe... – Da, dar de ce? nu se lasă femeia, gelozia e boală mare de tot... – Mai mult de otrava ta din gură, îți faci... rău cu mâna ta...

Detectiva acceptă. În schimbul unei rochii și al unei perechi de pantofi nepurtați, dar noi, să-l urmărească pe infidel o lună și să-i descopere amanta (femeia geloasă e perseverentă, are un fel de manie, când telefonează, de pildă acasă și răspunde mai întâi servitoarea, apoi bărbatul, se gândește numaidecât că bărbatu-său s-a culcat cu servitoarea, - de aceea se afla ea chiar lângă pat unde era instalat telefonul -).

Începe urmărirea. E vară. E caniculă. Oamenii abea se mai târâsc. Detectiva nenorocită îl urmărește peste tot, sare din tramvai în tramvai. El nu o cunoaște. Pe el îl cheamă Budy. Într-o zi Budy se duce la moși, ca să inspecteze standul cu cărți al unei librării.

Detectiva, după el... Ca să-l spioneze mai bine, ea se așează în fața unei barăci cu tir, aflată chiar înainte.... Lumea trage la țintă. Detectiva se amuză. A uitat de misiunea ei...

Premiul cel mare este Mireasa. Un buton în care dacă tragi se pune în mișcare un mecanism, - și o mireasă de ceară, în mărime naturală, începe să alunece pe șine.

Nimeni nu a izbutit să nimerească. Și toți trag, unul după altul, - să vină spre ei cu brațele întinse.

Detectiva stă o jumătate de oră. Pe vremuri, ea trăgea cu pușca la moșie. E teribil de cald, îi bine să leșine. În clipa aceea, un bărbat cherchelit cu două femei se oprește în fața barăcii.

Veselie mare. Glume. – Țasta cu două (femei) și mai vrea una!

Trage și el. Mireasa nu apare. Și atunci, văzând femeia aceea singură, stând de atâta timp și privind, o îndeamnă să tragă și ea. Detectiva se codește. Nu vrea. Toți intervin. Și ca să nu pară suspectă, trage și ea (i se plătește lovitura). Trage orbește...

Și... mireasa apare alunecând pe șine, - apare din fundul barăcii cu mâna întinsă, cu premiul în mână, - o cutie de bomboane fondante, legată cu o panglică roz.

Urale. Toți o ridică în brațe. Detectiva plânge în hohote.

Budy, urmăritul, între timp plecaser... Epilogul de fapt este acesta: într-o zi, nu mult după ce vestea câștigului se răspândise în cartier, detectiva se întâlnește cu geloasa și cu bărbatul urmărit pe stradă. Cum sunt femeile, pe geloasă o ia gura pe dinainte. Detectiva, mândră, îi povestise acesteia norocul ce dăduse peste ea.

Astălaltă, uită, și i-o prezintă bărbatului său în mod călduros, - și, astfel, detectiva nu mai poate să-și exercite meseria.

Zăpăcită, cucoana încearcă s-o dreagă, - dar mireasa rezolvase și aici o situație... ■

Rodica Zafiu
PĂCATELE LIMBII

Îmbunătățiri dramatice

INE TRADUCE textele publicitare? Situațiile par a fi foarte diferite: pe de o parte se produc unele adaptări reușite, ingenioase, în vreme ce alte mesaje sînt traduse într-un mod amatoristic, improvizat, ridicol. Surprinzător, greșelile, confuziile semantice și sîngăciile stilistice apar nu numai în fițiuci ale unor produse artisanale, traduse de producători sau de presupuși cunoscători ai unei limbi străine, ci chiar în reclamele unor firme mari, difuzate pe toate canalele mediatiche. Se știe că avem foarte buni traducători de poezie, citiți de puțini; constatăm acum că avem și catastrofici traducători de reclame, ascultați de zeci de mii de telespectatori, de mai multe ori pe zi.

O simplă și banală eroare e, de exemplu, traducerea adverbului englezesc *dramatically* prin *dramatic*. Mesajele publicitare care uzează de banala intensificare, mai ales pentru produse cosmetice și detergenți, conțin uneori, în engleză, adverbul *dramatically*, cu unul din sensurile sale secundare, care poate fi perfect echivalent în română prin adverbul *spectaculos*: „A natural body detox can *dramatically* improve your health” (avonarticles.com), „Avon Avon - *Dramatically* smooths and nourishes dry, damaged ends” (bizrate.com) etc. Cutare produs are chiar în denumire formula „*dramatically* different”. Or, în traduceri, găsim pur și simplu termenul *dramatic*: „AZTEC nu conține agenți iritanți și reduce *dramatic* riscul dermatitei” (chemiclean.co.uk); „Îmbunătățește *dramatic* luminozitatea tenului în numai 14 zile” (elady.ro); „reduce *dramatic* celulita” (slimhouse.ro). Absurditatea acestor texte vine din faptul că, în română, *dramatic* are un sens clar negativ. O creștere sau o scădere *dramatică* au consecințe neapărat catastrofale. Nu întîmplător, o căutare în internet care să nu se limiteze la publicitatea pentru cosmetice oferă pentru adverbul *dramatic* mai ales contexte de tipul: „un moment nefavorabil pentru liderul (...), care a scăzut *dramatic* în sondaje” (realitatea.net); „Numărul de copii obezi va crește *dramatic* în cele mai multe zone ale lumii” (presaonline.com); „Populația României scade *dramatic*” (realitatea.net) etc. Cum se întîmplă adesea, definiția de dicționar

poate masca aceste trăsături contextuale; în DEX, adjectivul *dramatic* apare cu sensul figurat „bogată în contraste și în conflicte; zguduitor, impresionant”, care ar putea să pară compatibil cu o evaluare pozitivă. În uz lucrurile se petrec însă în mod diferit: negativitatea e inerentă și permanentă. De aceea unele mesaje publicitare ajung să spună contrariul a ceea ce intenționează: „Machiajul îți poate schimba *dramatic* înfățișarea” (envy.ro).

Culmea e că, dacă traducerea aberantă persistă, ne-am putea chiar obișnui cu ea, pentru că intră cu ușurință în tiparul pe care Jacques Byck l-a numit, cu decenii în urmă, „dezagreabilul ca mijloc de întărire”. A folosi termeni negativi pentru intensificare (*teribil de frumos, groaznic de bun* etc.) e, probabil, un fenomen lingvistic universal.

În fine, pentru că tot veni vorba de reclamele pentru produsele cosmetice, cred că ar trebui remarcată și o particularitate care nu mai aparține traducerii, ci chiar originalelor: o stranie tendință actuală de a concretiza metaforele, de a transforma efectul poetic în mitologie științifică. Presupunând că afirmațiile publicitare trebuie să aibă o acoperire în realitate, mi se pare evident că în acest caz figurile de limbaj determină inovațiile științifice. Au apărut în ultima vreme produse cosmetice „cu mîngîiere de cașmir”, sau care oferă „clipe de cașmir” (o îmbinare altminteri destul de nefericită, în traducerea în română, pentru că evocă imediat și contraproductiv sintagma *clipe de cașmar*). La nivel strict metaforic, totul e în regulă, *cașmirul* fiind un exemplar superlativ al atingerii moi și fine. Tulburătoare e informația că respectivele produse conțin „extract de cașmir”; mesajul se adresează probabil celor care cunosc mai mult metafora decît sensul ei propriu, nefăcînd imediat legătura cu un tip de lînă. Extractul de lînă nu e totuși foarte atrăgător (pe un site al producătorilor, e oferită o complicată explicație a procedurilor genetice...). Cam la fel de straniu – și rezultînd din aceeași tendință - mi se pare felul în care se ajunge de la simbolul și metafora diamantului („strălucire de diamant”), la ideea de a folosi în compoziția unor creme „praf de diamant”. ■

Avatarurile protocronismului

(urmăre din pag. 12)

El era pus în paranteză, era relegat în regiunea precară a «suflețelului» lui Noica, era hulit ca purtător de spaimă, remușcări, regrete, culpe imaginare și reale. Pînă și visele lui erau vinovate și impure pentru că te trăgeau «în jos», către tine (...). «Care va este ideea?» Era întrebarea cu care Noica îi făcea pe discipolii săi să tremure. Pentru că fără «idee» ce te făceai? Rămîneai condamnat la lumea sublunară a suflețelului, ceea ce însemna a literaturii, a artelor sau, și mai rău, ajungeai să îți pui nemijlocit problema mîntuirii”. Altfel spus un intempestiv impact dintre „suflețelul” păcătuiind prin înclinația sa către arte ori către credință ori pur și simplu egal cu diversitatea care îi e sortită ca o condiție de viață și „ideea” geometrizantă, unicul „pașaport” valabil în lumea spiritului. Evoluții ... Ne întrebăm doar dacă G. Liiceanu va mai fi tot atît de intransigent cînd se va discuta despre „conformismul parțial” al filosofului de la Paltiniș în legătură cu puterea comunistă ori, dată fiind îndepărtarea morală pe care o învederează față de acesta, va da dovadă de mai mult realism. Poate că unor asemenea episoade recente li se cuvenea o tratare mai detaliată, remarcă pe care o putem extinde și asupra figurii unui protagonist al slăvirii geniului Carpaților și în genere al retoricii național-comuniste,

care este bardul de la Bârca, revenit și el, revendicativ, în actualitate.

În încheierea deosebit de merituoză d-sale exegetice, Alexandra Tomiță a avut gîndul oportun de-a introduce un Epilog închinat situației actuale a unor lideri ai protocronismului. Să vezi și să nu crezi cît de benefică poate fi tranziția pentru acești simandicoși reșapați, răsplățiți copios pentru ce ar vrea să fie azi dar și pentru ceea ce au fost cu siguranță în trecut. „Vom fi ce-am fost și mai mult decît atît” nu pare a reprezenta un deziderat fără acoperire. Încărcat de titluri universitare din țară și de peste hotare, Ilie Bădescu este inclusiv „membru în Consiliul Științific al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului din cadrul Academiei Române”. Ion Coja, universitar și d-sa, s-a văzut „în legislatura 1992-1996, senator de Constanța al Partidului Democrat Agrar din România”. Corneliu Vadim Tudor și Mihai Ungheanu au o carieră politică prea bine cunoscută, de înalți dregători ai Senatului, pentru a mai insista. Artur Silvestri se bucură de o situație specială. Pe de o parte e un impozant afacerist, „președintele Patronatului Imobiliar Român, director general al grupului S.G.A.România” etc. etc., iar pe de altă parte, după toate probabilitățile, un ... impostor, ca profesor la „Universitatea Internațională Francofonă din Bruxelles”, care, conform unei reviste bucureștene, nici nu există. Iar faimosul Dan Zamfirescu e doar „simplu” profesor universitar. Ne abținem de la comentarii, căci ele ar risipi hazul trist al realului. ■

N.R. Cartea Alexandrei Tomiță a fost comentată în revista noastră (nr. 48/2007), de Cosmin Ciotloș.

Aura CHRISTI: „Viața e aspră și fiindcă interzice retroversiuni care să anuleze sau să modifice elemente ce s-au întâmplat așa cum s-au întâmplat. Ce ar fi fost dacă un lucru sau altul s-ar fi petrecut altminteri, rămâne o judecată inoperantă: și față de viață, dar mai cu seamă față de artă – deoarece în artă nu putem gândi decât ce a fost să fie și ca atare este. Desigur, viața unui artist explică multe din arta lui, dar în raportul final viața nu se dovedește decât un mijloc în slujba scopului – artistic. Întâmplătorul din viață naște necesarul din artă. Ceea ce există nu mai poate să nu fi fost: o operă, dobândindu-și dreptul de a fi.” *Sunt acestea câteva fraze spicuite din prefața semnată de tine, o prefață inspirată, exactă, la volumul de proză a Marinei Țvetaieva abia ieșit de sub tipar la Ideea Europeană, volum cu care inaugurăm colecția Capodopere.*

Dragă Ianoși, deși e scrisă despre Marina – pe care o iubim amândoi – adevărurile citate adineauri par a fi scrise despre tine însuși. Ai trăit printre cărți toată viața ta. Ai existat prin cărți: prin cele ale măștrilor tăi, prin cele scrise de tine. Practic, mai bine de o jumătate de veac ai scris și ai citit tot timpul. În ce măsură existența ta și s-a părut aspră?

Ion IANOȘI: Nu mă compar cu Marina Țvetaieva sub nici o formă: nu sunt artist, cu atât mai puțin artist de excepție; nu am avut o viață terifiantă ca a ei, de la războiul civil, prin emigrație, până la repatriere și sinucidere, încercări crunte din care și-a secretat (secret profesional al creatorilor!) splendide poezii și fremătătoarea proză poetică. La nivele incomparabil mai modeste, am trecut prin greutăți, laolaltă cu foarte mulți din generația mea și din grupul ei distinct de care aparținam. Viața noastră a fost dramatică și ar fi putut ajunge tragică – dar adolescentul a resimțit-o doar ca împovărătoare, mai puțin ca periclitantă: avantajul vârstei semiconștiente.

Atunci și ulterior, în ce sens ar fi putut existența mea să-mi pară „aspră”? Nu în datele ei exterioare; nu am cunoscut niciodată lipsuri materiale acute. Frustrări, da, însă ele afectează mai degrabă viața sufletească; și se răsfrâng în complexe tainice, poate nici de purtătorul lor până la capăt știute. La vedere se află o anumită (ascunsă) timiditate, inadaptare, clausturare; și dorința comunicării. În măsura în care ea își caută comuniune rămâne însă deficitară la modul real, visată ca refugiu în sfera ideală. Așa te încredințezi literaturii. Cauți împlinirea în idei, în cărți. Prietenii mei cei mai de nădejde s-au dovedit a fi autorii, dintre cei cu care nici prin gând nu mi-ar fi trecut să mă compar; dar care mi-au asigurat acel mediu protector care, în „secolul nostru cel de toate zilele”, al XX-lea, și chiar în anii dezordonate din noul veac, contrar unor presupuneri curente, nu mi-a fost chiar oferit pe tavă.

Te invit să-ți amintești de prima carte citită. Ce cărți anume citeai în copilărie, adolescență, în prima tinerețe? Dar de prima iubire ai vrea să ne vorbești?...

Am citit precumpănitor în limba părinților mei, maghiara, ajutat în germană, abia mai târziu în română. Prima carte? Să fi fost *Robinson Crusoe*, romanul lui Daniel Defoe, în adaptare pentru copii, sau un Jules Verne, posibil *Douăzeci de mii de leghe sub mări*, căpitanul Nemo fascinându-mă îndelung? Sau un Karl May, despre aventurile lui Winnetou și Old Shatterland în Vestul Sălbatic? Oricum, au urmat autorii „serioși”. Trei clasici germani, dintre volumele cărora bunicul meu patem avea mereu câte unul în buzunarul hainei: Goethe (*Faust I*), Schiller (poeme și drame istorice), Heine (*Buch der Lieder* și *Deutschland. Ein Wintermärchen*). Apoi, romancierii francezi: Romain Rolland, Anatole France, Roger Martin du Gard, Jean Giono, după aceea Marcel Proust, André Malraux, André Gide și alții. Poeți maghiari: Arany János, Petőfi Sándor, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila, Radnóti Miklós. Până la facultate, am citit mai ales poezie și roman; dar și eseuri. Ascultam multă muzică simfonică și de cameră.

În privința iubirii, ai în vedere fantezii adolescentine sau dragoste efectivă? Cele dintâi m-au blocat îndelung, pe urmele unor cărți sau filme; eram sfios față de colege. În realitate, am fost un „întârziat”, comparativ cu mulți dintre prietenii mei de atunci. Dacă nu pun la socoteală, în vacanța de vară după terminarea liceului, o escapadă la un bord de vară dintr-o cabină a Piatra, pusă la cale „pentru familiarizare” de un unchi din București – experiență erotică am dobândit abia în primul an de facultate, la Cluj, printr-o tânără de aceeași vârstă, studentă la matematică, violonistă talentată, dar care trecuse prin antecedente de extremă atrocitate la Auschwitz, unde îi degeraseră mâinile, drept care George Enescu, ascultându-o cântând, i-a dat verdictele petrecute în preună m-au marcat profund; au contribuit la maturizarea mea, ca bărbat și ca om.

În ce măsură crezi că suntem produsul accidentelor noastre biografice? Punându-ți această întrebare, iartă-mă că îți mărturisesc un lucru ce te-ar putea crispa, m-am gândit la mama ta, care a lipsit mai mult, privându-te de căldura atât de necesară unui om... cu sensibilitatea

ION IANOȘI: „Ziua sunt optimist, noaptea – pesimist”

și imaginația ta.

Mama ne-a părăsit când aveam șase ani; ca școlar, am fost la ea în două vacanțe de vară, la Budapesta; am revăzut-o, la întoarcerea din Anglia, când aveam optsprezece. Mereu am vizitat-o apoi la Cluj, fiind în relații afectuoase. Desigur, printre frustrările menționate anterior se număra, pe lângă cea de natură etnică, și aceasta, familială. Mama a fost o independentă, cu puseuri de răzvrătire, dornică să experimenteze viața, dincolo de cadrul familial socotit de ea prea strâmt și convențional. Nu o judec cătuși de puțin. Am rămas până la capăt prieteni apropiați. Tata a suferit mult, deși nemărturisit. Eu am fost doar marcat... de introvertire. La aceasta concureau toate cele dimprejur; cu toate că, la vedere, nu mă afectau lucruri prea grave.

Copilăria, adolescența, prima tinerețe petrecute la Brașov, în preajma Tatălui tău. Ți-a fost un model acest stâlp al existenței tale? Ți este, mai poate fi în continuare?

Te întreb fiindcă, deși de la moartea Tatălui meu s-au scurs, iată, unsprezece ani, în chip străniu, părintele meu e tot mai viu în mine, îmi populează visele, gândurile; umbra lui, simt, se suprapune peste a mea, făcându-mă să-l redescopăr în orice fac, orice scriu, gândesc, visez...

Tata și-a asumat de unul singur creșterea mea. Până la plecarea mea la universitatea clujeană nu s-a recăsătorit, cerându-mi, doar atunci, acordul solemn pentru actul său. Am trecut, cot la cot, prin încercările războiului și iluziile postbelice: i s-au luat cu forța magazinele, am fost evacuați din casa bunicului, m-au exmatriculat din toate școlile de stat, el a fost dus la muncă obligatorie, unde a și pierdut un ochi; după care am împărțit laolaltă speranțele într-o lume mai dreaptă, care însă, nu peste mulți ani, l-a expulzat din „Orașul Stalin” (rebotezatul Brașov), unde ar fi fost nedemn să trăiască foști burghezi. A ajuns corector de noapte la un ziar maghiar bucureștean; nu a deplâns niciodată pierderea averii, nu l-a interesat proprietatea, aștepta fagăduita frație între oameni.

De fapt, noi înșiși am fost și am rămas mai degrabă un soi de frați, uneori chiar confundăm unul cu altul; semănăm ca înfațișare, mers, gestică. Pe măsură ce îmbătrâneam, am preluat o parte din fosta îndatoriri, am avut eu grijă de el, rolurile s-au inversat. Îl vizitam în mica sa locuință pe atunci periferică (acum Janina și cu mine îi surtem locatari și ea pare mai puțin depărtată de centru); îmi făceam și îmi stăruie mereu în minte; lângă fotoliul lipsește obșnuiește să-mi petrec acum serile am lipit o fotografie de-a lui de bătrânețe, stând în același fotoliu; îmi mut privirea de la ecranul televizorului la el și înapoi...

Ce daruri ți-a făcut șansa de a-ți face studiile la Sankt Petersburg (pe atunci Leningrad)? Acolo, în Rusia, te-ai apropiat de continentul care este marea cultură rusă? Ce opinii!? E un univers, în realitate, unic, fascinant...

Întâmplarea de a fi fost trimis la studii în Rusia și repartizat (de o comisie moscovită) tocmai la Leningrad mi-a marcat existența pentru totdeauna. Sunt uluit când văd cum unii dintre colegii mei de atunci „uită” această perioadă de viață sau își mistifică respectiva parte din biografia. Dunezurile adverse studenției de odinioară „la ruși” durează de peste douăzeci de ani (sub căușoară, la un moment dat au fost întocmite liste cu noi pentru ca să ne elimine din învățământul superior); ele nu m-au atins vreodată, nu era cazul să-mi asum această „pată”, deoarece am continuat să consider marea șansă a dezvoltării mele; am iubit fierbinte Burgul, l-am tot visat, îndurerat la trezire că n-a fost decât un vis. Janina și cu mine acolo ne-am întâlnit, am rămas împreună fideli amintirilor comune din Petersburg – în baza cărora, cu suplimentările

culturale de rigoare, am scris, de timpuriu, și am rescris, într-un târziu, *Romanul și romanele unui oraș*, cartea pe care o cunoști.

Paradoxal, acolo și atunci n-am prea citit literatură; o compensa arta care mă înconjura, întreaga minune însumată din palate, bulevarde, parcuri, fluviul, canalele, muzeele, suburbiile imperiale (Pavlovsk, Țarskoe Selo, Peterhof), teritoriile hoinărelor mele de îndrăgostit, când și când revăzute și în următoarele decenii, cu nostalgică îndurerare. Dar, m-ar putea întreba oricine, contextul politic stalinist și post-stalinian nu te-a afectat? Ba da, bineînțeles, m-a apăsât, uneori m-a înnebunit. Mi-ar fi ușor să invoc și asemenea exemple de nevroză. Dincolo de ele, amestecul, sălaşluia însă urbea, „Veneția Nordului” sau „Amsterdamul Estului”. În bună măsură, Sankt Petersburgul răspunde pentru dragostea mea ulterioară față de „literatură sfântă” rusă, cum o numește Tonio Kröger, în povestirea omonimă, splendidă, a lui Thomas Mann. Ți dai seama: unui tânăr brașovean oarecare destinul îi îngăduia să intre în posesia acestui continent unic și univers fascinant, cum pe drept îl numești: pentru mine, o întorsătură chiar miraculoasă!

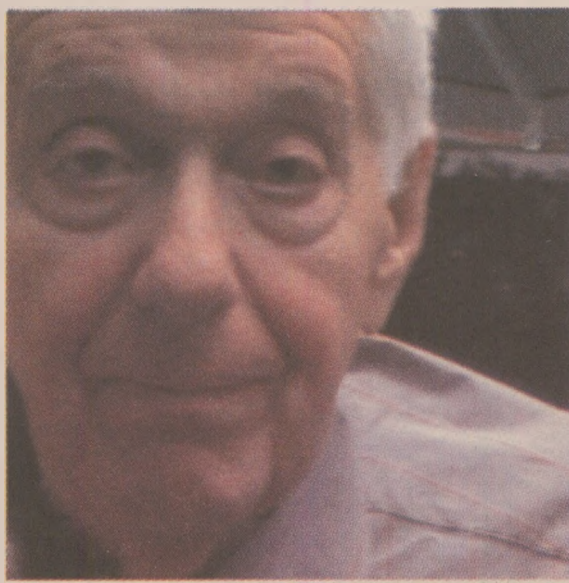
În contextul culturii române, și nu numai aici, ești un artist atipic. Fiind evreu maghiar și scriind inițial ungereste, ai trecut, cu volumul tău de debut, la scrisul în limba română, pentru ca, în timp, iată, să dai o operă de prim rang acestei culturi majore. Ce te-a făcut să treci în tribul scriitorilor români?

M-am întors, așadar, după studii, în București, nu la Cluj. Dincoace stătea tata, dincolo locuia (șoma) mama. Nu între ei am optat însă, ci pentru Janina și pentru tocmai născuta noastră fiică, Maria, pe care o alintam Mașa, concepută fiind la Leningrad. Am început să predau estetica, în românește. În publicistică, am pendulat un timp între maghiară și română. Pe urmă am luat decizia necesară: la București, într-o familie vorbind română (locuim, înghesuți, la socrii mei), la începutul unei cariere, înghesuți, la socrii mei), pe lângă unelii dedublarea, în cerând schizoidă. Am îndurerat-o (poate chiar supărat-o?) pe mama, o îndrăgostită de limba în care vorbea și scria; tata mi-a acceptat alegerea, cu temperamentul său, dintotdeauna, liberal.

Abia acum îmi începeam „ucenicia” în limba pe care, deși o învățasem la școală, nu o stăpâneam suficient. Janina m-a secondat în această lungă și nevoioasă muncă. Îmi citea și stiliza textele. Tiparele mele mintale erau maghiaro-germane. Trebuiau adaptate unei structuri neolatine de exprimare. Trebuiau corectate ticurile verbale nepotrivite, mai ușor de disimulat în vorbire decât în scris. De pildă, în maghiară nu există genuri, se întâmplă până astăzi să le gresesc în română. Sau topica frazei, diferită în română. Culmea e – nu știu dacă îți dai seama – că structura limbii ruse e mai apropiată de cea germană decât de cele neolatine, drept care nici învățarea limbii ruse nu m-a dezobișnuit de vechile structuri de gândire. Una peste alta, trebuia să-mi asum rolul învățăcelului conștiincios, până azi gata să verifice cuvinte ori grafia lor în dicționare: și un posibil avantaj față de vorbitorii nativi, cărora totul le e fixat în memorie, inclusiv forme între timp modificate. Odată aleasă această cale de urmat, nici prin gând nu mi-a trecut că așa putea să schimbe. Când un fost coleg emigrat m-a îmbiat să rămân în Germania, aranjându-mi și un post universitar, l-am refuzat categoric: pentru o viață de om ajunge un singur transfer de identitate culturală!

Când îți visezi părinții, în ce limbă vorbești cu ei acolo, în vis? Eu, uneori, înbesc cu Tatăl meu rusește în vis... Uneori, îmi pare rău că totul nu e decât un vis care se sfârșește; nu înțeleg de ce ar trebui să se întâmple asta... În sfârșit...

În viață fiind, am vorbit cu ei ungereste. De bună seama, folosesc și în vis acest idiom. Dar îl „reîntâlnesc” mai des pe tata. Cu alții vorbesc în vis și germana sau rusa. În primele clipe de după trezire, continui argumentarea în aceeași limbă, până mă dezmeticesc de tot. De obicei,

La 1 mai 2008 Ion Ianoși împlinește 80 de ani. Îl urăm „La mulți ani” și noi succese literare.

adorm greu, am un somn agitat și fracturat, visele sunt mai degrabă coșmaruri, deși apoi realizez caraghioslăcul lor, n-ar fi avut pentru ce să mă înspăimânte. Repet însă adeseori: noaptea sunt pesimist, ziua redevin optimist.

Pendularea între câteva limbi pe care le cunoști la perfecție (maghiara, româna, germana, rusa) ți-a creat un soi de deschidere, un cosmopolitism funciar, inculcat din copilărie. Cum definești această deschidere și ce este în percepția ta cosmopolitismul?

Biografic am aderat la multilingvismul acum pe drept propagat. Citesc și în franceză ori engleză, dar m-am ocupat mai mult de culturii ale căror limbi le stăpânesc îndeajuns pentru a le surprinde nuanțele. Germana și rusa au ajuns la noi periferice; trecător, sper; ambele vor trebui redobândite, și în viață, și în cultură. Româna e limba mea uzuală de lucru. Regret că, deși le simt infimezimal limba, m-am ocupat sporadic de scriitorii maghiari. O datorie neonorată. Mă străfulgeră uneori teama că, spre final, voi „regresa” pe scara limbilor vorbite, înapoi către maghiară. Se povestește despre Cioran (nu știu dacă e adevărat) că ar fi pățit această întoarcere, vorbind cu apropiații săi francezi, în ultimele faze ale bolii, succesiv, în germană, apoi în română. Senectutea este și ea o maladie, chiar și fără suplimentări deosebite.

Despre cosmopolitism, ce să spun? A fost tratat injurios, unele dicționare se încapățânează și acum să-i rețină, prioritar, sensul negativ („concepție care propagă indiferența față de patrie, neîncrederea în capacitățile creatoare ale propriului popor, disprețul față de valorile culturale materiale și spirituale ale propriei națiuni...” – citez o ediție din 2004!), altele preconizează, printre sensuri, unul corect, deși tot limitat („concepție potrivit căreia patria e lumea întreagă, iar omul, cetățean al ei”; cosmopolit e cel „care ține de mai multe culturi”, omul care se dorește „universal” etc.). L-aș invoca pe Nicolae Breban: are două cetățenii, română și germană, stă anual câteva luni la Paris și Florența sau, tocmai în momentul de față, la Padova; acolo își scrie mare parte din volume, romane, memorii, traduceri din elegiile clasice germane, Goethe, Rilke ș.a. Ilustrează opusul primei definiții citate. Este deopotrivă scriitor român prin excelență și un spirit european permeabil valorilor. Îl venerază pe Dostoievski, care a scris la Florența *Idiotul* și parte din *Demonii*; și pe Nietzsche, care locuia alternativ în Elveția, Franța de Sud, Italia de Nord.

„Moartea e mare.

Suntem ale ei guri răzătoare.

Când ne credem în mijlocul vieții

Începe ea să plângă

În mijlocul nostru.”

E un poem rilkean scris în simetrie cu un alt poem, goethean, alcătuit din cinci versuri, frumusețea căruia mă instigă să-l citez integral, cu mențiunea că ambele poeme sunt traduse de Nicolae Breban.

„Peste toate culmile este tăcere.

Peste toate vârfulurile simți tu abia o boare.

Păsările tac în pădure.

Așteaptă, în curând

te vei odihni și tu.”

Ți-e frică de moarte? În ce raporturi ești cu ea, cu această entitate cu care se războiește în registru tragic Ivan Ilici...? Te rog frumos să nu te refugiezi în literatură. Vorbește-mi despre raporturile tale cu ea, cu el...

La nemți (Der Tod) substantivul moarte este de genul masculin, la ruși (smerti), ca și la francezi (la mort), ca și la români, substantivul moarte se strecoară în femininul senzual, lunecător, umed... O să-ți mărturisesc cu maximă franchețe că mie... mi-e o frică atroce de moarte. Am simțit-o nu o dată încolțindu-mă. În timp însă am învățat să conviețuiesc cu ea; din certurile cu ea mi-au irumpt

câteva poeme. Conviețuirea asta seamănă, mai mult, cu o pânda reciprocă; e activă, e vie și, spre uimirea mea, nașteptat de prolifică. Mă refer la conviețuire, desigur.

Înainte de a-ți răspunde la întrebări, nu pot să-mi reprim impulsul de a cita poemele în original, într-un deliciu celor care mai știu germana sau sunt doar pe cale de a o învăța. Așadar:

Rilke, poezia de încheiere, *Schlussstück*, din *Das Buch der Bilder*, volum apărut în 1902, extins în 1906, când Rainer Maria avea 27, respectiv 31 de ani – vârste cam timpurii pentru obsesia morții:

„Der Tod ist groß,
Wir sind die Seinen
lachenden Munds.
Wenn wir zu mitten im Leben meinen,
wagt er zu weinen
mitten in uns.”

Goethe, celebra poezie *Ein gleiches*, din ciclul *Lieder*.

„Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde,
Warte nur, balde
Ruhest du auch.”

După acest intermezzo poetic, german-român, iată-mă pus în fața provocării tale, cu privire la moarte: „el” (der Tod), „ea” (la mort, smert), neutru (deth) sau fără gen (halál). „Der Tod ist groß” – „Moartea e mare”; „Warte nur, balde/Ruhest du auch” – „Așteaptă, în curând/te vei odihni și tu”. Moartea e celebrată de poeți ca marea și, totodată, batjocoritoare; dar și ca tărâm al odihnei, acea odihnă pe care nimeni nu și-o dorește, de care toată lumea se teme. Pravoslavnicii ruși îi doresc decedatului „vecinții pokoi”, „odihnă veșnică” (nu „țărână ușoară”, ca ortodoxii noștri). „Maestrul”, din romanul lui Mihail Bulgakov, a binemeritat „odihnă” („pokoi”), nu lumina („svet”)...

Mama mi-a povestit că, întrebându-și o dată tatăl, ajuns foarte bătrân și slăbit, dacă se gândește la moarte, acesta i-a răspuns: – Draga mea, eu nu mă gândesc niciodată la ceva unde nu pot interveni cu nimic! A fost inginer de poduri și șosele, absolut al Politehnicii de la Viena, mare parte din existență muncind printre țapinarii de la exploatarea forestieră din jurul așezării Comandău, unde se născuse mama, iar el era inginer-șef (bunicul meu patern – director general).

Tu ești poet. Prin chiar natura înzestrării, te afli într-o relație „privilegiată” cu moartea. Artistul plonjează în adâncul propriului suflet, acesta îi este principal șantier de lucru – spre deosebire de savantul care prelucrează o materie din afara lui, putând să-și păstreze autonomă interioritatea: deseori, la treabă e unul, în viața privată – relativ altul. Pentru un artist, intimitatea e hotărâtoare pentru tot ce va ajunge cândva public. De aceea, „uzura psihică” e, îndeobște, uriașă la artist. Gândesc-te la câte umăruri grave a dus auto-torturarea îndepătată de meserie, la mari creatori de artă. Prin consumul uriaș de energie sufletească, această introvertire ciudată nici nu este o propriu-zisă meserie, de aceea o și condiționăm de talent.

Am citit recent un interviu cu romancierul japonez Haruki Murakami. Scrisul continuu (spune el la 59 de ani, după multe cărți de succes) are un efect otrăvitor, de care trebuie cumva să scapi: el personal – prin jogging, alergă zilnic 10 km, o dată pe an 42, distanța maratonului, o dată a reușit 100, pe parcursul a peste 11 ore neîntrerupte. E modalitatea lui de a se elibera de presiunea greu suportabilă a creației. Pe epitaf dorește să i se scrie: „Omul care n-a mers pe jos niciodată” (ci doar a alergat).

Eu mă aflu între capetele ecuației, mă ocup de „știința literaturii”, în parte știință, în parte literatură. Sunt contaminat de aceasta, mă pot retrage în aceea, chiar prin eseuri. Obiectul e „romantic”, metoda e „clasică”. O mixtură care mă pune în relație cu ceea ce e „problematic” (în sens de îndoielnic, germanul „fragwürdig”), dar rămân pe picioarele pe un teren stabil. Nu divaghez, să știi, nevrozele noastre țin în egală măsură de individualitate și de profesie.

Mai e ceva: iudaismul se caracterizează prin cultul vieții, cu interes redus pentru moarte (recitește, din acest unghi, Vechiul Testament). Ca evreu, mi-a fost inculcată de multe generații premergătoare – cel puțin, așa cred – încrederea în viață și în perpetuarea valorilor ei. Cu moartea nu mă aflu într-un raport intim, strâns, accentuat, obsesiv. Gândul ei îmi dă târcoale; mă confrunt cu iminența ei apropiată; până acum nu îmi dă fiori. Să fie vorba de o atitudine prea rațională?!

Ce spaime te bântuie? Cum le gonești, le îmblânzești, le cizezi...?

Parțial, ți-am răspuns. Ziua sunt optimist, noaptea – pesimist. Insomnia îmi produce spaime; încețoșată, mintea scapă de sub control. Îmblânzirea o aduce munca diurnă: „nulla dies sine linea”, vorba lui Plinius. Cât timp

voi putea lucra, îmi voi păstra echilibrul – fragil, ca la orice om...

Relativ de curând ți s-a făcut un implant de cristaline la ambii ochi. În minte îmi este vie imaginea ta după acea intervenție chirurgicală: erai euforic, pluteai, nu încetai să te bucuri de lume, de culorile ei debordante, de splendorile ei care ți se înfățișau în toate culorile posibile. „Voi nu bănuți, spuneai, cât de colorată e lumea!”

Cum ți se pare, Ianoși, lumea la optzeci de ani ai tăi? Dar viața? Ți place viața?

Nu am un simț plastic dezvoltat. Mama mă ironiza: cum poate fi estetician unul care nu percepe frumosul? Era vorbit de frumusețea naturii, receptată prin văz. Mă bucuram când am revăzut mai vii, receptată dimprejur. Nu mai port ochelari de distanță, ci doar de citit. Mă uit totuși cam distrat la mediul înconjurător: vederea îmi brujază câte un gând.

Îmi place viața, dar nu în postură de îndrăgostit. Nu am fost și nu sunt un „joueur” (sau, dacă vrei, sunt mai degrabă „gourmand” decât „gourmet”). Lumea mă atrage și la 80 de ani. Mă preocupă oamenii, cărțile, evenimentele, nu sunt indiferent la ce se petrece în țară și în lume. Mă aprind ușor, mă enervez, mă agit, mă implic, până când Janina mă trage de mânecă. Interesele cele mai atrăgătoare îmi par cele dezinteresate: ceva care aparent nu mă privește – tocmai de aceea mă privește!

La drept vorbind, încă nu simt o diferență notabilă între 80 și 70 sau 60 de ani. Dar știu la ce mă pot aștepta.

Ce este pentru tine iubirea? Iubirea de aproapele, iubirea de dușman? Ce vezi în aproapele tău: un străin, un potențial lector, un viitor ucenic?

„Iubirea aproapelui” (din Predica de la Leonic, din *Legea cristică*) ne este un îndemn moral permanent. Nu înseamnă că îl și putem lesne realiza. „...ca pe tine însuși” ține în cumpănă altruismul cu egocentrismul (cu „selfish”, cum îi spun englezii). Mai greu e să-ți iubești vrăjmașii, pe cei care te urăsc și te blestemă. Nici nu avem în jurul nostru prea dese exemple în acest sens, dimpotrivă. Trăim într-o lume a încrâncenării și urii.

Sunt un orgolios cu măsură, rareori detest pe cineva, prefer să văd jumătatea plină a paharului. „Aproapele” mi-l compun familia, prietenii, colegii, cei cu preocupări sau idei similare, autorii de care mă ocup. Nu supralicitez influența pe care aș avea-o, nici printre studenți, nici printre cititori. Nu prea am avut ucenici: înseamnă că n-am reușit să-i formez. Îmi scriu și definitiviez cărțile fără mare încredere în efectele lor. Mă ghidează un soi de imperativ launtric: „Trebuie”. De ce? nu mă întreba.

Te crezi un ales? Ce înseamnă în percepția ta a fi un ales?

Răspunsul la prima întrebare e univoc și tranșant: în nici un caz! M-am ocupat de oameni din elita culturală, fără urmă de conștiință elitară proprie. Îmi e străină gesticulația auto-elogioasă. Ader la chemarea tolstoiană: să fii util! Această „utilitate” culturală, pentru alții, pentru oricine altcineva, îmi pare cel mai nobil program. Dacă un geniu absolut, ca Tolstoi, și l-a asumat (cu o încrâncenată dorință de modestie, niciodată realizată, mereu răvnită), atunci și mărunții lui învățaței avem dreptul s-o urmăm.

Ții minte, când am ajuns anul trecut sus, la Delphi, cu tine, Nicolae, Andi, Janina, mi-am adus aminte de tetrastihul goethean, atât de îndrăgit de Thomas Mann:

„Ales geben die Götter, die unendlichen,

Ihren Lieblingen ganz:

Alle Freuden, die unendlichen,

Alle Schmerzen, die unendlichen, ganz.”

Ai și citat, în relatarea ta entuziastă despre Delphi, primele două versuri.

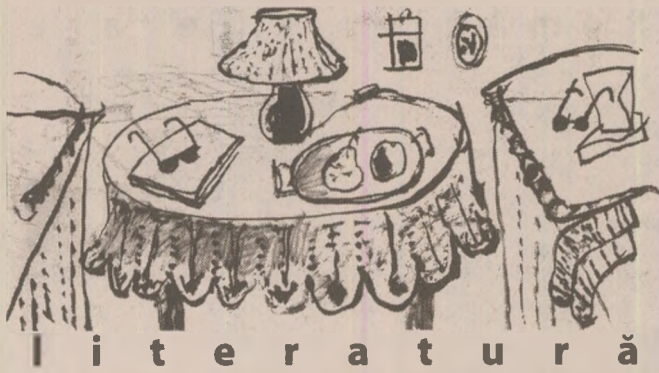
Traducerea literală ar suna cam așa: „Totul le dau zeii, nesfârșiții, Iubiților lor, cu totul: Toate bucuriile, nesfârșite, Toate suferințele, nesfârșite, cu totul”.

Remarcă, te rog, cum Goethe folosește de trei ori „unendlich” („nesfârșit”, „nemărginit”, „veșnic”), de două ori „ganz” („cu totul”, „pe deplin”, „integral”) plus „Ihren Lieblingen” („iubiților lor”, „aleșilor lor”).

Iată răspunsul, indirect, la a doua ta întrebare. Evident, Goethe se celebrează pe sine, ca pe un ales al zeilor. Primește de la ei totul, cu totul: bucurii, suferințe – genialitate. Thomas Mann, foarte orgolios de felul lui, aderă discret la acest maximalism; deși, în romanul său târziu, *Alesul*, îl tratează cu ironie, cu autoironie: cunoaște măsura în nemăsurare!

Nu ne comparăm cu asemenea „aleși”. Îmi cunosc locul umil sub soare, atâta vreme cât mai exist.

Dialog realizat de
Aura CHRISTI

Comunism

Am plâns când a murit gagarin, am plâns când a murit leika. La moartea tovarășului stalin n-am avut cum să plâng, m-am născut un an mai târziu. De fapt, dacă stau bine și mă gândesc, am recuperat, tot am plâns, am plâns retroactiv, l-am jelit gândindu-mă ce mare om se stinsese și eu nu-l apucasem!

Barem când a murit tovarășul dej, am vărsat râuri de lacrimi. Mi-amintesc precis: stăteam pe bordura străzii, lângă pârceleț, cu bița, cu gelu, cu mircea, cu mitică și aveam toate corăbiile înecate, ne ziceam: Vai de viața noastră, și acum ce-o să ne facem, ce-o să se aleagă de noi, fără ER!...

Când a murit ceaușescu, n-am mai plâns. Între timp mă schimbasesm. Nici nu era greu, de prin '75 nu mai era de trăit pe aici, prin țara asta a noastră: aer irespirabil, mă-mbolnăvisem de cuvinte goale, de minciuni, vai, dublul limbaj era un fel de cancer al minții, lent dar fără scăpare. Gaze la sobă nu se dădeau decât cu picătura, stăteam în frig, curentul electric se lua la ore de vârf, andrei era mic, făceam o navetă sinistră la petroșani, noaptea de sâmbătă mi-o petreceam la cozi enorme la lapte, dacă ajutam la descărcatul navetelor, dimineața, când se deschidea magazinul, în loc de două, cât era rația, puteam cumpăra trei sticle de lapte.

Nu se găseau cafea, ciocolată, carne, conserve, ouă, unt, brânză, pâine, mezeluri, portocale, săpun, șampon, benzină, mere, roșii, făină, cartofi, prosoape, ață, șervețele, hârtie igienică, bere, chibrituri, vin, țigări, pastă de dinți, maieuri, ciorapi, cămași, pantofi, apă minerală, aparate de radio, hârtie de scris, cărți, caiete, ceasuri, struguri, ceapă, lame de ras, cremă de ghetă, scobitori, cemeală, covoare, creioane, muștar. Dacă mai dura mult nu ar mai fi rămas de cumpărat în galantare decât o singură marfă (să ne înecăm cu ea, ar fi fost o moarte colectivă meritată!), pungi cu creveți vietnamezi ori poate nici asta!

Spuneam „dana, eu nu mai rezist...” „Și ce faci, remarca ea rațională, poți tu de unul singur să schimbi ceva?” Avea dreptate, nu puteam. Și atunci mă despărțeam în două, gata să mă rup: două vorbiri, două chipuri, două vieți, una a mea și alta de uz comun, ce schizofrenie. Din când în când, greșeam: mai amestecam limbajele, vorbeam și-n public cum gândeam. Nu fiindcă eram curajos. Mai degrabă fiindcă nu stăpâneam mecanismul dedublării, mai dădeam rateuri. Uneori mai scăpam și câte o poezie cu subînțeleșuri.

Exista și o formă de tratament pentru balamucul ăsta. Acasă, seară de seară, cu urechea lipită de aparatul de radio vechi, cu lămpi, ascultam „europa liberă”. Asta cred că m-a salvat cumva, altfel o luam razna, mă urcam pe pereți, mă scrânteam de-a binelea. (Oricum, ajunseseam să mi se pară că îmi crește din trup, ca o prelungire a mea, un fel de carceră în care stau vârat tot timpul.) Într-o bună zi, la „actualitatea românească” am auzit citită o poezie de-a mea publicată de ion mircea în „transilvania”, au reluat-o câteva emisiuni la rând. Asta m-a răcorit. Dar m-a și speriat de moarte: acum ce-o să urmeze, și așa colonelul vâlceanu de la securitate e cu ochii pe mine? „Noroc că a venit decembrie '89, altfel era rău de mata”, mi-a măruturisit imediat după aceea un (fost?) subalterm al lui vâlceanu, care răspundea de sectorul presă. „Probabil era...”, i-am răspuns și atât.

Sincer, nu cred că eram demn de atâta atenție din partea lor. Repet, nu mă remarcam prin eroism sau curaj, eram doar un ins dresat de spaimă care, uneori, rata numărul. I se întâmplă oricărui animal la circ, în arenă.

Vise și închipuiri

De când mă știu, mi-au zburat tot felul de păsărele prin cap. Vise și-nchipuiri. De exemplu, la furoioși când mergeam, mă culcau în camera cea mai frumoasă. Seara, adormeam greu. În patul uriaș, din lemn de nuc, pe salteaua tare, învelit în plapuma de mătase, stăteam aidoma unei perle strălucitoare în cochilia sa și mă gândeam la câte-n lună și-n stele. Ascultam în fiecare seară greierii țârâind și mă treceau fiorii („E semn rău să auzi greierii, îmi spunea mama-mare, moare cineva!”), ba chiar m-apuca tremuriciul. Apoi, oricât îmi dădeam silința să nu se-ntâmples astfel, mintea îmi ajungea și se oprea la același subiect - gaura neagră,

A casă, seară de seară, cu urechea lipită de aparatul de radio vechi, cu lămpi, ascultam „europa liberă”. Asta cred că m-a salvat cumva, altfel o luam razna.

Fragmente
din năstrușnica
istorie
a lumii
de către
**gabriel
chifu**
trăită și tot
de el
povestită

rotundă din perete (un banal orificiu pentru burlanul unei mașini de gătit, dar eu habar n-aveam asta atunci): prin ea eram sigur că o să se verse în cameră tot întunericul nopții, o să curgă peste mine ca apa murdară și-o să mă-nece. Sau o să iasă de-acolo tot felul de păsări negre, de zmei și de spâni. Și ființele astea trebuie să-și ducă zilele pe undeva și ce loc e mai potrivit decât gaura neagră care, da, da, e chiar poarta ce duce pe un drum ascuns în țara lor, iar dacă ele vor să vină la mine, în țara mea, tocmai prin gaura neagră or să se arate la față. De îndată, mă întrebam cu inima gata să-mi sară din piept cum am să mă descurc când voi da ochii cu ele. Îmi făceam curaj, imaginam, pentru războiul ce avea să urmeze, deznodăminte favorabile mie, dar nu eram deloc convins de realismul lor. Mult mai simplu ar fi fost să-l rog pe nelu să acopere gaura aia cu ceva, dar n-o făceam, mi-era rușine să recunosc că mi-e frică. Imaginativ și prăpăstios spre catastrofic eram.

Cât despre vise?!... Vai, câte vise mi-au ieșit din târtăcuța: dădeam cu ele ocol pământului de câteva ori, pavam cu ele lumea! În primii ani, visele erau simple și inspirate strict de diverse situații date: de pildă, visam concret, visam cum s-o impresionez pe fata de care eram îndrăgostit în momentul acela. Așa s-a întâmplat cu mariana: eram printr-a doua sau a treia primară, într-o seară, la cinematograful, în sala mizeră, ea nu mă băga în seamă, nu vedea nicio diferență între mine și ceilalți băieți, iar eu visam că o să fâșnesc de pe scaunul meu ca și când aș fi avut arcuiri sau aripi și o să plutesc deasupra tuturor, o să mă prind de barele metalice orizontale din plafonul arcuit, o să sar cu ușurință, dându-mă peste cap, de la o bară la alta, și ea o să mă observe în sfârșit și o să i se topească inima după mine.

Cu timpul, visele, închipuirile s-au rafinat și le-am trecut în poezie. Câteva, care mă obsedează: Visez că sunt închis într-un diamant și diamantul e însuflețit, doarme. Visez că mă prăbșesc în gol, iar eu sunt deopotrivă și cel care cade, dar și spațiul în care are loc căderea. Visez niște furnici care au desfăcut în fărâme infinitezimale cetatea ierusalimului și vin s-o reclădească în creierul

meu. Visez elefanți care cară pe un câmp pustiu cadavru unui vis enorm. Visez un cuvânt care se prăbușete din slavi și ne face praf și pulbere pe mine și universul meu imediat. Visez o scară lichidă. Visez niște îngeri care se ivesc aici luminoși și în câteva ceasuri se preschimbă în făpturi întunecate. Visez alt înger care are laptop și scrie încontinuu ceva. Visez că o faptură imensă, infinită chiar și transparentă își ține ochiul lipit de geamul casei mele și mă privește cu bunătate. Visez că eu însumi curg și am maluri ca un râu. Visez că se rostogolește un zar colossal cu șase înscris pe toate fețele și șase înseamnă moartea. Visez că inima a rămas în urma trupului și trupul meu alergă singur. Visez că am murit și, din neființă, mă uit la mine cum, dedublat, încă viu, mă mișc prin lume, mă uit parc-aș citi o carte. Visez că mă spulberă un vânt sosit din trecutul meu. Visez că tăcerea ca o avalanșă ne îngroapă definitiv, cu încetinitorul. Visez că aud cum lumina își face loc, își sapă albie în trupul meu.

Dar visele și închipuirile naive de la început n-au dispărut. Ele s-au adunat într-un singur vis, într-o singură închipuire. Nu e despre bogăție, nu e despre întoarcerea tinereții, nu e nici despre vreo femeie (la acest capitol, cred că mi-am trăit visul...). Visez, încă mai visez să scriu o carte sau mai multe nepieritoare. Ceea ce, probabil, nu e departe de visul meu din copilărie, atunci când mă imaginam plutind, cu aripi sau fără, pe plafonul sălii de cinema „arta” din calafat, de dragul marianei.

Ceasul de mână, familia găluț din calafat

Pentru băieții din calafat cadoul cel mai râvnit era ceasul de mână. Toți visam să purtăm pe brațele subțiri, copilărești minunata mașinărie ticăitoare și logic nu pricep de ce, nouă nu ne păsa câtuși de puțin de scurgerea timpului.

Eram foarte silitor la școală, să iau premiul întâi.

**umina foarte grea și vie,
materială, ca un aur topit se
aduna în troiene, în dune peste
dunăre și în parcurile de jos.**

l i t e r a t u r ă

trăgeam nădejdea că o să fiu răsplătit de ai mei pentru isprava mea cu un ceas de mână. Colegul meu doru mischianu fusese, avea un strălucitor pobeada (?) adus din urss. (Culmea, sovieticii făceau acum ceasuri de mână, în al doilea război mondial le poftiseră și ei tare mult. Tata îmi povestise un episod care m-a dat gata, cum scăpase el de un rus, care-l prinsese pe front. Soldatul acela îndreptase arma spre el, tata ridicase brațele și atunci i se văzuse ceasul de aur, elvețian. În clipa aia străinul, cu ochii măriți de dorință, se repezise, îi smulse ceasul, îl pusese la mână sa - unde mai stăteau frumos înșirate încă șase-șapte bucați! - și plecase fugind, îl lăsase pe tata în plata Domnului...)

Dar n-am primit ceasul după care tânjeam. Ai mei n-aveau bani, se vedea cu ochiul liber, trăiam toți dintr-un salariu, al tatei, mama nu lucra, fratele meu era la liceu și crescuseră cheltuielile...

Am așteptat întreaga copilărie ceasul, cum am așteptat și o bicicletă, zadarnic. O, măcar să fi fost și noi ca familia găluț. Toți patru - tatăl, mama, fata lor și mezinul (coleg de clasă cu mine) - semănau fizic cu niște ursuleți simpatici. Domnul găluț era frizer neîntrecut la frizeria din centru, de lângă statuia ostașului care ținea o grenadă (?), gata-gata s-o azvârle spre casa de cultură de care, negreșit, s-ar fi ales praful!... Ei bine, toți găluții aveau un singur ceas de mână, pe care și-l împărțeau așa: zi de zi, la lucru, îl purta găluț-tatal. Duminica, atunci când ieșeau la plimbare, ceasul împodobește brațul doamnei găluț. După-amiezele obișnuite, trecea la fata găluților. Lui găluț cel mic ceasul îi revenea când lua un zece la școală. Dar asta se întâmpla rar, rar de tot.

Târziu, prea târziu, mi-am cumpărat un ceas de mână, când nu mai conta.

Corpul

Prima amintire despre corpul meu o am de la doi sau trei ani. Eram altul atunci: fața mea semăna cu petala de *english rose*, aveam o buclă aurie, iar brațele, picioarele, delicate, erau numai rotunjimi catifelate. Dar e o amintire directă sau e doar amintirea unei fotografii pe care am privit-o de nenumărate ori mai apoi: eu purtând *schpielhosen* împreună cu tata, pe o bancă de lemn, lângă o tufă de lămâiță înflorită, în curte la doamna stănescu? Țin minte exact nu numai *imaginea*, ci și *aroma* tufei de lămâiță, și *consistența* luminii din acea zi. Pe vremea aceea, nu-mi dădeam seama, dar sigur lumina intra vijelioasă în trupul meu și zbură în voie acolo, aidoma unor stoluri de păsări transparente și fericite printr-o biserică neterminată. Toată copilăria, mama, rudele și prietenii ei mă umpleau de sărutări, minunându-se ce copil frumos eram. Eu, oricât îmi bateam capul, nu izbuteam deloc să descopăr cum vine asta, unde văd ele atâta frumusețe. (Cum adică frumos?! - îmi repetam mereu în gând, mai târziu, când crescusem și căpătaseam o brumă de minte - sunt și eu o creatură acolo, egală cu celelalte creaturi din jur: cu caisul din curte, și furnicile care se strecoară printre firele de iarbă,

și răma care se târaște pe pământul umed, și florile din rondul micuț, și cocoșul roșu care e cu ochii pe ele, și câinele meu Rex care e cu ochii pe cocoși!...) Dimpotrivă: pe la doisprezece ani, mi se înnegrișe pielea de soare, rămăsesem pipernicit pe lângă ceilalți băieți și eram atât de slab încât mă sufla vântul de colo-colo, ca pe o frunză.

Lucrurile s-au schimbat brusc pe la șaptesprezece ani: într-o dimineață de vară, ne-au dus cu școala la vizita medicală și ne-au pus să ne dezbrăcăm la piele; un doctor se ocupa de noi în camera de consultații, dar ușa s-a deschis și a intrat o soră medicală, o femeie pe cinste, de vreo treizeci de ani. Muream de rușine că mă vede despuiat, dar ea era obișnuită cu trupurile bărbaților, când a dat cu ochii de mine, a exclamat exprimându-și fără rețineri încântarea.

Pe urmă a plouat cu confirmări că femeia aceea nu se înșelase în aprecierea sa. Am început să capăt încredere în corpul meu. O prea mare încredere. Totuna, adeseori, cu suficiența, cu înfumurarea stupidă. Cât a durat epoca asta de glorie a trupului? Zece ani, cincisprezece? Acum, privind înapoi, pot spune că nu sunt mândru de mine, cel de atunci.

După aceea, ani la rând, nu am mai luat seama la corpul meu. Ca și când era ceva ce trebuie să existe și atât; sau ca și când nu ar fi existat; sau ca și când ar fi existat veșnic, mașinărie care trebuie să funcționeze fără să se defecteze, fără să-i porți de grijă, *perpetuum mobile*.

Apoi am trecut în altă fază. Am simțit deodată cât de precară e alcătuirea asta de sânge, de carne. Mi-a intrat în minte frica de moarte. Și am început să scriu versuri despre asta. Un fel de cochetării, așa zice. De pildă, proiectam în imagini sumbre sfârșitul: *Pe orice stradă aș porni/ ea mă duce la marginea orașului,/ în locul acela unde e mereu ceață și o baracă de carton, goală, m-așteaptă./ E atât de strâmtă baraca asta că mi se lipește de corp/ ca o haină sau ca un coșciug săracios.*

Ce a urmat? Cu timpul, frica de moarte, frica de suferință fizică, frica aceea atât de vie, atât de presantă, s-a stins, s-a preschimbat în altceva, într-un sentiment ciudat: alți ani de zile, până de curând, m-am gândit la corpul meu ca la ceva străin de mine, un fel de urmă ce ține flacăra care sunt eu sau un fel de cameră de hotel (ieftină?) în care am nimerit mai mult sau mai puțin întâmplător și din care am să plec fără regrete. Greșeam, greșeam amar crezând asta.

Corpul meu este atât de prețios! El mă ține legat de pământ, de mare, de cer, de vânt, de lumină și în clipele neașteptate când fac dragoste se produce minunata alchimie și toate legăturile invizibile ajung deodată la vedere, devin deodată vizibile toate cablurile acestea nevăzute prin care mă încarc cu suprema, cosmică electricitate de natură subtilă.

Mă dezbrac, mă privesc în oglindă. Se mai poate îndrăgosti o femeie frumoasă de mine? Am albit pe la tâmple, am riduri, dantura mi-e proastă, am făcut

burtă, pielea mi-e ostenită, lasată și încheieturile mă dor. Corpul meu a adunat oboseală, rutină, otrăvuri, înfrângeri. Corp repede trecător, corp repede trecător, corp repede trecător: bisericuță însingurată-n câmpie, îngropată de ierburi, ruinându-se tăcută, încet.

Am avut comori, mușți de aur, tinerețea, acum trebuie să mă-nvăț cu puțin, cu sărăcia, cu bănuțul de alamă, cu mai nimic!...

Despre felul cum mă defectam în copilărie

Cum am povestit, eram împătimit de joacă, mă jucam până cădeam rețezat de oboseală, în fiecare zi și în toate anotimpurile. Uneori însă, așa, din senin, pe nepusă masa, mă defectam, mă defectam rău de tot: simțeam brusc că nu mai suport vacarmul vesel al prietenilor mei și tiptil mă dădeam de-o parte, mă retrăgeam, voiam să fiu singur. Iar asta mă necăjea tare, pricepeam că, sigur, ceva nu e în regulă cu mine, nu sunt întocmit ca toți ceilalți băieți, sunt un fel de aparat de radio cu un circuit greșit, care hârâie, sunt un fel de nor din care plouă și nu prea plouă, sunt un fel de găină cu trei picioare, ce mai, sunt un fel de portocală cu coaja pe dinauntru și cu miezul pe dianafară, asta sunt, dacă așa, tam-nesam, dau eu, fără să clipească, joaca pe singurătate.

Iar când m-apuca dorul asta amețitor să rămân eu doar cu mine, mă duceam cu deosebire în două locuri. La *gară*: m-așezam pe o bancă, pe peron și așteptam trenurile să vina, să plece. Era capăt de linie. Locomotivele puflău puternice, își mișcau pistoanele argintii, suierau și scoteau fum, persoane necunoscute sau oameni din oraș coborau din vagoane sau urcau în vagoane, îi priveam cu atenție, toți erau misterioși, cine știe unde fuseseră, cine știe unde se duceau, poate la doctor, poate la școli, poate la nuntă, poate la o înmormântare, îmi plăcea să închipui pentru fiecare câte o poveste nepieritoare.

Și la *monument* mă mai duceam: două tunuri din războiul pentru independență tronau pe cea mai mare înălțime a orașelului. De acolo se zărea ca-n palmă fluviul cum se arcuiește în jurul așezării noastre și țărmlul bulgăresc se vedea până departe, stăteam vrăjbit ceasuri întregi și mă rugam Doamne, dă, Doamne, să ajung și eu odată pe malul celălalt, în străinătate, în altă lume...

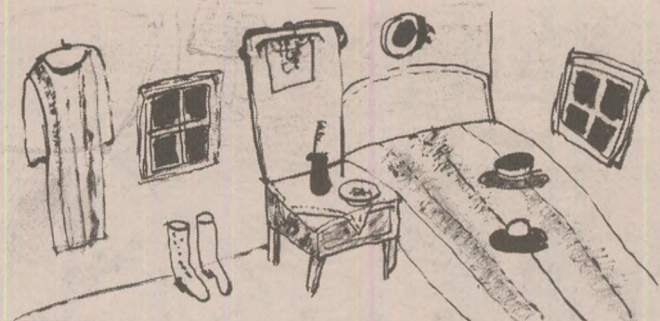
Prin crengile plopilor, ale castanilor, ale teilor, ale salcânilor, ale corcodușilor, ale tufelor de trandafiri salbatici, trecea vântul spunând totdeauna ceva și eu, oricât mă străduiam, nu izbuteam niciodată să înțeleg ce zice. Lumina foarte grea și vie, materială, ca un aur topit se aduna în troiene, în dune peste dunăre și în parcurile de jos. Îmi intrase în cap s-o strâng, s-o pun în galeată, s-o car acasă, în pivniță, să umplu cu ea unul din butoaiele tatei și s-o scot când o să avem nevoie, iama, când ne era frig, sau seara, când se defecta dinamul de la uzina electrică și ni se lua curentul. ■

Calendar

23.03.1847 - s-a născut A.D.Xenopol (m. 1920)
23.03.1882 - s-a născut Romulus Cioffec (m. 1955)
23.03.1894 - a murit Theodor Codrescu (n. 1819)
23.03.1904 - s-a născut Ovid-Aron Densusianu (m. 1985)
23.03.1920 - s-a născut Radu Lupan
23.03.1928 - s-a născut Deac Tamas
23.03.1943 - s-a născut Valentin Ciucă
23.03.1961 - a murit Alexandru Busuioceanu (n. 1896)
23.03.1969 - a murit Tudor Teodorescu-Braniște (n. 1899)
23.03.1994 - a murit Nicolae Țirioi (n. 1921)
24.03.1921 - s-a născut Traian Coșovei (m. 1993)
24.03.1923 - s-a născut Dane Tibor
24.03.1925 - s-a născut Dinu Ianculescu
24.03.1927 - s-a născut George Damian
24.03.1949 - s-a născut Constantin Zărnescu
25.03.1813 - s-a născut Cezar Bolliac (m. 1881)
25.03.1885 - s-a născut Mateiu I.Caragiale (m. 1936)
25.03.1902 - s-a născut George Lesnea (m. 1979)
25.03.1935 - s-a născut Nicolae Stoian (m. 1990)
25.03.1936 - s-a născut Victor Iancu
25.03.1942 - s-a născut Ana Blandiana
25.03.1942 - s-a născut Basarab Nicolescu
25.03.1954 - a murit Emil Isac (n. 1886)
25.03.1958 - a murit Ștefan Bezdechi (n. 1886)
25.03.1979 - a murit Alf Adania (n. 1913)

25.03.1993 - a murit Bogdan Istru (n. 1914)
25.03.1999 - a murit Valentin Lipatti (n. 1923)
26.03.1921 - s-a născut Olah Tibor
26.03.1923 - s-a născut Valentin Lipatti (m. 1999)
26.03.1954 - s-a născut Rodica Ștefan
26.03.1931 - s-a născut Mircea Ivănescu
26.03.1945 - s-a născut Györfy Kálaman
26.03.1958 - s-a născut Ioana Crăciun
26.03.1958 - a murit Alex. Ciura (n.1876)
26.03.1993 - a murit Samson Șleahu (n. 1915)
26.03.2002 - a murit Dumitru Corbea (n. 1910)
27.03.1926 - s-a născut Elis Bușneag
27.03.1937 - s-a născut Nicolae Dumitrescu-Sinești
27.03.1943 - s-a născut Aurel Ciocanu
27.03.1958 - s-a născut Ioan Es.Pop
27.03.1985 - a murit Pompiliu Marcea (n. 1928)
28.03.1863 - s-a născut Livia Măiorescu-Dymysza (m. 1946)
28.03.1883 - s-a născut A. Măndru (m. 1962)
28.03.1883 - s-a născut Gheorghe Nedjoglu (m. 1963)
28.03.1888 - s-a născut Alexandru Kiriteșcu (m. 1961)
28.03.1914 - s-a născut Ovidiu Constantinescu (m. 1993)
28.03.1915 - s-a născut Septimiu Bucur (m. 1964)
28.03.1922 - s-a născut Verona Brateș (m. 1991)
28.03.1925 - s-a născut Victor Tulbure (m. 1997)
28.03.1928 - s-a născut Ion Bălăceanu
28.03.1934 - s-a născut Mihail Caranfil
28.03.1934 - s-a născut Lică Rugină
28.03.1937 - s-a născut Sanda Apostolescu
28.03.1937 - s-a născut Ion Cringuleanu (m. 2004)

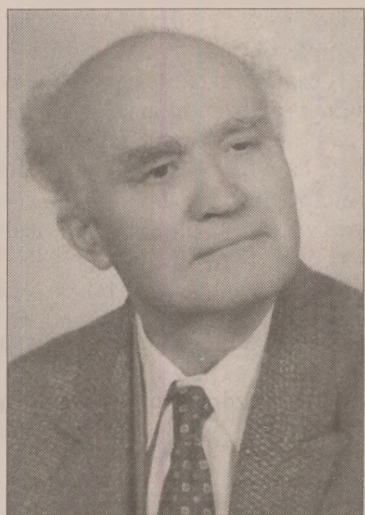
28.03.1939 - s-a născut Florin Bănescu
28.03.1950 - s-a născut Nicolae Rotaru
28.03.1979 - a murit Daniel Turcea (n. 1945)
28.03.1993 - a murit Victor Felea (n. 1923)
28.03.1994 - a murit Eugen Ionescu (n. 1909)
28.03.1997 - a murit Gheorghe Tomozei (n. 1936)
29.03.1815 - s-a născut Costache Caragiali (m. 1877)
29.03.1901 - s-a născut Smarand M.Vizirescu (m. 1981)
29.03.1916 - s-a născut Vladimir Tamburu
29.03.1922 - s-a născut Gheorghe Gheorghiu
29.03.1939 - s-a născut Florin Bănescu (m. 2003)
29.03.1941 - s-a născut Constanța Buzea
29.03.1950 - s-a născut Mikola Corsiuc
29.03.1952 - a murit I.A.Bassarabescu (n. 1870)
29.03.1971 - a murit Perpessicius (m. 1891)
30.03.1901 - s-a născut Grigore Scorpan (m. 1953)
30.03.1928 - a murit Ion Gorun (n. 1863)
30.03.1935 - s-a născut Andreea Dobrescu-Warodin
30.03.1946 - a murit Victor Ion Popa (n. 1895)
30.03.1989 - a murit N. Steinhardt (n. 1912)
30.03.1991 - a murit Ion Iancu Lefter (n. 1940)
30.03.1993 - a murit Edgar Papu (n. 1908)
31.03.1890 - s-a născut I.M.Rașcu (m. 1971)
31.03.1929 - s-a născut Arnold Hauser (m. 1988)
31.03.1930 - s-a născut Florin Mihai Petrescu (m. 1977)
31.03.1933 - s-a născut Nichita Stănescu (m. 1983)
31.03.1959 - s-a născut Valeriu Matei
31.03.1965 - a murit Ticu Archip (n. 1891)
31.03.2003 - a murit Mariana Marin (n. 1956)

istorie literară

Centenar

Gheorghe Vrabie

ÎNDI se acorda, în 1987, la Viena, Premiul Gottfried von Herder, opera lui Gheorghe Vrabie (s-a născut la 6 aprilie 1908, la Voinești, jud. Vaslui) era în mare măsură încheiată și autorul ei avea să se stingă din viață la 19 iulie 1991, la București. O operă, în mod determinant, de folcloristică și etnografie: *Mesianism ardelean* (1937), *Bârladul cultural* (1938), *Făt-Frumos. Contribuții istorico-literare* (1938), *Gândirismul* (1940), *Emil Gârleanu* (1941), *Folclorul. Obiect, principii, metodă* (1947), *Balada populară română* (1966), *Folcloristică română* (1968), *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii* (1970), *Structura poetică a basmului* (1975), *Retorica folclorului (Poezia)* (1978), *Eposul popular românesc* (1983), *Poetica Mioriței* (1984), *Proza populară românească* (1986). Premiul răsplată o operă bogată, dar, în mod cert, a avut în vedere și alte considerente, și anume că profesorul Vrabie făcuse, în tinerețe,

studii de etnografie, etnologie și romanistică la Berlin, încheiate cu lucrarea *Concepția despre poezia populară la români. O relație româno-germană referitoare la romantism*, că era – cum aprecia profesorul univ. dr. Peter Wunderli (Düsseldorf), membru în comisia de acordare a premiului, „un reprezentant tipic al etnografiei comparate, care, contrar multor colegi de ai săi din spațiul balcanic, a înțeles să evite primejdiile unor perspective naționalist-șovine de falsificare“, în fine, dar nu în ultimul rând, fiindcă „se arată tot mai evident profunda înrudire a gândirii lui Vrabie cu cea a lui Herder, a fraților Grimm și a urmașilor lor direcți“, că în acest sens s-a arătat „un reprezentant ideal al gândirii lui Herder“ și a vădit respect pentru tradițiile europene comune. A mai fost ceva, esențial, care a contribuit la îndreptarea celor ce i-au acordat premiul către opera sa, faptul că Gheorghe Vrabie a știut, poate ca nimeni altul din breasla sa, să-și gospodărească opera, să și-o trimită specialiștilor din Europa, sau să le-o ofere direct cu ocazia participării la diverse congrese și conferințe internaționale, la Moscova, Atena, Paris, Novi Sad, Helsinki, Darmstadt, Edinbourg. Și astfel cărți ale sale au fost recenzate în publicații precum *Folklore. Rivista di tradizioni popolari* (Napoli), *Jarbuch für Volksliedforschung* (Berlin), *Folklore* (Londra), *Narodnaia tvorčisti ta etnografija* (Kiev), *Archives suisses d'anthropologie générale* (Geneva), *Laografias* (Atena), recenziile elogioase semnate, între alții, de Raffaele Corso, Gerard Berthoud, Robert Wildhaber, Dim. B. Ikonomidis, Max Lüthi, Bela Gunda, acesta apreciind, în 1971, că „Gh. Vrabie este folcloristul de frunte al zilelor noastre“.

Câteva cărți ale sale, esențiale și înrudite prin tematică, *Structura poetică a basmului*, *Retorica folclorului (Poezia)*, *Eposul popular românesc*, *Poetica Mioriței* și *Proza populară* abordează, dintr-o perspectivă modernă, sistemele și mijloacele poetice ale creației populare românești, aduc un nou mod de a înțelege acest domeniu, studiul global cedând aici privirii îndreptate spre fiecare categorie a ansamblului, fiindcă fiecare utilizează o retorică specifică, un model aparte, mijloace de comunicare proprii. A socotit că în tratarea laturii discursive a creației populare nu trebuie să mizeze pe vechea retorică, ori pe cea nouă, pe formalism și structuralism – pe care nu le neglijează totuși, – ci că trebuie să găsească altă modalitate de tratare, care să țină seama de „esența orală a poeziei noastre populare, deci de modalitățile proprii de creare și de colportare ale acesteia“. Diversele paliere ale creației populare își au structuri poetice bine individuale create, o *ars dicendi*, care exprimă funcțiile fiecăreia în parte, toate alimentându-se din limbajul uzual, din stilul oral, cu sintaxa lui poetică, cu figurile și mijloacele de expresie, cu tehnicile discursive proprii

mediului lingvistic – asupra căruia au făcut observații de substanță K. Vossler, Ch. Bally, Jan Mukařovsky, care sunt citați. Gh. Vrabie precedea la o meticuloasă descriere a fiecărei categorii poetice, pornind de la sistemul funcțional: doina este cântată; balada își are modalități poetico-muzicale proprii; orația de nuntă și poezia de ritual sunt urate și își au o retorică proprie, un sistem metaforic, tehnici poetice specifice; în cimilituri discursul este metaforic, sintactic, fono-stilistic, tropologic; discursul descântecelor are subtipurile: invocativ, imperativ, fabulativ, mixt; colinda folosește ca mijloc expresiv simbolurile animalier, vegetal, iar ca tip de discurs pe cel monologic și dialogic aparent; poezia ritualurilor agrare și aceea a ideurilor de trecere sunt caracterizate de un discurs iteografic, în riturile de trecere, spre exemplu, folosindu-se simbolurile arhaice steag, brad, pom.

Ca și în studiile despre poezia populară, cel despre basm ocolește metodele genică, geografică și etnografică, fără să le ignore total, ferită să le ignore „spiritul“, și adoptă un alt tip de lectură, de analiză morfologică-funcțională, descoperind astfel un „sistem ficțional coerent“. Cu deschidere largă spre studiile unor basmologi, Gh. Vrabie se adresează, în egală măsură unor critici literari ca Tzvetan Todorov, Jean Pouillon, Umberto Eco, Jean-Pierre Richard, pentru că și metodele criticii literare sunt operative în definirea specificității basmului. Accentul principal al studiului cade pe definirea unităților discursului fantastic, pe evoluția internă a lui, pe tipurile lui, pe stilul oral, pe limbajul poetic și pe tehnica narării. Sugestii i-au venit autorului nu doar din bibliografia de specialitate, românească și străină, pe care a consultat-o, ci și din cercetarea directă a terenului, în Argeș, spre exemplu, împreună cu studenți de-ai săi, rezultatul cercetărilor publicându-l în volumul *Basmul cu Soarele și fata de împărat* (1974).

În studiul stilistic *Poetica Mioriței*, polemică indirectă cu prea staruitoarele studii asupra genezei, circulației și tipologiei baladei și colindei cu aceeași temă, interesul autorului se îndreaptă spre mecanismul retoric-ficțional al celebrei cântări, spre modelele formante, ritualistic (colinda) și poematice (balada).

Și după ce Premiul Herder i-a adus autorului recunoașterea pe plan european, el a socotit că trebuie să se adreseze în continuare și specialiștilor străini, mărturie stând volumul *Zur Volkskunde der Rumänen. Volksdichtung und Brauchtum in europäischen Kontext*, tradus de Albrecht Zweier și prefațat, fapt semnificativ, de prof. univ. dr. Leopold Kretzenbacher, care a fost unul dintre distinșii oameni de știință care i-au acordat celebrul premiu.

Jordan DATCU

Mărturiile lui Emil Cioran

Pentru cunoașterea personalității insolite a lui Emil Cioran, eminentul critic și istoric literar Constantin Cubleşan a adoptat o modalitate extrem de interesantă, explorând cu atenție și o intuiție sigură propriile mărturii, adesea șocante, ale scriitorului, în conexiune cu reverberațiile vizuale ale opere sale. Cu o amplitudine și pluridimensională viziune documentară, Constantin Cubleşan și-a extras observațiile sale din cercetarea mărturiilor lui Emil Cioran publicate la noi în ultimele aproape două decenii, fie în forma originală, în limba română, fie în traducere, cuprinse în confesiuni autobiografice, jurnale intime, corespondență, interviuri, articole etc. Armonizându-și observațiile în volumul *Din mansarda lui Cioran*, apărut la Euro Press Group, Constantin Cubleşan conturează distinct profilul prismatic al celui ce s-a situat de la început *Pe culmile disperării*, torturat apoi, tot restul vieții, de anxietăți, obsesii, paradoxuri existențiale, spectrul morții, căutări abisale.

Procedând sistematic, Constantin Cubleşan îl prezintă pe Emil Cioran într-o suită de ipostaze, fiecare fiind axată pe o idee centrală. Mai puțin obișnuit pare faptul că Emil Cioran se focalizează pe aspecte morale și estetice din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, alcătuiind antologia *De Saint-Simon à Tocqueville*, apărută la Gallimar, în 1996, și în versiunea românească a lui Petru Creția, la Editura Humanitas, în 1997. Așa cum relevă Constantin Cubleşan, „în prefața antologiei Cioran pune în discuție tocmai *portretul* moralistului în sine, reliefându-i acestuia coordonatele esențiale de manifestare, de atitudine, ale modului de reflectare asupra lumii, de exprimare ș.a. Astfel, moralistul se recomandă din capul locului prin instalarea lui «în certitudinile comode ale acriei», el denunță relele imanente indiferent oricărui fel de societate,

el exprimă și atacă vremea lui, totodată depășind-o: cu alte cuvinte, veninul lui poartă o *dată istorică* anume.“

Cu deplină justete, Constantin Cubleşan deduce profilul uman al lui Emil Cioran din corespondența sa, epistolarul fiind „lipsit de vanități sau orgolii“. Edificator este volumul *Scrisori către cei de-acasă*, apărut la Editura Humanitas la 1995, scrisorile fiind adresate, de-a lungul timpului, părinților, fratelui său Aurel, Arșavir Acterian, Jeni Acterian, Wolf Aichelburg, Mircea Eliade, Gabriel Liiceanu, Petru Manoliu, Constantin Noica, N. Tatu, Bucur Țincu, Mircea Vulcănescu și Mircea Zaprațan. Stabilirea și transcrierea textelor au fost realizate de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, traducerea din franceză de Tania Radu, iar notele și indicele de Dan C. Mihailescu. Scrisorile lui Emil Cioran, argumentate de Constantin Cubleşan, „ne oferă complexul moral al trăirii esențiale, de-a lungul vremii, a unei conștiințe mereu torturată de neliniștea contactului cu lumea în care s-a simțit, oriunde, străin, satisfăcut însă de consecvența atitudinii, dar nemulțumit de... ființarea sa socială.“ Surprinzător este faptul că, în sinceritatea sa absolută, Emil Cioran își mărturisea oroarea de bătrânețe. Încă din 8 septembrie 1968 îi scria lui Arșavir Acterian: „N-aș fi crezut că o să fiu cândva victima «complexului» bătrâneții, că o să suport chinurile «Timpului regăsit».“ Iar după aproape 20 de ani, la 13 iulie 1986, avea aceeași senzație: „Bătrânețea e o umilință de fiecare clipă.“ Acuzația sau insinuarea că Emil Cioran, remarcabilul stilist al limbii franceze, și-ar fi denigrat limba maternă, limba română, este contrazisă de corespondența sa. De pildă, la 15 aprilie 1971 îi scria fratelui său Aurel: „Ce limbă avem! Nu cunosc alta mai poetică.“

Celebra carte de debut a lui Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, din 1934, este corelată de Constantin Cubleşan

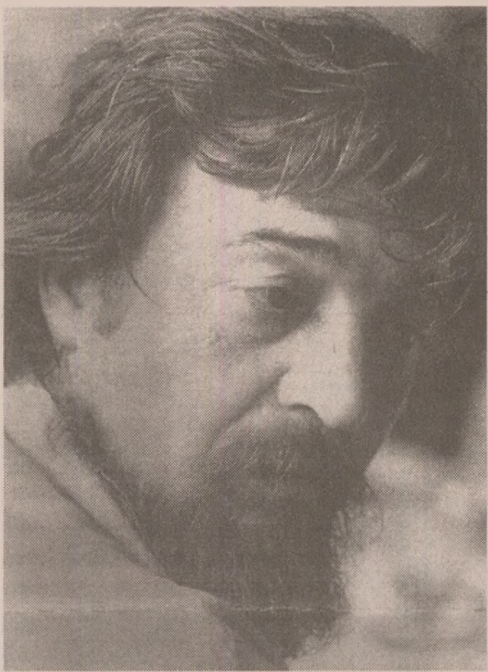
cu zbuciumul existențial al autorului ei din perioada premergătoare acestei cărți. Relevante sunt cele 12 scrisori salvate „ca prin minune“, adresate prietenului său Bucur Țincu, originar tot din Rășinari, publicate și comentate de Ion Vartic într-un volum apărut în 1995, în Biblioteca Apostrof din Cluj-Napoca.

Zbuciumul existențial din perioada tinereții a fost mărturisit de Emil Cioran în scrierea sa intitulată *Mon Pays (Țara mea)*, datând de prin anii 1950, publicată mult mai târziu, în 1995, la Gallimar, cu un cuvânt înainte de Simone Boué, tradusă în același an de Gabriel Liiceanu și apărută la Editura Humanitas. Ca și alți tineri intelectuali din generația sa, Emil Cioran căuta să schimbe realitățile din țara sa, care îl nemulțumeau la acea epocă. Exaltarea de care era cuprins l-a condus însă degrabă spre mișcarea amintită: „A fost o mișcare crudă, amestec de preistorie și de profetie, de mistică a rugăciunii și a revolverului, pe care toate autoritățile au persecutat-o și care făcea tot posibilul să fie persecutată. Căci comisesse greșeala de neiertat de a concepe un viitor pentru ceva care nu avea unul.“

Studiul lui Constantin Cubleşan excelează prin obiectivitate și claritate, oferind o interesantă lectură.

Teodor VÂRGOLICI

ROMULUS VULPESCU la 75 de ani

AȘADAR, Romulus Vulpesco a împlinit 75 de ani... ieri, alaltaieri, parcă, ne-am întâlnit în amfiteatrele Facultății de Litere din București, tineri și tinere din toate colțurile țării, pentru a ne împărtăși din știința ilustrilor profesori ai epocii, majoritatea lor membri ai Academiei. Dintre cei două sute de reușiți la admitere, numai câțiva erau bucureșteni. Printre ei, și Romulus Vulpesco.

S-a crezut multă vreme că de aici venea surplusul lui de siguranță privitoare la treburile facultății, ale profesorilor, ale vieții culturale bucureștene, ale vieții studentești în general... Eroare! Tânărul bucureștean avea siguranța omului care știe ce știe și care are curajul să spună ce știe în orice împrejurare s-ar afla. „*Tășnea din rânduri*“, cum l-a caracterizat cineva, adică „bancile amfiteatrului“, ale sălilor de seminar, ale oricăror locuri de întâlniri publice. Își spunea părerea fără teamă în orice împrejurare. La un curs de istoria limbii, când profesorul vorbea despre o formă veche a perfectului simplu și încerca să lege problema de romanul unui scriitor contemporan, Romulus Vulpesco „a țâșnit“ din banca unde ședea, undeva în fundul amfiteatrului, și peste capetele noastre a rostit cu voce tare: „Acolo șezum și plânsem, Cezar Petrescu, *Întunecare*, volumul II!“ Cred că la ora aceea, cei mai mulți dintre colegii citiseră romanul *Întunecare* și reținuseră titlul capitolului cu pricina, dar nimeni nu s-a gândit să întâmpine fraza pe care profesorul Iorgu Iordan voia s-o spună.

Profesorul Vianu, care, la cursul de literatură universală, întotdeauna vorbea liber, obișnuia să „arunce“ în amfiteatru câte o întrebare, din rațiuni didactice, firește. „Unde am mai întâlnit acest patos al adevărului de care este cuprins Hamlet?“ Imediat „țâșnea“ răspunsul lui R. V. din fundul amfiteatrului: „În tragedia *Oedip*, de Sofocle!“ Vera Calin, asistenta lui Tudor Vianu, obișnuia să pună și ea asemenea întrebări, la cursurile pe care le ținea pe așezământul repartiza anumite teme colaboratorilor săi, care erau Edgar Papu, Vera Calin și Venera Antonescu). Într-o zi, când cursul se ținea în aula Bibliotecii universitare, profesoara „aruncă“ întrebarea: „Unde am mai întâlnit problema drepturilor femeii, la ce scriitor?“ Eu, care ședeam lângă R. V. și care fusesem foarte atent la ce spunea profesoara, strig: „La Ibsen, în drama *Nora*“. R. V. se uită la mine lung și-mi reproșează șoptit: „Ce faci, domnule?“

Pentru că era bucureștean, R. V. locuia, firește, în familie. Trecea din când în când pe la noi, pe la cămin, cu vreo veste teribilă. Într-o seară ne pomenim cu el că vine direct în cameră. Ținea în mână o carte invelită într-un ziar. Când s-a asigurat că poate vorbi (eram în cameră numai oameni de încredere) ne-a întrebat: „Cum apreciați voi cursul de literatură

contemporană în care nu se spune niciun cuvânt despre Arghezi?“ Era, într-adevăr, o temă la ordinea zilei printre studenți, Arghezi era încă interzis în 1953 și faptul că profesorul nu spusese niciun cuvânt despre el, nici de rău, dar nici de bine, intrigase pe toți. Știind că în biblioteca de la cămin nu putea exista un volum Arghezi, R. V. venise cu volumul de acasă și a început să ne citească poezii pe care noi le știam, dar el făcea și comentarii. Venirea lui în acel scop era periculoasă, deoarece, cu un an înainte, studenții din seria Dan Grigorescu, Petre Stoica, Modest Morariu încercaseră să-l reabiliteze pe Arghezi, tot într-un mod „discret“, ca al nostru, și încercarea lor dăduse loc unui adevărat scandal politic. „Eu n-am ținut cont de curs, ne-a declarat R. V., și am citit toți scriitorii din interbelic. Știind că voi n-aveți aici un Arghezi, am venit să facem un colocvium...“

Peste ani, această trăsătură a rebelului V. avea să se manifeste furtunos într-o împrejurare rarisimă, la Paris. În 1978, primarul de atunci al capitalei franceze, Jacques Chirac, a inițiat un festival internațional de poezie. Din România au fost invitați patru scriitori: Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ștefan Augustin-Doinaș și Romulus Vulpesco. Membrii delegației române au editat, din inițiativa lui R. V., o antologie bilingvă de poezie românească și au difuzat 200 de exemplare membrilor festivalului respectiv, atrăgând simpatia tuturor participanților. Primarul Parisului i-a primit pe invitați și a rostit o alocuțiune de bun venit. Spre finalul cuvântului său, care exprima raportul dintre poet și societatea contemporană, J. Chirac a citat patru versuri celebre și anume finalul unei capodopere a literaturii franceze, *Albatrosul*, și a încheiat, adăugând: „*Într-adevăr asta e soarta poetului, după cum spunea în poezia sa, Albatrosul, marele nostru Victor Hugo!*“ Nimeni din asistență n-a tresărit la auzul acestei enorme greșeli. R. V. „a țâșnit“ și a exclamat din mulțime: „*Vous vous gourez! Il s'agit de Baudelaire!*“

Toți ziaristii, televiziunea, radioul s-au năpustit asupra lui întrebându-l de unde știe el că nu-i Hugo și că e Baudelaire? Gafă enormă a jurnaliștilor francezi de data asta! Pentru că, dacă primarul citise un text făcut de consilierii săi, ziaristii (ah! ziaristii aștia de pretutindeni!!!) n-aveau nici o scuză. Năzdrăvanul R. V. le-a răspuns: „Așa am învățat eu la școală, în România, și dacă nu mă credeți, deschideți un volum de versuri *Florile răului* și veți vedea“. Ce-a urmat între recalcitrantul nostru poet și „distingii“ ziaristi francezi ne putem ușor imagina, mai ales că, după cuvântul de salut al primarului au urmat, ca de obicei, gustările și paharele.

Dar să ne-ntoarcem acasă și să-l privim pe distinsul poet, prozator și dramaturg; pe neîntrecutul traducător din Villon și Rabelais, din Jarry și Charles d'Orléans, din Poeții Pleiadei; pe excelentul editor al propriilor cărți, dar și ale altora; pe realizatorul de emisiuni radio, de la care nimeni din ziaristii de azi nu vrea să învețe nimic; pe muzeograful de la Muzeul Literaturii Române; pe redactorul de la revista „Manuscriptum“; pe secretarul literar al Uniunii Scriitorilor; pe observatorul din Consiliul Național al Audiovizualului...

Toate aceste îndeletniciri le-a realizat cu un profesionalism exemplar. Pasiunea lui pentru cuvântul spus sau scris este proverbială. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, care a făcut seminar cu grupa lui R. V., îmi povestea, la timp după ce terminasem facultatea, că „Năzdrăvanul R. V.“ avea un uimitor simț al limbii și o pasiune pentru cercetarea cuvintelor până la originea cea mai îndepărtată a acestora. Iulian Vesper îmi povestea, când i-a apărut traducerea epopeii *Kalevala* în limba română, că a avut un mare sprijin în corectorul editurii, care nu numai că i-a făcut corectura propriu-zisă, dar i-a sugerat o mulțime de sensuri mai fericite decât cele pe care le găsisse el traducând epopeea. Acel corector era R. V., care chiar și în această modestă funcție se dovedea un om de carte și o pasiune pentru cuvântul scris. De altfel e ușor de constatat acest lucru dacă deschizi o carte, a lui sau tradusă de el, și observi notele de la subsol care dublează spațiul paginii. Iată un exemplu, luat absolut la întâmplare, din volumul recent apărut *Vechituri și Novitale* (ediția a doua, sporită și corectată, Ed. Semne, 2007). În poezia „*Strămutarea de pe urmă*“ vine vorba despre ghilotină. Nota de subsol, de o jumătate de pagină, spune (rezum): Joseph Ignace Guillotin, profesor de anatomie la Facultatea din Paris a

a n i v e r s a r e

susținut principiul suplicului unic și a obținut prin vot acceptarea instrumentului numit ghilotină, după numele său. Construită de alt medic, Antoine Louis, acesta a botezat-o, după numele său Louison, dar a învins numele inițial. Mai departe, *Năzdrăvanul* ne dă toate numele ghilotinei în argoul francezesc și, firește, și în traducere românească. (Nu știu câți ziaristi sau istorici, din Franța sau de oriunde, cunosc, azi, aceste lucruri!) Exemplele sunt la îndemâna oricui deschide o carte a lui R. V.

Când am făcut armata, o lună de zile, la Cluj, în 1954, Ștefan Cazimir (și alții) au scos o revistă satirică intitulată „*Obeala meletarului*“, în care se publicau tot felul de gânduri năstrușnice. Firește, revista exista și „circula“ în manuscris. Publicau în ea: Tiberiu Avramescu, Ion Acsan, Mihai Nasta, Dumitru Solomon, Lucian Raicu, Marius Sala, H. Zalis, Alec Hanța, Eugen Cizek, Mioc Simion... R. V. n-a publicat nimic! Era tot timpul cu un volumaș de versuri, Villon, în buzunarul drept de la tunică și cu un carnet în cel stâng. Când aveam o pauză, el scotea volumașul, carnețelul și un creion și lucra. I-am cerut o „colaborare“ la revistă, dar mi-a spus că n-are timp. Măcar o „colaborare“, am insistat eu, în glumă. Atunci el mi-a zis: Dacă tot vorbim de timp notează un aforism „à la Gâgă“: «În fiecare zi, trece câte o zi!»

Cum a scăpat „Năzdrăvanul“ să nu intre în partidul timpului? Foarte simplu. De câte ori era chemat, el spunea același lucru: „În statut spune că un comunist trebuie să aibă o concepție științifică etc. Eu sunt credincios. Iată, port la gât o cruciuliță“. „Poți să te închei la cămașă și nu se mai vede“, i-a spus activistul. „Da, zicea Năzdrăvanul, dar atunci înseamnă că va mint și pe dv. și pe mine; iar eu nu pot face asta!“ În fața acestei logici perfecte și a deplinei sincerități, lucrurile rămăneau „ca mai nainte!“

Este cunoscut de către toți colegii noștri și a rămas de pomină faptul că R. V. rămânea corigent la disciplina numită „Bazele marxism-leninismului“. Asistentul, care făcea două ore de seminar săptămânal, cu fiecare grupă, era îngrijorat. Dacă la seminar nu lua cuvântul, treacă meargă, dar la examen venea profesorul și cădea rău asistentul. După biletul tras la examen n-a spus nimic. Profesorul îi întinde o mână: „Spune măcar care sunt trăsăturile partidului de tip nou!“ Nimic! Niciun cuvânt! Îl mai luam și noi, colegii cu binișorul. „Știi te pot lăsa și repetent, crezând că faci intenționat acest lucru. N-are sens să pierzi anul pentru...“ „E aberant, e aberant“, spunea R. V. și cu asta se încheia discuția. Corigența era asigurată.

Dincolo de latura spectaculară a personalității lui R. V., pe care i-o cunosc cei mai mulți oameni, se află o latură sobră, gravă a unui om care trădește la „potrivirea cuvântului“ întocmai ca și înaintașii săi Arghezi, Barbu, Bacovia, Philippide, Mateiu Caragiale... Dar, despre acest lucru îi las pe alții să vorbească, pentru că să nu fiu banuit de subiectivism. Iată câteva extrase din câteva recenzii, dintre multele care au apărut în timp, atât în țară, cât și în afara țării, și care sunt adunate la sfârșitul volumului recent apărut *Exerciții de stil*, ediție ne varietur, Ed. Semne, 2007.

„A apărut recent la Editura Pierre Seghers volumul *Récital Extraordinaire de R. V.*, o ediție prescurtată a *Exercițiilor de stil*, publicate de traducătorul lui Villon și Rabelais în 1967... Editorul francez nu ezită a fixa pe R. V. într-o familie de spirite ilustre, ca de pildă Kafka și Michaux, arătând o mare prețuire pentru formula estetică a cărții... Exercițiile sunt variante ale stilului său de remarcabilă virtuozitate: stilul ornat, puțin prețios și pedant, totdeauna îngrijit și sugestiv, cu delicate parfumuri de cărți vechi! (Eugen Simion, *România literară*, nr. 9, 1970).

„R. V. este unul dintre foarte rari scriitori care sunt în același timp și propriul lor personaj. R. V. este invenția lui R. V., așa cum Don Quijote este invenția lui Cervantes... Vechi și frapează peste tot ce învenția și servitatea vehementă, puritatea groasă, angelismul exprimat cu brutalitate al unei structuri rimbaldiene... Întotdeauna delicat, strigătul este acela al sensibilității acute, convertită în parabole, în pilde, în aluzii și uneori în mituri... Fantezia cultivată a scriitorului preferă grotescul gigantic și absurdul cazuistic, umorul negru traversat nu o dată de melancolie“ (Nichita Stănescu, *Gazeta literară*, nr. 51, 1967).

George RADU

a r t e

REU de apreciat dacă muzica – să o numim – academică are mare viitor într-o lume atât de tulburată precum este cea a zilelor noastre. Poate fi un remediu întremător pentru cei ce îi intuiesc, pentru cei ce îi cunosc limbajul. Pentru ceilalți...

Nu pot să nu spun că speranța renaște atunci când îi asculți, când îi urmărești pe tinerii muzicieni ai Orchestrei de Tineret a Uniunii Europene. Au concertat la București la sfârșit de martie. Sunt tineri, sunt profesioniști, sunt pasionați de ceea ce fac. Se simt bine împreună.

Se simt bine în compania muzicii. I se dăruiesc cu toată ardoarea comunicării, cu toată ființa. Prin ei, cu ei renaște speranța în viitorul apropiat al muzicii, al culturii, al artei. La viitorul cel îndepărtat nu ajungem să ne gândim.

Au concertat sub bagheta dirijorală a unui mare muzician, a unui om de o rară bogăție sufletească. Mă refer la pianistul Vladimir Ashkenazy, artistul maturității aureolate de înțelepciunea unei temeinice relații cu cei tineri. Este artistul care a trecut prin vâmile timpului. Și nu a trecut oricum. În anii tinereții, în calitate de celebru pianist concertist, a trăit drama exilatului în propria țară, în Rusia Sovietică. De anii teribili ai perioadei ce a urmat războiului își amintește cu discreție. Dar și cu nostalgie. Cu câteva luni în urmă – când venise în țară pentru a pregăti turneul actual al Orchestrei de Tineret a Uniunii Europene – mi s-a confesat de o manieră fraternală ce îi apropie pe cei care au parcurs epoci similare. Cele ale totalitarismului. A urmat exilul propriu-zis. A urmat lupta pentru existență într-o lume a concurenței manifeste de o manieră deseori brutală, întreținută de legile pieței. De ani buni, Vladimir Ashkenazy dezvoltă o temeinică activitate dirijorală. Mai mult decât atât, dispune de un simț pedagogic stimulant în relația cu tinerii muzicieni.

Asemenea unui generos „pater familiae”.

Iar specificul muncii în această colectiv devine cu totul aparte de vreme ce orchestra se înnoiește de la o stagiune la alta, de la un turneu la celălalt. Orchestra trebuie permanent construită, trebuie formată, permanent consolidată, trebuie educat spiritul cântului în ansamblu. Oricât de bun, oricât de valabil ar fi fiecare instrumentist în parte, construcția ansamblului trebuie operată „din mers”. Valoarea individuală a fiecăruia trebuie raportată la sonoritatea partidei instrumentale din care face parte, iar aceasta din urmă la sonoritatea întregului. Nu, nu trebuie făcută comparația cu marile ansambluri profesionale. Deși Orchestra de Tineret a U.E. dispune de tineri instrumentiști excepționali, organismul este în mișcare. Acesta îi este specificul. Sonoritatea alăturată este compactă și strălucitoare. Lemnele dispun de o virtuozitate expresivă. Corzile sunt consistente, dispun de maleabilitate timbrală. Operativitatea dirijorului, în felul său un veritabil pedagog al orchestrei, rămâne esențială. Astfel a fost realizată Simfonia „domestică” de Richard Strauss, acest mare opus simfonic al post-romantismului german. Este o lucrare pe care parcurgând-o – în calitate de tânăr instrumentist performer – înveți tehnica instrumentală de ansamblu, iei contact în direct cu diversele raportări de sonorități, poți să dezvolti virtuozitatea instrumentală individuală, relația acesteia cu virtuozitatea orchestrală în ansamblu. Sonoritatea întregului a dispus de prospețime, de luminozitate, de mobilitate virtuoză, de maleabilitate.

Sunt bucurii imense de care au avut parte inclusiv doi tineri instrumentiști originari din țara noastră, violistul

Ateneul Român

Muzică academică renăscută în compania tinerilor

Mihai Cocea, actualmente încă elev al ultimului an de studii ale Liceului de Muzică „George Enescu” din București; cu totul recent a fost admis să studieze la Royal Academy of Music, la Londra. I-a stat alături violonista Marciana Buta, deja studentă a aceleiași renumite Academii. Au fost admiși în Orchestra la recomandarea academiei londoneze, și nu la strădania instituțiilor noastre. Pentru stagiunea următoare a Orchestrei de Tineret a U.E., în urma selecției operate la noi, în ultimele luni, nu a fost admis nici măcar un singur instrumentist. La selecție au fost prezenți opt candidați. La selecția organizată în Spania s-au prezentat 400 de tineri instrumentiști. Nu există comparații privind abordarea, privind motivațiile cântului instrumental în ansamblu la noi și în alte țări ale Uniunii Europene.

Revenind la concertul de la Ateneu... În prima parte a serii de muzică, violonista germană Arabella Steinbacher ne-a oferit o versiune cu totul impresionantă a Concertului de Jan Sibelius. Substanța romantică a lucrării a fost susținută de o manieră solistică strălucitoare, de o expresie amplă, formulată în termenii unei rigori instrumentale imbatabile. În debutul serii de muzică, prezentarea primei *Rapsodii* enesciene a făcut delicioase

unui public entuziast ce a umplut până la refuz marea sală a Ateneului.

Pregătit în Sudul Germaniei, în Bavaria, în stațiunea sub-alpină Garmisch-Partenkirchen – orașul în care Richard Strauss și-a petrecut, după război, ultimii ani ai vieții – actualul turneu al Orchestrei de Tineret a U.E. a reprezentat cea de a 30-a stagiune de concerte a acestui ansamblu atât de special. O inițiativă ce poate fi apreciată ca fiind inestimabilă în planul semnificațiilor. Actualul ansamblu în actualul turneu a parcurs câteva importante capitale europene, câteva mari centre de cultură printre care Sofia, București, Bratislava, Viena, Milano. Turneul s-a încheiat cu totul recent, în ultimele zile ale lunii martie, în Sala Filarmonicii din Liverpool.

Ce rămâne de pe urma acestui turneu? Rămâne prietenia profesional condiționată în numele muzicii, sentimentul unei comunități întremătoare care ne dă speranțe; ...în numele frumuseții și al tinereții care împreună pot salva omenirea; ...cum ne face să credem – o scria cu mai bine de un veac în urmă! – Dostoievski însuși.

Dumitru AVAKIAN

somnoroasă pe-un umăr. Venea spre mine și nu-mi dădeam seama dacă mă vede ori dacă se uită prin camera mea ca prin geamul trenului în viteză.

Și privindu-l, oprită fără motiv pe trotuarul brumat, m-am trezit luată de pala unui vânt încins. Gura lui de foc în miezul dimineții de iarnă a fost ca becul lui Pavlov. Toată povestea s-ar fi putut sfârși cu o noapte secretă, în care aș fi mototolit cearșafurile, desfătându-mă cu amintirea bărbatului care mi se păruse o clipă îmbietor ca o acadea pe jumătate linsă.

Dar a doua zi l-am văzut din nou.

Eram în *Ruby Tuesday*, cu niște tipi din firmă. El stătea la un metru de mine, tot așa, la o masă oficială, cu lume pe care-o vezi o dată pe an. A fost o întâlnire pe care am luat-o ca pe-un semn pozitiv. El mi-a văzut cerceii, eu i-am observat clavicula prin tricoul bordo. Și cum îl priveam, pe fața lui bărbierită de două ceasuri s-au lipit instantaneu ventuzele mititele din subsolul meu de jar.

Au venit sărbătorile și am continuat să mă gândesc la el din toate pozițiile: printre grămezile de cumpărături, împingând cu încrâncenare schimbătorul de viteze,

adormind cu degetele cuibărite la poala muntelui de catifea. Eram convinsă că n-am să-l mai văd niciodată, iar această intuiție era ca o plasă de fier.

Zilele trecute ne-am întâlnit din nou. Ianuarie era pe sfârșite, iar eu eram ca un crap pe cale să se altereze. În Carturești erau puțină. Își plimba paltonul negru pe lângă rafturile de cărți, în timp ce îl adulmecam de la distanță. Din stofa caldă ieșeau valuri mici de țigară abia fumată. I-am privit degetele aninate de buza buzunarului și prin creier mi-au trecut fulgerător o sută de bărbați în erjecție, așezați în șir indian.

Pe neașteptate, s-a întors, odată cu valul de tutun cald, și ne-am privit cu viteza adevărului. Îl vedeam acum decojit, ca pe-un fistic. Nu era nici aprins, nici măcar încălzit de gânduri. Era pur și simplu amator. Ținea într-o mână o carte despre sex și mă privea disponibil și aproape curtenitor, ca și cum l-aș fi ținut în palmă. Și, uitându-mă la el, carnea mea de foc s-a congelat instantaneu. El era o acadea demult mozolită și uitată pe marginea unui pervaz de decembrie.

Doina RUȘTI

Însemnări

Bărbatul ca o acadea

Poftele mari vin în perioadele de abstenență prelungită. Tocmai când crezi că ai depășit greul vieții în cel mai budist mod cu putință. Atunci apare cineva care face să-ți înflorească tulpina pe care o credeai bună de pus pe foc.

Dar ca să n-o mai lungesc, era într-o zi de decembrie, în plină perioadă de post. Prima oară l-am văzut ieșind de la Precupeții Vechi. Ce să caute un bărbat ca el la biserică? În mod normal nici nu mă uit spre lumea care iese din tinda albă. Sunt oameni posomorâți ori veniți să tocmească nunți-botezuri-înfirmări. El arăta ca și cum ar fi ieșit de la baia turcească: descheiat la paltonul negru, a cărui glugă se pleoștise

Baletul Operei Române la Madrid

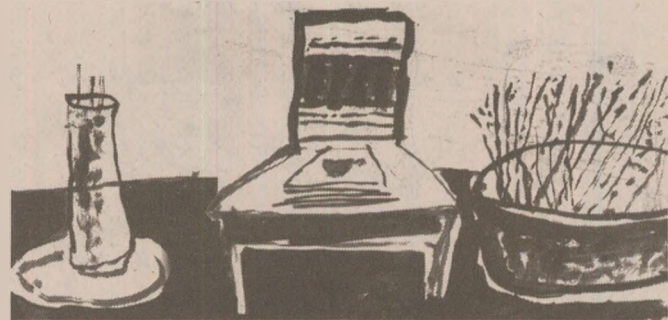
Cu Alina Cojocaru

ÎN LUNA martie, am avut o imensă bucurie fiind invitat de către Baletul Operei Naționale București să asist, la Madrid, la spectacolul lor de *Giselle*, cu Alina Cojocaru și Johan Kobborg, pentru prima oară în capitala Spaniei – deci un mare eveniment artistic, căci Alina este sărbătorită peste tot în lume ca o regină a dansului clasic, recunoscută astfel de cei mai prestigioși critici din toate

continentele.

Emoțiile mă copleșeau căci știam că o voi vedea în direct și, în plus, acompaniată de colectivul nostru de balet, într-o nouă montare a acestei perle coregrafice. Am fost trimis de oficialitățile culturale din Las Palmas de Gran Canaria ca să aranjez viitoare spectacole ale baletului românesc, cu *Bayadera* și *Giselle*, împreună cu steaua internațională. Stăteam liniștit în saloanele hotelului, așteptând să treacă timpul, când văd că se apropie de mine o tânără, în care am recunoscut-o pe Alina. Cu modestia ce o caracterizează, mi-a spus că a aflat că sunt jos, la recepție, și a vrut să vină să mă salute. Rolurile s-au inversat și mi-a spus că știe tot despre mine și ce am reprezentat eu în arta coregrafică, și mi-a mulțumit pentru prezența mea la această reprezentare a ei, la Madrid. Vorbind cu ea și cu Johan, despre cum s-ar putea realiza venirea lor în Canaria cu baletul românesc, în prezența directorului teatrului din Las Palmas, d-nul José Risneño, Alina a fost categorică, spunându-mi: «Maestre, când doriți d-voastră să vin, eu vin. Nu este nici o problemă. Să se ia contact cu noi și cu baletul din București, din timp, și peste un an ne vom întâlni la voi acasă. Royal Ballet mă lasă liberă oricând, dar trebuie făcute demersurile din timp». Ce ușor s-ar face contractele artistice în lume, dacă toți artiștii ar fi atât de generoși și de umani ca Alina Cojocaru!

A venit și seara spectacolului, cu o sală arhiplină și cu nervozitatea ce se simte înaintea unui mare eveniment. În același timp, a fost și un examen important și pentru baletul nostru, pe care-l cunoșteam deja de la colaborarea mea cu el (*Daphnis și Chloe*), cu perioadele lui de strălucire și de decădere. Am văzut acum un colectiv nou, tânăr și talentat, foarte bine pregătit, omogen și la înălțimea celor doi protagoniști, considerați, de către prestigioasa critică engleză Louette Harding, ca «primul mare cuplu de dans clasic al secolului XXI». Balerine egale în port de bras-uri, la tehnica de pointe, la sărituri, la fel ca și tinerii balerini, înalți și cu o exemplară pregătire tehnică și artistică. M-au făcut fericit și i-am felicitat

a r t e

pentru acest act I, perfect executat, în stilul academic ce se cere la *Giselle*. Alina m-a subjugat prin sinceritatea jocului ei, care a ajuns la apogeul scenei nebuniei și a morții, rezolvate fără inutere exagerări. În viața mea artistică, am văzut fără interprete în acest rol și am dansat cu multe stele, dar nici una n-a aprins în mine emoțiile ce mi le-a dăruit „la Cojocaru“! Nu exagerez când afirm că este o mare artistă dramatică și că este mândria baletului nostru și al celui mondial. Doar cei săraci cu spiritul, cei iresponsabili și bolnavi de invidie pot critica pe această genială stea, iar prin criticile lor se descalifică singuri. Alina este autentică și transmite sincer sentimentele acelei țărâncuțe inocente, îndrăgostită de cel pe care-l crede egalul ei. Dramatismul ei a cutremurat atât publicul baletoman, cât pe cei care asistau pentru prima oară la vizionarea acestei capodopere. Iar actul doi a fost sublim, ceresc, părea că zboară, că plutește prin fermecătoarele ei mișcări, care se scurg din sufletul ei și ajung la punctul magic. Acest corp, desenat cu dragoste și măiestrie de natură și de o școală de mari tradiții, ne-au unit sentimentele cu cele ale acestei stele și ne-au transportat în atmosfera romantică a spectacolului, ne-au spălat ochii și sufletul.

Sfârșitul a fost inevitabilă explozie a ovațiilor spontane ale publicului, dăruit total acestuia cuplu unic și acestui tânăr balet românesc, care au fost elogiați de specialiștii spanioli. În această seară am fost fericit, căci am descoperit un geniu al dansului și un om adevărat, pe Alina Cojocaru, pe care am urmărit-o în multe C.D.-uri, dar vizionarea în direct al acestui izvor de sentimente și de artă pură este o supremă fericire pentru orice muritor.

Trebuie să spun că programarea acestor spectacole de către Comunitatea din Madrid a fost total greșită, căci nu se pot organiza, în același timp, două spectacole cu *Giselle* – unul cu Baletul Clasic din Moscova și celălalt cu Baletul Operei Naționale din București, cu Alina Cojocaru. Baletul de la Moscova s-a bazat pe marca «made in Rusia», care de multe ori este formidabilă, dar în prezent este plafonată de rugina decadelor. La români a fost totul nou, cu aceste decoruri proaspete, cu costume noi, de bun gust și cu excelenți balerini.

Felicit conducerea baletului nostru, pe toți balerinii și balerinele și pe profesorii lor și felicit pe Alina și pe Johan pentru măiestria, modestia și generozitatea lor.

Gelu BARBU

Las Palmas de Gran Canaria

Frânturi lusitane

Idila pândită de suspiciuni

CEL PUJIN aparent, Portugalia este o țară idilică. Blândețea climei, frumusețea serenă a peisajului, șarmul indicibil al arhitecturii, cuminența locuitorilor, toate dau o impresie, aproape vetustă, de pace și tihnă. Nu-i vorba, la asta contribuie și temperamentul lusitan, aflat parcă la antipodul celui hispanic (o comparație între fado și flamenco e elocventă în acest sens). Cine își închipuie însă că s'ar putea refugia aici, spre a scăpa de amenințările Big Brother-ului globalist, se livrează benevol decepțiilor. Avui această revelație către finele anului trecut: conduceam o mașină pe autostrada spre Porto și, grăbit de obligații profesionale, depășeam pe alocuri viteza maximă admisă. Abia pe la jumătatea voiajului am observat că, la intervale nu prea mari, pe lângă erau instalate stâlpi de supraveghere. Aprehensiunea că întregul traseu fusese încorporat Domeniului Orwellian mi-a fost confirmată, când jumalele au început să difuzeze știri despre zelul cu care se purcede la monitorizarea autostrăzilor din Portugalia (rețea atingând aproape 3000km, într-o țară de două ori și jumătate mai mică decât a noastră). Dacă legiuitorii draconicului *cod rutier pe baza de puncte* invocă statisticile accidentelor de circulație (cât de cât mai concrete decât umbra lui Bin Laden), în schimb, fervoarea cu care

suntem împresurați de camere video dă frisoane prin arbitraritatea ei securistică. Ochiul electronic îi urmărește pe portughezi – ca demni cetățeni ai muribundeii civilizații apusene – în bănci, ascensoare, cartiere rezidențiale, pe coridoare de spital, la oficiile poștale, de pe cornișele edificiilor și zidurile ambasadelor, prin instituții, pe străzi etc. Și, după cum comentează scriitorul Baptista-Bastos într'un articol pe drept intitulat *Instrucția fricii*, asta se petrece “zi și noapte, cu aviz și fără aviz”.

Au apărut multe reacții de bun-simț în presa portugheză (dar oare când a avut bunul-simț câștig de cauză față de “vijilența” spiritului primar agresiv, infailibil în invidie, răutate sau ură?). Din criză de spațiu, reiau aici doar opiniile aceluiași Baptista-Bastos. El descrie omniprezentul aparat pus pe urmele noastre drept “ochiul nud, în modeste, facem. Mărunișurile noastre cotidiene – contemplarea felului de a umbla al anumitor femei, privirile aruncate spre cărțile dintr'o vitrină, izbucnirile contra vieții infame – sunt descifrate ca subiect de intrigă și preocupare publică.” Lirismul plimbărilor prin pitoreștile cartiere lisaboneze, deambulările nocturne, frenezia citadină... ajung să se transforme din poezie într'un “perpetuu omagiu adus imperiului neîncrederei.” Concluziile sunt mai mult decât inchieta: “Într'un viitor foarte

apropiat, societatea își va reduce deja foarte limitatul său spațiu de libertate la o instanță perseverent vegheată polițienească. Nu va mai exista societate ca intervenție culturală, relaționare cu contrariul, subdiviziune de grupuri de interese, coexistență a semnalizărilor alternative. A fi supravegheat în continuu lichidează fundamentul instituțiilor democratice, ce oscilează între tratamentul egalitar și cel diferențiat. E imposibil să nu observăm că ne îndreptăm spre o nouă dictatură, de tip diferit, disimulată în legi de <<siguranță>>, de <<ordine>> și de <<autoritate>>. Una dintre caracteristicile sociale rezidă în dreptul individual de a nu fi <<massă>> și de a refuza rigiditatea identitară de care supravegherea (prin teama subsumată) o sugerează, impune și inculcă.”

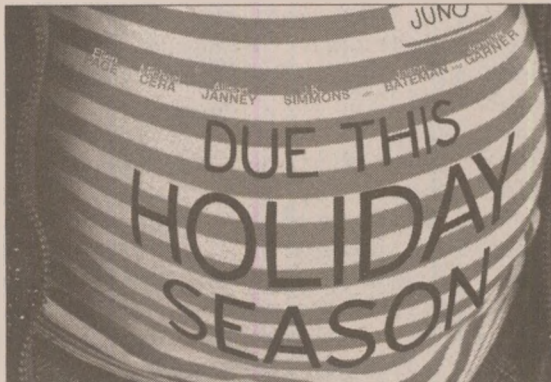
Măcar pentru o zi m'a sustras unor asemenea gânduri negre prezența lui Bernard Pivot la Institutul Franco-Portughez. Întâlnirea cu publicul – decontractată și îmbibată de un reconfortant spirit anti-*political correctness* – a fost ocazionată de lansarea ediției portugheze a volumului său *Dicționar sentimental al vinului*. Fin cunoscător al literaturii și al *vinului ca act de cultură*, celebrul teleast-literator și-a ales următorul motto, din *Paradisurile omului*: de Chales Baudelaire: “Vinul e asemănător omului: niciodată nu vom ști până la ce punct îl putem stima și disprețui, iubi și urî, sau de câte acțiuni sublime sau perversități este capabil. Să nu fim, așadar, mai cruzi cu el decât cu noi înșine și să-l tratăm ca pe egalul nostru.” Cei ce ne pândesc – din toate unghiurile, pe toate canalele – rămân în întunecimea propriei obscenități. Vinul, la fel ca amorul, arta și cultura, se oferă cu virtuți și febleți omenești, într'o consolatoare lumină.

Virgil MIHAIU

a r t e

În mod clar, filmul lui Jason Reitman se deschide către o posibilă dezbatere pe tema sarcinilor juvenile și a destinului acestor mame-adolescente pentru care maternitatea vine prea devreme pentru a se identifica cu ea.

Angelo Mitchievici
CRONICA FILMULUI

Maternitatea pe înțelesul copiilor

NOMINALIZAT pentru mai multe Oscaruri, filmul tânărului regizor Jason Reitman, care "recidivează" astfel după *Thank you for Smoking* (*Mulțumim că fumați!*, 2006) câștigă Oscarul prin scenaristul Diablo Cody care, nimic de zis, oferă un scenariu profesionist. De ce mă simt totuși dezamăgit în urma vizionării acestui film? Întîi, despre ce este vorba: o adolescentă de 16 ani, Juno McGuff (Ellen Page), se trezește peste noapte însărcinată. Tatăl, Paulie Bleeker (Michael Cera), avînd aproximativ aceeași vîrstă, își afișează mai tot timpul fizicul deloc athletic în Tshort și pantaloni scurți, făcînd crossing. Ca un refren prin fața camerei, trece în mod regulat aceeași echipă de alergători, echipați toți la fel. Familia lui Juno este compusă dintr-un tată, Mac McGuff (J.K. Simmons), fost cadru militar, însă fără nimic belicos în atitudine, și o mamă vitregă, Bren McGuff (Allison Janney), în a cărei prețioasă amforă juna Juno vomită ocazional, dar care, la nevoie, probează aptitudini mateme în sensul activistelor pentru drepturile adolescentelor devenite mame. Juna Juno se decide să renunțe la avort după un scurt moment de confuzie în care apare mai mult spre amuzament și o spînzurătoare și o necreditabilă instituție care facilitează avorturile și unde viitoarele ex-mămici își expun ticurile nervoase pînă la "simt enorm și vād monstros". În schimb, Juno dorește să-și încredințeze copilul unei familii perfecte ilustrate ca în reclamele cu zîmbetul pînă la urechi de Vanessa Loring

(Jennifer Gardner) și Mark Loring (Jason Bateman), ultimul "compozitor" pentru reclame și un bovaric visînd să devină un star rock. Numai că acest cuplu beton este mai fragil decît și-a închipuit fragila Juno, el se destramă sub ochii ei punînd în ecuație întrebări cu mult mai grave decît, spre exemplu, ce se întîmplă cu copiii care încap pe mîna unei familii dezbinată. Drama sau dramoleta familiei Loring o face să constate că îl iubește cu adevărat pe adolescentul cam tîntălau și dezorientat, la rîndul lui un copil ceva mai mare agățat de chitara și propriile întrebări. Filmul ne oferă un personaj emancipat, o jună aproape "furioasă", Juno, în tradiția, e drept destul de diluată, a unui John Osborne, ale cărei comentarii acide, jucate cinic fac deliciul filmului. Umorul însă riscă reușita celor mai bune sitcomuri gen *Ally McBeal* al lui David E. Kelly care dau un ton artificial-dilematic și pedagogic-delectabil oricărei problematici, transformînd-o într-o temă de seminar. Filmul lui Reitman riscă acest statut de soporific punctat de eticismul propriu unei civilizații bine educate și antrenate. Fără să vrei îți vine în minte filmul lui Mungiu, *mutatis mutandis* și realizezi deodată prezența E-urilor în produsul recomandat drept natural, de la notele *flower power* ale generației dezinhibate din care face parte și Juno pînă la etica explicită a filmului. La sfîrșit, sarcina junei Juno se termină printr-un plîns consolator în brațele iubitului juvenil, printr-o adopție reușită asistată confirmativ de mama vitregă a lui Juno și printr-o promisiune de viitor pentru *the real thing*, cînd Romeo și Julieta vor depăși condiția adolescentită pentru a fructifica la maturitate. Dacă mi-au plăcut nu o dată replicile surprinzător pînă la neverosimil de mature ale adolescentei de 16 ani, care se dovedește chiar mai matură decît Mark Loring cu care împărtășește o serie de afinități muzicale și filmice, mi s-a părut că lipsește în film ceva esențial, instinctul matern al lui Juno, fie el și *second hand* sau filtrat prin lecturile sale. Aici se află partitura cea mai delicată a filmului, sondarea psihologiei nubilei, în plus, una cu o personalitate puternică care afișează

nu o dată provocator o pipă ca o ironie la adresa senectuții și persiflează cu fiecare replică totul și pe toți și nimic mai convingător decît faptul că Juno cu burtică plină în luna a opta sofează o mașină zdravănă fără niciun fel de complex, încît te poți întrea foarte bine, nu cumva sarcina vine firesc ca urmare a obținerii carnetului de șofer? Oricum, Juno îi ține o lecție de maturitate lui Mark, pentru ca în final să-și recupereze vîrsta de la iubitul ei Paulie, posesor al unei mame-dulău extrem de responsabile, care nu vede nimic discutabil în contribuția fiului ei la fertilizarea colegei de școală. Vizionînd filmul am avut sentimentul că îmi scapă ceva, în ciuda multor secvențe bine realizate și m-am întreat firesc dacă sentimentul de nefiresc decurge dintr-o scuzabilă cecitate față de o civilizație străină cu propriile sale norme, civilizația americană. În mod clar, filmul lui Jason Reitman se deschide către o posibilă dezbatere pe tema sarcinilor juvenile și a destinului acestor mame-adolescente pentru care maternitatea vine prea devreme pentru a se identifica cu ea. În cele din urmă, societatea (americană) bine organizată va redistribui rezultatul "accidentului" juvenil unei persoane responsabile, orice culpabilizare fiind din start eliminată pentru a face loc unei depline înțelegeri a unor astfel de situații. Partea negativă, dureroasă, miraculoasă a "întîmplării" este pusă deoparte, prezentă doar prin cîteva aluzii, încît persistă sentimentul acestei perfecte sincronizări a dorinței lui Juno de a se dispensa de copil cu cea a oportunității de a face fericite alte persoane prin adopție. Nu așteptam niciun happy-end, niciun sfîrșit tragic, ci o mai minuțioasă analiză a unui complex psihologic, primind, în schimb, dialoguri excelente, țin să subliniez, pentru un foarte reușit sitcom. Dincolo de scena în care juna Juno își face a treia oară testul de sarcină, totul decurge aseptice, *politically correct*, astfel încît, în final, *nobody is hurt*. Cei doi adolescenți regăsiți se întîlnesc în fața unei case pentru a cînta la chitară, copilăria-adolescență continuă neabătută atît timp cît conturile au fost reglate cu societatea, cu conștiința, cu noul născut și cu maternitatea. *Show must go on!* ■

Juno (2007); Regia: Jason Reitman; În rolurile principale: Jennifer Gardner, Ellen Page, Michael Cera; Gen: Comedie, Drama, Romantic; Premiera în România: 08.02.2008; Durata: 96 minute; Produs de: Fox Searchlight Pictures; Distribuț în România de: MediaPro Distribution.

F I va fi ținut astfel, fără apă și fără mâncare, pînă cînd funcțiile sale vitale vor ceda încetul cu încetul, pînă cînd va muri, mai apoi, ca un cîine.

Pavel Șușară

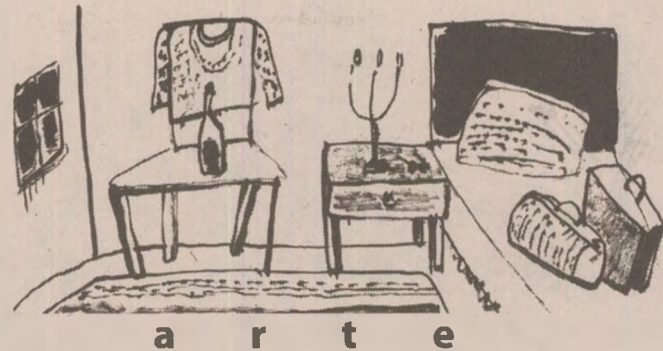
CRONICA PLASTICĂ

Moartea artistului Habacuc

A NUL trecut, adică în 2007, în spațiul Galeriei Codice, din Nicaragua, costaricanul Guillermo Habacuc Vargas, care, după propriile declarații, pe care nimeni nu l-a mai imaginat pînă acum. Și cîinele, docil, resemnat și melancolic, s-a conformat acestui scenariu; adică a murit iremediabil, de foame și de sete, sub privirile extatice ale unor ești care iau relațiile în galeriile de artă și tot acolo își negociază relațiile cu Absolutul. Acuzat din mai multe părți că a chinuit un biet animal, că a suprimat o viață, că, la adăpostul autoproclamatului gest artistic, a batjocorit un suflet, așa cum era el, pribeag și nefericit, Artistul-Demiurg, care a înlocuit vocația de a crea cu aceea de a ucide, a răspuns cam în felul următor: *cîinele era bolnav, al nimănui, și oricum, mai devreme sau mai târziu, ar fi murit de foame și singur. Eu doar am vrut să atrag atenția asupra unui fenomen și să denunț ipocrizia oamenilor care nu fac*

nimic pentru a salva miile de animale care se găsesc în aceeași situație, dar se revoltă dacă moare unul singur.

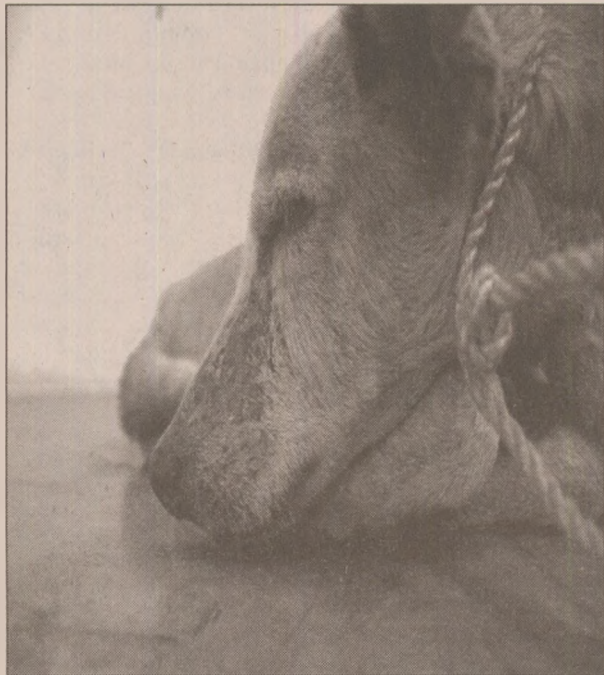
Dacă nu aducem discuția în plan moral, și ne mulțumim cu mesajul subînțeles că sacrificiul unei vieți poate avea drept consecință salvarea unor mii sau sute de mii de alte vieți la fel de năpăstuite, logica lui Habacuc poate funcționa. Și exact la aceeași concluzie au ajuns și organizatorii Bienalei de Artă Central Americană, care va avea loc anul acesta în Honduras, și unde Guillermo Habacuc Vargas va repeta scenariul cu cîinele. Declarat, așadar, operă de artă, acest moment al uciderii unui animal prin înfometare trebuie plasat și într-un alt spațiu de semnificații decît acela strict al atitudinii, al ideii discursive, și anume în spațiul limbajului, în acela al expresivității, fără de care arta nu poate fi definită ca atare. Și, cu adevărat, performanțele lui Habacuc sînt aici inegalabile. Avem, mai întîi, un contrast radical între acuratețea farmaceutică a galeriei, între spațiile ei albe, aerisite, luminate ireal, și aparaja costelivă, emaciată, a cîinelui, în care precaritatea vieții și chipul morții au căpătat cea mai pregnantă și mai convingătoare expresie. Urmează, apoi, un al doilea contrast: acela dintre libertatea zglobie a vizitatorilor, dintre buna lor dispoziție, a vizitatorilor care vin, pleacă, se plimbă, privește, gesticulează, rîd, comentează, mîncă, beau, fac dragoste, se droghează, li se filfîie, behăie, nechează, care privesc cum moartea sapă tenace, sub ochii lor, dar nu pricep nimic, și fapta aceea înlănțuită, cu oasele atîmînd dezarticulate într-un sac de piele pe care sîngerează rani aleatorii, care schiaună fără consecință, cărea-i curg ochii, pentru că nu putem admite că și animalele plîng, care se încolăcește angulos, asemenea unui foetus mumificat, care zornăie lanțul, care izbește, în cădere, pavimentul, cărea-i mai curg balele și se mai pișă cît mai are fluide, care tremură, care geme, care se stinge, care moare... Și Habacuc este autorul, el capturează viața, o pune în lanțuri, îi suprimă orice acces la resursele vitale, o supune imperativ propriei lui voințe, el hotărăște, el acționează, el comunică, el transmite mesaje, el creează, el ridică accidentalul pînă la înălțimea intangibilă a principiului... el...el...el... .., dar în acest moment intervin eu, Pavel Șușară, critic și istoric de artă, scriitor, în vîrstă de cincizeci și cinci de ani, cu cinci ani mai bătrîn decît Guillermo Habacuc Vargas, și îmi declar public intenția de a participa la Bienala de Artă Central Americană, care se va deschide anul acesta în Honduras, cu un proiect artistic care nu îmi poate fi contestat, din simplul motiv că are deja un foarte solid precedent. Proiectul meu are drept premisă constatarea că în lume mor zilnic de foame sute de mii de oameni, albi, negri, galbeni, verzi, rocvaiv, bătrîni, maturi, bărbați, femei, copii, hermafrodiți, heterosexuali, homosexuali, transsexuali etc. etc., iar restul lumii, ipocrit și nepăsător, se lăfaie în declarații, trăiește impasibil, face războaie, mîncă mai mult decît are nevoie, zace, grohăie, uită, visează... Pentru a denunța această inacceptabilă stare de lucruri, pentru a zgudui conștiințele putrede și a reface sinapsele din creierele bătute ale contemporanilor noștri,

a r t e

le cer organizatorilor Bienalei... să îmi rezerve o cameră de cca. 50 m², luminată intens și de o curățenie exemplară, să monteze o parimă într-unul din colțuri, în așa fel încît ea să constituie ipotenuza triunghiului astfel format, să atașeze acesteia un lanț culisant, cam de 1,5 – 2 m lungime, iar la capătul liber al acestuia, într-o zgardă solidă și bine asigurată, să-l imobilizeze, după ce, mai întîi, a fost capturat, pe cetățeanul costarican Guillermo Habacuc Vargas. El va fi ținut astfel, fără apă și fără mâncare, pînă cînd funcțiile sale vitale vor ceda încetul cu încetul, pînă cînd va muri, mai apoi, ca un cîine, și atunci lumea se va cutremura, se va trezi din amotărea morală de astăzi și va renaște paradiziac din propria sa disoluție. Cine ar putea să-și facă probleme din pricina faptului că trebuie să suprimăm o viață pentru a semnala disfuncțiile contemporaneității, se va obosi degeaba, fiindcă, asemenea oricărei ființe de pe lumea asta, Guillermo Habacuc Vargas este muritor și, mai devreme sau mai târziu, el tot va da ortul popii, așa că de ce să nu convertim fatalitatea într-o măreață, unică și irepetabilă construcție artistică?

Dacă, pînă în acest moment, proiectul meu nu are cine știe ce originalitate, pentru că din punct de vedere conceptual, ca atitudine morală și ca discursivitate el nu se deosebește de cel al lui Habacuc însuși, poate doar prin faptul că cel de la capătul lanțului nu se mai numește Natividad, ci chiar Habacuc, din punct de vedere compozițional, expresiv, din perspectiva subtilităților de limbaj, a gramaticii acestuia, a sintaxei, în sens strict, diferența este enormă. Natividad a murit docil, s-a clătinat ușor pe picioarele lui ca niște crengi desfrunzite, și-a adunat oasele la un loc, alcătuiind spontan un straniu colac de piatră, și s-a stins descărnat, inapt de a se mai înscrie, din pricina uscăciunii, în lanțul celălalt, trofic, al naturii. Habacuc, dimpotrivă, poate oferi cel mai surprinzător și mai impresionant spectacol al experienței. Erodarea substanței sale vitale, conștiința tot mai acută a ultimului act, evaluarea propriei captivități și neputințe prin contrast cu libertatea și vigoarea celorlalte, foamea cronică, autodevoratoare, generatoare de halucinații, dehidratarea severă, cu consecința sa imediată - inhibarea tuturor secrețiilor, pot rupe barierele realului, cu simultana deschidere a porților iluminării, a transei mistice, a resorbției în ființa primordială. Și, în aceste momente, pe care Habacuc nu avea cum să le valorifice inteligibil pînă la capăt, Habacuc poate deveni creator, poate transmite mesaje articulate, se poate mîntui de confuzia și de lășitatea afit de bine camuflate în sintagma *artă contemporană* și, finalmente, poate muri împăcat. Dar, pînă atunci, poate înțelege măcar atît: proiectul meu pentru Bienala ... de la Honduras este șansa lui de a restabili echilibrul în lume. Dacă vrei să faci experiențe cu viața și cu moartea, dacă vrei să transmiți mesaje radicale, dacă vrei să oferi soluții finale, e bine să începi cu tine însuși. Pentru că manualele de istorie sînt pline de *artiști* care s-au jucat în toate felurile cu viața și, mai ales, cu moartea, altora. Chiar și cu moartea unui cîine, fiindcă în anumite situații și cîinele e om. ■

m e r i d i a n e

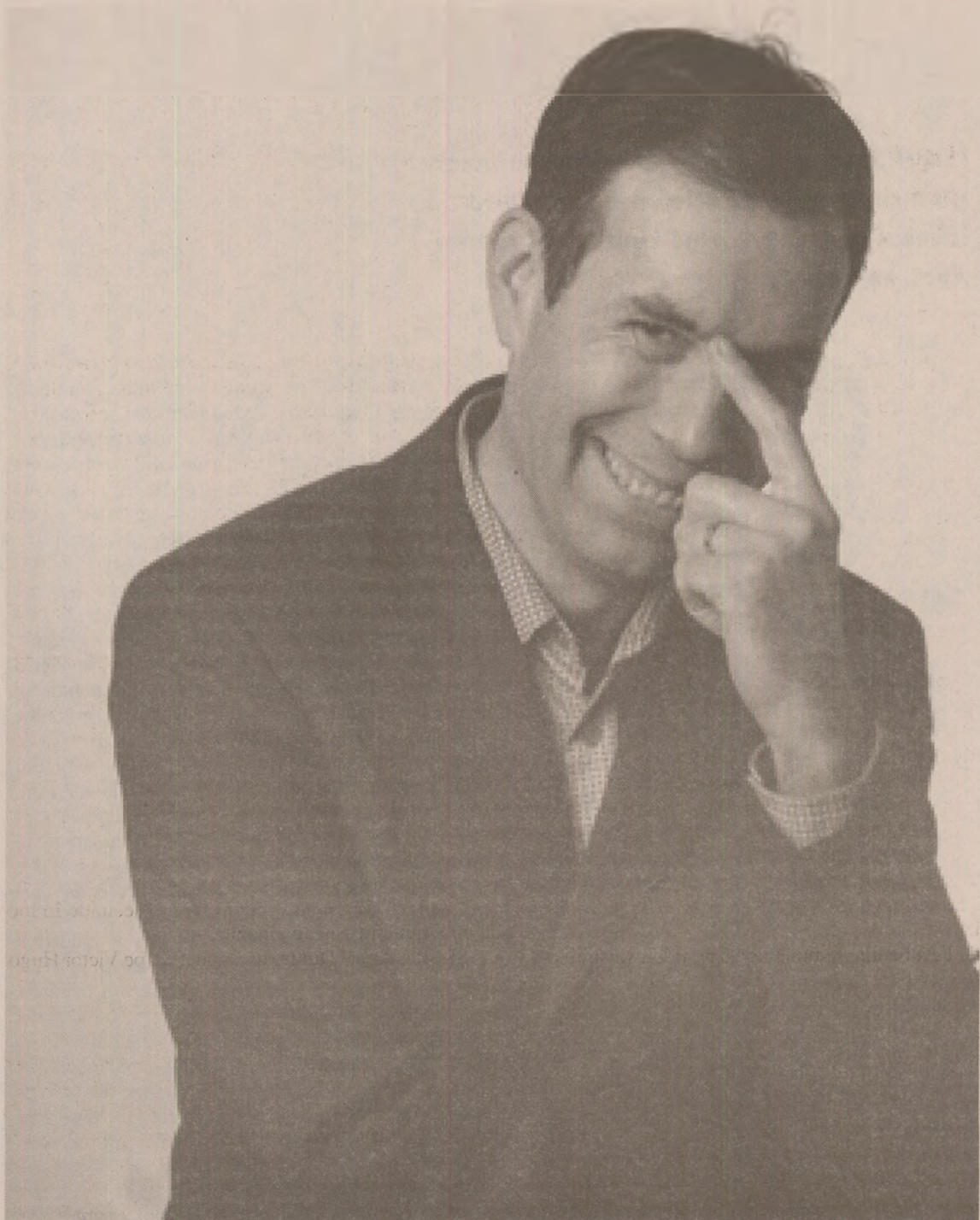
↑
N TOPUL celor mai bune cărți ale anului 2006 stabilit de prestigioasa revistă „Lire”, romanul *Vest de François Vallejo* a fost clasat pe locul 9, ca urmare a succesului de public și al elogiilor unanime ale criticii. *Vest* a figurat, de asemenea, în selecția finală pentru Premiul Goncourt pe 2006, iar în 2007 a fost distins cu Premiul juriului Jean Giono și cu Premiul Livre inter.

Dincolo însă de clasificări și distincții, *Vest* are imensa calitate de a ne face încrezători în vitalitatea romanului ca gen literar.

Și asta, desigur, datorită lui François Vallejo care în acest caz exploatează cu talent relația clasică stăpân-servitor, transformând-o într-un conflict psihologic foarte subtil din care decurg toate marile interogații ale cărții – despre autoritate, simț al datoriei, onoarea de a conduce cu demnitate și demnitatea de a sluji cu credință, dar și despre dragoste și respect reciproc –, și care întreține, totodată, suspansul pe tot parcursul acțiunii, până la deznodământul neașteptat și tragic. Tensiunea dintre personajele care se înfruntă – baronul de l'Aubépine și paznicul său de vânătoare, Lambert - este cu atât mai mare cu cât ele ni se prezintă într-un moment de criză de identitate, într-o lume care și-a pierdut reperele: Franța, de după marea fractură din 1789, unde convulsiile sociale și politice nu au încetat, mai precis Franța anului 1848, apoi a loviturii de stat a lui Ludovic-Napoleon din 1851 și a instaurării celui de-al doilea imperiu. Teritoriul pe care autorul îl delimitează imaginar în această Franță se situează undeva între Bretania și Normandia, un „vest” neguros, unde legendele despre rezistența șuanilor sunt încă vii și unde patimile ard mocnit, dar nu mai puțin amenințător. François Vallejo nu face risipă de mijloace, schițează trăsături fizice și de caracter, peisaje, stări sufletești, dar liniile sale transmit esențialul, conturează contextul istoric din aluzii bine plasate care se acumulează până la urmă într-o imagine edificatoare, susținând conflictul psihologic.

Versiunea românească a romanului *Vest. Lambert și baronul nebun*, în curs de apariție la Editura Historia, va fi lansată, în prezența lui François Vallejo, vineri 18 aprilie, la ora 17, la Librăria Cărturești.

Iată că la castel sosește din nou Duplessis, cu țigările lui belgiene și cu scrisorile. Într-o scrisoare precedentă adresată lui Victor Hugo, dl de l'Aubépine evocase numele unei cunoștințe comune, vorbind ca despre un prieten apropiat din 1848. S-a folosit de numele lui Victor Schoelcher, republican de frunte, făcând parte din guvernul provizoriu al celei de-a doua Republici, cel care a obținut abolirea sclaviei în 1848. Dl de l'Aubépine nu a inventat chiar totul, cu Schoelcher chiar avusese legături, doar că le-a exagerat. Se întâlniseră de câteva ori în timpul revoluției din 48, schimbase câteva cuvinte; fraze îndrăznețe de-ale baronului, amândoi onoraseră cu prezența lor baricadele din decembrie 1851, amândoi părăsiseră Franța. Hugo are impresia că dl de l'Aubépine se află într-o relație strânsă cu Victor Schoelcher, îl întreabă ce mai știe despre el, se arată interesat. De asta dată nu mai sunt doar cuvinte convenționale pentru a satisface un admirator. Dl de l'Aubépine simte, perseverența i-a fost răsplătită. Se grăbește să-l înștiințeze pe Maestru că ar putea, de acolo din Vestul său unde trăiește retras, ca să nu spună chiar exilat, să contribuie la repunerea în legătură a republicanilor sinceri. Supralicitează puțin, se și vede într-un rol. Îl cuprinde din nou entuziasmul.

Avanpremieră editorială

FRANÇOIS VALLEJO Vest. Lambert și baronul nebun

Duplessis împarte țigări, promite să se întoarcă repede cu un nou răspuns din partea lui Victor Hugo. Dl de l'Aubépine mai adaugă câte ceva despre Victor Schoelcher și îi solicită Maestrului o întrevvedere. Asta e noua lui obsesie, să se întâlnească cu Victor Hugo, omul pe care îl admiră și pe care îl adoră, care ar putea să-i traseze destinul, cum zice el. Oricum, e mai bine decât să omori cucoane, se gândește Lambert, dar să fie oare mai odihnitor? Se întâmplă ca stăpânul să iasă din castel cu figura lui de halucinat, urlă după Grégoire, îl scutură, iapa mea, repede, iapa. Ca să se mai calmeze nițel, calărește. În vremea asta cel puțin nu mai dă târcoale pe la fereastra lui Magdeleine.

Grégoire merge pe zece ani, e leit taică-su, doar că nu are barbă. A îndrăgit animalele, iubește câinii, dar și mai mult caii, a devenit într-un fel grăjdarul dlui de l'Aubépine. Pe loc trebuie să pună șaua pe iapa rotată, care e bătrână acum, mai ales că stăpânul, când se lansează în cursele lui, nu o menajează, o mână în galop de vânătoare pe drumurile cele mai înguste și abrupte, fără să-i pese de imuna ei de iapa bătrână, și cu cravașa. O s-o omoare sub el, spune uneori Lambert, dar se oprește, ca și cum i-ar fi scăpat o vorbă proastă. Apoi, e rândul lui Grégoire să oblojească fata: atâta s-a ostenit, încât vinele de pe piept și de pe grumaz îi sunt umflate și zvâcnesc sub piele. Stăpânul e mândru că a adus-o într-un asemenea hal, pipăie sulurile acelea pline cu sânge, în timp ce Grégoire o șterge de sudoare și îi oblojește zgârieturile.

Odată, sosește cineva în timp ce stăpânul chinuie iapa rotată; nu e Duplessis; e un tip mititel și rotofei în-

o trăsucă, un țaran. Zice că vine din apropiere de Angers. Duplessis își face turneul obișnuit și se îndreaptă spre Nantes; nu poate să se abată din cale deocamdată; are totuși să-i transmită o scrisoare dlui de l'Aubépine. Iat-o. Țaranul nu refuză bănuțul, nici păhărelul. Eugénie e la post, ea îi dă și una și alta. Stăpânul nu s-a întors încă, rotofeiul nu mai așteaptă, lasă scrisoarea.

Grégoire recuperează iapa, nici de data asta nu a fost cruțată, ies aburi din ea. Nu-i spune nimic dlui de l'Aubépine care se îndreaptă în goană spre intrare. Se duce după el, fuge: o hârtie pentru dumneavoastră, domnule.

Cum? Dobitocule, și nu spui nimic? Vrea scrisoarea imediat. Păi, scrisoarea, ce-ai făcut cu ea? E la maicăta? Eugénie? Iat-o pe Eugénie. Își șterge mâinile pe șorț, îi întinde scrisoarea de la Victor Hugo cu vârful degetelor. A și îngălat-o; o scrisoare de la Victor Hugo. O citește în câteva secunde, strigă cât îl ține gura, vrea să-l vadă pe omul care a adus corespondența. A plecat? De când? Se supără, se năpustește asupra lui Grégoire, îl înghesuie, cravașa, mucosule. Nu puteai să-l oprești? Lambert se întoarce din pădure, asistă la pedeapsa pe care o încasează fiu-său. Îl apucă de braț, îl scutură și el, îi arde două palme înainte de a afla despre ce e vorba, se cuvine ca tatal să termine treaba. Are el timp după aceea să vadă pentru ce a încasat-o.

Dl de l'Aubépine nu-și revine, injură tot neamul Lambert. Câinii sar și ei, urletele îi excita. Vacarmul crește, ca la vânătoare, nu se mai înțelege om cu persoană, ca la sălbatici. Bine, citește și dumneata. Lambert are în mână scrisoarea de la Victor Hugo. Dar de ce să va

Dl de l'Aubépine își petrece vara pregătindu-se de vizita la Victor Hugo, fără să știe dacă acesta îi va confirma datele pe care i le propusese.

enervați în halul asta pentru o scrisoare foarte plăcută, în fond? Nu de scrisoare e vorba, nefericitele, ci de aducătorul ei... Cum vrei să mai răspund acum la această invitație? N-ai citit? Victor Hugo mă invită la el, acolo unde e exilat. Poți să-ți închipui una ca asta?

Lambert citește din nou, da va invita, fără să va invite de-a dreptul. Zice că dacă se întâmplă să-l vizitați vreodată pe prietenul dumneavoastră comun de la Londra, ați putea să vă opriți în drum și pe la Guernesey, care, într-un fel, e în Anglia.

Ei bine, și asta nu e o invitație?

Dar pentru asta ar trebui să fiți invitat mai întâi la Londra.

Lambert, uneori ești la fel de naiv ca și Eugénie, nu știi ce să mai cred.

Nu pleacă Duplessis până ce nu trece și pe la dumneavoastră. Abia veți avea timp să compuneți răspunsul. Și dacă sunteți grăbit, folosiți poșta obișnuită.

Chiar așa nevinovat ești. Corespondența obișnuită este citită. O scrisoare adresată lui Victor Hugo, prințul exilaților... asta ar însemna să te dai singur pe mâna călăului.

Mie nu mi se pare că e cine știe ce crimă să trimiți scrisori.

Dl de l'Aubépine se pune iarăși pe urlat, și câinii o dată cu el. Răspunsul, răspunsul, totul e pierdut dacă nu trimite răspunsul. Hugo așteaptă acum vizita lui. Dacă nu o va face acum, ratează totul. Omul care a venit, țaranul ala, cât e de când a plecat? Un ceas? Iapa mea, Grégoire. E frântă. Ce contează. Trusa mea de scris. Venea dinspre Angers? O căruță pe drumul dinspre sud, o ajung eu până la lăsarea serii.

Lambert nu reușește să-l rețină. Nebunia stăpânului nu mai are margini. Nu-l mai vede nimeni până seara următoare. E radios: l-a ajuns din urmă pe om, și-a pus trusa de scris pe fundul căruței și așa i-a răspuns lui Victor Hugo, anunțându-i o închipuită vizită la Londra de ziua de Sfântului Martin, la prietenul lor Schoelcher, spunând că așteaptă dispozițiile lui pentru a debarca la Guernesey la ducere sau la întoarcere. E mândru de găselnița lui, dl de l'Aubépine. [...]

Dl de l'Aubépine își petrece vara pregătindu-se de vizita la Victor Hugo, fără să știe dacă acesta îi va confirma datele pe care i le propusese. Surprinzătoare o asemenea încredere în viitor. În fine, unele trăzneli au și ele partea lor bună. Asta a devenit fraza pe care și-o tot repetă Lambert ca să se liniștească: tot e mai bine decât să faci fetele să urle alergând după ele cu briciul. Cel puțin, nu mai latră câinii degeaba. Și apoi, baronul și paznicul lui de vânatoare vor alege împreună un alt cal, un șarg lat în spate.

Ajung și în luna septembrie, iar fericirea, pe care nimic nu vine să o susțină, începe să se risipească, se manifestă iar dispoziția sumbră, toanele. Le simte Grégoire, pe pielea lui: șargul nu e niciodată gata la vreme, nu e niciodată destul de curat, grajdul miroase prea tare a pișat, cine m-o fi pricopsit cu un asemenea grăjdar? Grégoire nu se plânge, n-are nici zece ani, se alege cu urechile înroșite, pesemne că așa trebuie să fie.

E foarte devreme, într-o dimineață. Pe alee se aude o cabrioletă, ies cu toții pe la ferestre, n-au mai văzut-o, e splendidă, ies în curte, așteaptă. Vântul aduce mirosul dulceaș al unei țigări, să fie Duplessis. Frumoasă trăsura, își zice Lambert, s-a rotunjit binișor fondul de solidaritate. Nu are vreme să schimbe o vorbă, nici să primească țigara pe care Duplessis se pregătesete să i-o dea. Dl de l'Aubépine îl trage de mânecă, repede, sus pe scară. Are figura aceea a lui măcinată. Altă scrisoare de la Victor Hugo? S-a amânat cumva invitația? Duplessis nu se grăbește, un om care călătorește de la două noaptea trebuie să-și dezmoștească picioarele, să se scuture de praf. Vorbim mai târziu. Nu se poate. Bine, uite. Ce mai bucurie atunci pe capul dlui de l'Aubépine, e ceva, un bărbat de aproape cincizeci de ani, strigă ca un copilăș. Familia Lambert dă fuga până la scară, ca să-l vadă pe stăpân cum se înroșește și cum tremură, urlând știam eu. Duplessis trage din țigară și se amuză. Au încremenit de parcă ar fi aflat că stăpânul lor a mai tăiat gâtul unei femei. Nu te poți aștepta la nimica bun de la o asemenea bucurie.

Așadar va fi în noiembrie. Numele lui Schoelcher a avut efectul scontat. De vreme ce bunul prieten comun îl așteaptă pe dl de l'Aubépine la Londra pe 11, de Sfântul

Martin, negreșit trebuie să se oprească la Guernesey. Acolo, Victor Hugo îi va încredința mesaje și daruri prietenești pentru acest Victor Schoelcher. Maestrul primește multe vizite din Franța, dar la începutul toamnei ele devin mai rare, așa că ar fi o ocazie. Datele dumneavoastră vor fi și ale mele.

Dl de l'Aubépine repetă la nesfârșit această din urmă frază. Vă închipuiți, datele mele vor fi și ale lui Victor Hugo. E ceva, nimeni nu a mai trăit un asemenea moment la castel. Se îmbrățișează, în fine, dl de l'Aubépine îl îmbrățișează pe Duplessis. Vrea să-l oprească la masă, evenimentul trebuie sărbătorit.

Atunci, după cafea și lichior, a scos Duplessis din cabrioletă instrumentul acela ciudat, ca un cub mare din lemn. Îl găsisse în Anglia, un aparat care produce imagini. Se pare că Victor Hugo îl folosea foarte mult. Duplessis anunță că în curând se va lansa în răspândirea acestor instrumente. Adevărat, propaganda republicană e o treabă, dar anii trec, nu se întrevide nimic, iar banii nu vin chiar așa ușor. N-ar strica nițel comerț. Cu atât mai mult cu cât procedeele fotografice se îmbunătățesc. Datorită colodiului, de pildă, acest aparat poate să fixeze o imagine pe mince de sticlă în câteva secunde în loc de mai multe minute, ca înainte.

Și, dragul meu Duplessis, sunteți că pe Victor Hugo îl interesează acest procedeu?

Duplessis confirmă, baronul dorește să asiste la o demonstrație. Ne pregătim, ne amuzăm. Baronul își pune boneta roșie, se așază în poză la intrarea în castel. După care cere să mânuiască și el aparatul. Îl cheamă pe Lambert. Ia-ți armele, Lambert, te voi immortaliza.

Lambert își ia pușca și biciful de vânatoare. Caută un loc demn de el. Se oprește, întreabă încotro trebuie să privească. Baronul e gata. Dar iată că Rajah, scăpat din lanț, intră în cadru și sare pe stăpânul său, ridicat pe labele dinapoi, iar cu cele din față bătându-l pe burtă ca să se țină în echilibru. E în semn de prietenie, dar nu e momentul. Lambert se supără și îl împinge, Rajah nu pricepe de ce, insistă, își încordează toți mușchii ca să se mai poată ține pe labele dinapoi, așa ca are gâtul și botul îndreptate înainte, ca și când ar amenința. Baronul a acționat deja mecanismul, cele câteva secunde cât a durat lupta au fost înregistrate pe placă. Lambert nu e mulțumit, ar fi vrut să arate mai avantajos. Altădată o să iasă mai bine, acum a fost doar o încercare, ca să învăț. Voi încerca să vă fac tiraje pe hârtie albuminată, spune Duplessis. Baronul este entuziasmat. Comandă un astfel de aparat englezesc, oferă chiar și un aconto. Duplessis promite să i-l livreze la următorul drum. Lambert își zice că se prea poate ca asta să devină noua nebunie a stăpânului său.

Duplessis nu uită de ultima scrisoare prin care baronul confirmă acordul pentru vizită. Despărțirea e un alt prilej de fericire. Dar după plecarea republicanului fotograf, lucrurile se schimbă. Trebuie să revenim la adevăr; Lambert se vrea om cinstit, strică cheful: Ce va spune Victor Hugo când va afla că nici vorbă ca prietenul dumneavoastră de la Londra să vă aștepte?

Nu va afla.

Vasăzică îl veți minți pe omul care vă primește la el în casă?

Îmi voi continua călătoria până la Londra, mă voi prezenta la prietenul nostru cu scrisoarea din partea lui Victor Hugo. Va fi de ajuns. Cum am reușit să pătrund la unul, la fel voi reuși să pătrund și la celălalt. În felul asta nici nu voi fi mințit. Ceea ce contează, Lambert, este scopul.

Nimic nu-l oprește pe omul asta. Încă mai crede, la cincizeci de ani, că pentru el totul e posibil. Mai rău decât un copil de nouă sau zece ani, ca Grégoire. Asta e dl de l'Aubépine, un copil de șase sau șapte ani.

Confirmarea invitației sale îl va transforma pe dl de l'Aubépine în câteva ceasuri: meditează o vreme la el, dar, dintr-o dată, nu mai suportă izolarea. E afară, în dar, într-o pară, și pavilionul paznicului său de vânatoare. Nu mai poate de-atâta libertate, ridică brațele și strigă. Cui se adresează? Servitorilor săi? Unei mulțimi închipuite?

Lambert și ai lui stau cu toții pe la ferestre, nu sunt convinși că pricep ceva. Se amestecă frânturi de frază... Vizita la Hugo... Așa ceva te spală de toate cele, de toate murdăriile vieții... Măreția lui Victor Hugo... se răsfrânge și asupra lui... Sunt mare... mare... Lambert întredeschide fereastra, își zice că asta îl va determina pe stăpân să tacă. Dimpotrivă, strigă cât îl ține gura, un puștan, da,

asta e, un puștan... Mare, mare, sunt mare... Asta a căutat dintotdeauna, măreția, asta i-a lipsit. Acum totul s-a schimbat. Nimic nu-mi este interzis. Auzi, Lambert? Nici o interdicție. Vai de mine, zice Lambert, nu-i ajunge că și-a permis să taie o beregată sau două...

Baronul strigă numele lui Lambert de trei ori. Îl vrea pe Lambert al lui, vrea ca Lambert al lui să-l asculte fără să-i dea lecții. Nu mai vrea lecții de la nimeni. Lambert se arată, doar pe jumătate, în ușă. Până acum n-am văzut decât timorați, pretutindeni. Timorați ai Republicii, timorați ai vieții. Cu toții, niște timorați. Dumneata, Lambert, de un mistreț nu te temi, dar în fața oamenilor: timorat! Tot așa și eu, m-am lăsat condus prea multă vreme. Prea multă vreme m-am ascuns, am greșit. Ia privește în jurul nostru, cu toții niște lași. Mă detestă, dar nu vor îndrăzni niciodată să o spună. Sunt mereu gata să se încline în fața mea din cauza castelului. Urăsc castelele. Îi urăsc pe castelani. Voi mă considerați un castelan. Iar eu am admis acest lucru. Ce proști sunteți! Dacă ați ști, castelul nu înseamnă nimic. Am să-i dărâm zidurile după ce mă întorc de la Guernesey. Această vizită îmi va da tăria necesară, cu siguranță. Astăzi m-am eliberat de tot. Măine voi fi încă și mai liber. Gata cu castelul, nici o piatră nu va mai rămâne la locul ei. Și voi construi în locul lui azilul oamenilor liberi de orice fel de moară. Azilul Cinicilor, pentru Diogenii zilelor noastre. Nu știi dumneata, Lambert, cine e Diogene, nici Cincii. Un om ca dumneata ar trebui totuși să-i cunoască, erau comparați cu niște câini... Trăiască câinii, Lambert... Și moarte castelelor... Văd în locul lor un uriaș adăpost pentru oameni, scăpat de toată morala noastră... Lambert, Lambert, vei fi... În fine înțeleg lumea... Mă simțeam timorat de câinii dumnezei, nu pricepusem nimic... Vom fi cu toții câini, în lumea asta care va veni, Lambert... Trăiască câinoșenia... Trăiască Victor Hugo... Sunt mare... mare...

O vreme o ține tot așa, din ce în ce mai puțin clar. Lambert își zice că de data asta va trebui închis la balamuc. Dl de l'Aubépine străbate curtea în lung și-n lat, fața i se acoperă de roșeață. De atâta strigat i se umflă vinele de la gât ca și calului său după cursă. Își insultă castelul, spune că nu mai vrea să calce în el. Uită de Lambert, se duce la adăpost, vorbește cu câinii. Le vorbește, într-o îngrijorătoare stare de surescitare: Domnilor, dumneavoastră sunteți viitorul... Nimic nu vă rezistă... Mușcați, domnilor... Împerecheați-vă precum câinii și cățelele... Creșteți, înmulțiți-vă... Trăiască câinoșenia... Să fie carne pentru toată lumea... Luați și sfârtecați de-aici... La masă, domnilor, sosesc împreună cu voi la marele ospăț al vieții... Victor Hugo mă invită la masa lui... Ce frumos, domnilor...

Câinii sar și urlă cum nu i-a mai auzit nimeni, niciodată, nici la cele mai frumoase vânători. Dl de l'Aubépine spune că va dormi cu ei, că de-acum înainte va mânca și el carne crudă. Dacă ei îl vor considera demn de a fi primit printre ei... Mare... Liber... Scăpat de tot și de oameni... Fericit..., în fine fericit... Nici o teamă... Cu toții niște timorați, cu excepția lui și a lui Victor Hugo... Ce frumos, ce frumos...

Se oprește dintr-o dată, se clatină, un soi de oboseală pe care nu o poate stăpâni. Se ține de bariera adăpostului, se lovește cu un genunchi de pământ. Lambert și ai lui se duc să-l ridice. Oare să-l ducem în castel? Va spune că suntem timorați, ca ne lasăm impresionați de castel, nu-i nimic. Îl dezbracă la el în odaie, îl culcă, îl vor veghea: dl de l'Aubépine doarme toată noaptea și aproape toată ziua următoare. Dacă nu s-ar mișca fără încetare, ai putea să juri că-i mort. Oare își mai revine? Lambert se pregătește să se ducă după doctor, la oraș. Câte ora cinci, dl de l'Aubépine deschide totuși ochii. Îi trebuie ceva timp să se reculeagă. Își amintește de scrisoarea lui Victor Hugo, de vizita la Guernesey. Nu mai vorbește de oameni-câini, de Cincii, de morala. Lambert și ai lui se pregăteau să se confrunte cu un exaltat, dar descoperă un om liniștit și, curând, chiar senin, organizând o călătorie, gândindu-se cum să-l impresioneze pozitiv pe Victor Hugo.

¹ În spaniolă *pesadilla* „coșmar” este format de la *pesada* „apăsare a inimii” plus sufixul diminutiv – *illa* (nota traducătoarei).

m e r i d i a n e

Granițele ficțiunii, după ARTURO PÉREZ- REVERTE

Un caz demn de studiat

Arturo Pérez-Reverte nu mai are nevoie de prezentare, de vreme ce se află deja în vârful topurilor literare: scriitorul spaniol contemporan cel mai cunoscut în întreaga lume, cel mai bine cotate, cu numărul cel mai mare de cărți traduse, de exemplare vândute etc. impresionează prin dublul succes care se ivește atât de rar: recunoașterea academică (din 2003 este membru al Academiei Regale Spaniole) și iubirea publicului larg.

Se poate realiza un consistent studiu de caz pe traseul scriitorului spaniol urmărind felul cum s-a impus, cum și-a construit opera și celebritatea. Jurnalismul practicac vreme de 21 de ani este o școală a experienței formidabile: corespondent de război în zonele fierbinți de pe glob, a fost la București în 1989 relatând despre Revoluția Română, în Balcani relatând despre războaiele din Croația și Bosnia, în Golf...

Primele sale romane semnaleză parca dorința puternică a distanțării de jurnalism. Ele sunt romane istorice: *Husarul* (1986, traducere de Mihai Cantuniari, 2006) și *Maestrul de scrimă* (1988, traducere de Ileana Scipione, 2004), au acțiunea plasată în secolul al XIX-lea, dar se deosebesc radical prin structura epică:

războiul ca tragedie (în *Husarul* acțiunea respectă regulile celor trei unități clasice), alt război, nevăzut relatat ca partidă de scrimă.

Scriitorul risca să rămână cantonat în propria țară, devenind un extraordinar autor gustat și adulat de publicul spaniol. A simțit capcana, așa că și-a schimbat rapid formula: de la a treia carte, deja se produce o spectaculoasă ieșire în lume, vin premii și ecranizări, curg în valuri traducerile aducându-i milioane de cititori.

În decursul a doisprezece ani, publică romanele ce vor fi bestselleruri: *Tabloul flamand* (1990; tradus la noi de Tudora Șandru Mehedinți, 2003), *Clubul Dumas* (1993; tradus de Mihai Cantuniari, 2004), *Conspirația din Sevilla* (1995; traducere de Tudora Șandru Mehedinți și Mihai Cantuniari, 2005), *Harta sferică* (2000, traducere de Mihai Cantuniari, 2005), *Regina Sudului* (2002, traducere de Dragoș Cojocaru, 2004).

Intriga detectivistă și balansul trecut-prezent, recursul la arte și jocuri (scrimă și șah, pictură și muzică) reînvie romanul popular, modelul preaiubit fiind foiletonul secolului al XIX-lea și regele acestuia, Alexandre Dumas, pe care îl omagiază în spirit postmodern, într-un amestec debordant de ludic și livresc, de fantezie și erudiție. Seria ajunsă la cinci romane *Capitanul Alatriste* arată un autor îndrăgostit de „Secolul de aur” spaniol, hotărât să-și contamineze cititorii cu farmecul iberic.

Toate războaiele planetei

Ceva lipsea totuși din panoplia lui Arturo Pérez-Reverte... Traducătoarea cărții, Ileana Scipione, specialistă în „Secolul de aur” spaniol și în ficțiunile pérez-revertiene, mereu se întreba de ce autorul păstrează pentru sine experiența de jurnalist, când o va converti într-o carte. Ea se concentrează, iată, în romanul recent, *Pictor de război*, considerat de mulți critici drept cartea cea mai bună a lui Arturo Pérez-Reverte, oricum cartea sa de actualitate incendiară. Și de un autobiografism care îți dă fiori.

Povestea este simplă: un fotograf de război a cucerit gloria în meseria (sau vocația) lui, și-a adjudecat marile distincții decernate pentru fotografiile care au făcut turul planetei prin transmisii de televiziune, au fost strânse în albume care i-au consacrat faima. A cunoscut iubirea și a pierdut-o, într-unul din războaiele din Balcani. S-a retras într-un turn (sau far) ca să-și îndure în singurătate suferința, întrebările, pierderile.

În spațiul închis, izolat al turnului, înfățișat ca o curiozitate a locului de vocea feminină care le oferă turiștilor turul orașului, el își duce propriul război cu sine. Rememorează ce a trăit, încercând să transpună în fresce pictate pe pereții circulari toate ororile văzute, pe care fotografiile făcute în Vietnam și în Angola, în Nicaragua și în Liban, nu le-au putut cuprinde. Își reamintește și povestea de dragoste trăită, și ea, pe fronturile lumii, cu o tânără care are aceeași pasiune ca a lui.

Și în reclusiunea lui se ivește un necunoscut, un croat care a venit să se răzbune pentru că apărut într-una din fotografiile faimoase, faptul acesta a declanșat lanțul de nenorociri care i-au distrus viața: soția, sârboaică, și copilul i-au fost uciși, el însuși a ajuns țintă. Iar acum, din vânat, a devenit vânător. A venit să-l ucidă pe cel care, pentru o clipă de glorie, i-a distrus tot. Dar mai întâi vrea să înțeleagă ce gândește fotograficul, ce înseamnă pe el simpla apăsare a declanșatorului.

Întâlnirile tot mai lungi, dialogurile tot mai dese și dense îi transformă pe cei doi, pe Faulques fotograficul și pe Ivo Markovic soldatul, în martori ai nebuniei în care se încheie secolul al XX-lea. Pare o luptă pe viață și pe moarte într-un loc închis (turnul sau orașul) între doi bărbați care au pierdut tot, și de aceea chiar nu mai au nimic de pierdut. Dar, ca în nici un alt roman al scriitorului, suspansul nu îl dă acțiunea, ci altceva, confruntarea de idei.

De la o pagină la alta, simți tentația să te oprești și să reflectezi, replicile memorabile sunt doar scânteile ce luminează multele războaie intens mediatizate, ale căror imagini s-au fixat pe retina noastră, a tuturor. Impresia creată este zguduitoare: lumea a devenit un teatru de război, un spectacol continuu al violenței, din care se hrănesc televiziunile și ziarele, care satisfac instinctul vărsării de sânge, fie și prin simpla privire a

scriitorul spaniol contemporan cel mai cunoscut în întreaga lume, cel mai bine cotate, cu numărul cel mai mare de cărți traduse.

jurnalelor de actualități.

Observațiile se transformă în reflecții despre condiția umană, despre legătura posibilă dintre inteligența și cruzimea animalelor și a oamenilor, despre tentativele pictorilor de a zugrăvi marile bătălii și despre șansa fotografiei de a surprinde milimetric războaiele de azi. Pe rând, cei doi pun întrebări și caută răspunsuri, până ce le devine clar amândurora că sunt victime ale aceleiași terori care distruge individul. Și niciunul nu mai are nimic de pierdut...

Fotografie și pictură

Nici aici însă Arturo Pérez-Reverte nu se dezmințe, orice roman al lui îi oferă lectorului o porție zdravănă de cultură, instruindu-l fără ca măcar să-și dea seama. La pasiunea mai veche pentru pictură, etalată fastuos în *Tabloul flamand*, se adaugă și fotografia, simptom al timpului contemporan. Mulțimea detaliilor tehnice, legate de aparatele de fotografiat și de secretele meseriei este eclipsată de sugestiile privind forța uluitoare a imaginilor, mai ales când ele transfigurează drama în creație artistică.

Numeroase pasaje ale cărții se pot citi și ca omagii aduse uneia dintre cele mai riscante meserii din lume, cea a corespondenților și a fotografiilor de război. Ce-i face să aleagă o asemenea viață? Dorința de aventură într-un secol în care bărbaților le-au rămas tot mai puține căi de a-și dovedi bărbăția mai ales față de ei? Pofta câștigului aproape fulgător? Atracția morții care îi pândește încercând de bucurie intensă clipele care urmează? Drum sigur pentru a descifra istoria care se face și se scrie în mers, spre a-i cunoaște resorturile secrete?

Și tot atât de numeroase sunt pasajele care incriminează această meserie, o așază sub semnul întrebării, căci fotografiile de război se adună pe locurile însângerate, precum corbii ce simt cadavrele unor patrii sau lumi. Nicio justificare nu este suficientă, fie ea etică sau estetică, fie morală sau practică. Iată comentariul făcut de iubita pierdută, Olvido, atinsă și ea de virusul imaginii: „În lumea unde oroarea se vinde drept artă, unde arta se naște cu pretenția să fie fotografiată, unde conviețuirea cu imaginile suferinței n-are legătură nici cu conștiința, nici cu compasiunea, fotografiile de război nu-s bune de nimic.”

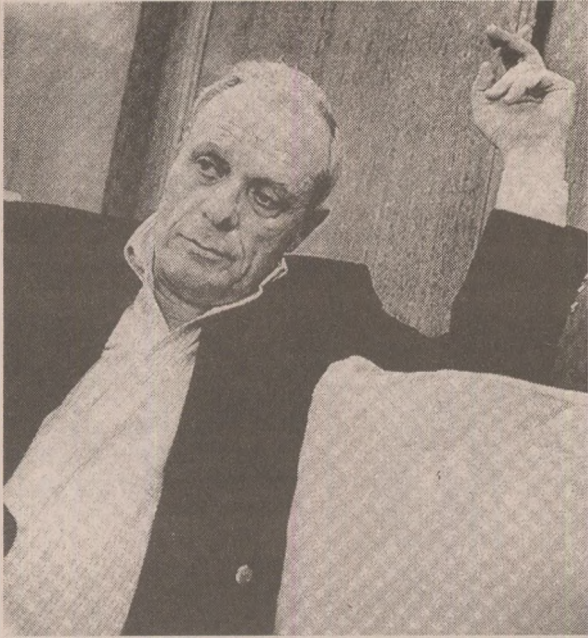
Lui Arturo Pérez-Reverte îi reușește o performanță rară: rememorează extraordinara poveste de dragoste trăită de Faulques și Olvido prin descrierea fotografiilor pe care ei le fac, derulează o bătălie a ideilor prin dialogul purtat de fotograf și croat, prin reflecții ce au ca punct de pornire tot fotografiile, narează căutarea obsesivă a lui Faulques analizând imaginile fotografiilor și pictura circulară din interiorul turnului său.

Ce țintește căutarea disperată a lui Faulques, fotograf de război și pictor de bătălii, dacă nu ordinea ascunsă a lucrurilor, geometria secretă a haosului, liniile ascunse care explică de ce bătăliile de aripi ale unui fluture într-un punct al globului produc o tornadă într-un alt punct. Ce urmărește Olvido care fotografiază obiecte și susține idei stranie: „Adevărul stă în lucruri, nu în noi. Dar ele au nevoie de noi ca să se manifeste”; „Lucrurile sângerează ca oamenii”.

Olvido are intuiția experienței pe care o traversează iubitul ei: „Fotografiile persoane care caută liniile drepte și curbe ce le vor ucide. (...) Fotografiile lucrurilor căutând unghiurile de unde vor începe să se prăbușească. Pleci la vânătoare de cadavre și de ruine ghicite. Uneori cred că mă iubești cu o deznădejde dezolată și violentă, fiindcă, atunci când mă îmbrățișezi, simți cadavrul ce voi fi cândva, ori vom fi amândoi.”

Pictor de război este capodopera lui Arturo Pérez-Reverte: un roman sumbru despre iubire și moarte, despre infernul launtric și bolgiile din jur, despre forța raului căreia arta îi slujește uneori de mijlocitor, despre ororile cărora nimeni și nimic nu le pune capăt, despre om ca ființă înzestrată cu inteligență pe măsura cruzimii sale. Virtuozitatea narativă și construcția romanului sunt fără cusur și fără strop de gratuitate. Nicio plăcere a lecturii, niciun artificiu sau truc. Scriitorul nu mai are ambiția să-și uimească ori să-și iluzioneze publicul, ci, pur și simplu, să-l bântuie!

Elisabeta LĂSCONI

ANTÓNIO LOBO ANTUNES

Eu, câteodată

Romancierul portughez va fi în România în perioada 6-9 mai 2008, pentru a primi titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Ovidius” din Constanța și a asista la crearea catedrei „António Lobo Antunes”. Amintim că scriitorul este laureatul Premiului „Ovidius” pe 2003, al Premiului Camões, cea mai importantă distincție literară portugheză, și a numeroase alte premii și distincții internaționale. În Portugalia se află sub tipar un *Dicționar* al operei sale.

La București, romancierul va participa, în după-amiaza zilei de 6 mai, la o întâlnire cu cititorii, organizată de Editura Humanitas, care a publicat până acum patru din romanele sale. Întâlnirea este prilejuită de lansarea ultimei traduceri din opera sa, *Bună seara lucrurilor de pe aici*.

António Lobo Antunes ne-a făcut de mai multe ori bucuria de a vorbi în termeni calzi și apreciativi despre România și români. O dovadă este și cronică de mai jos, apărută recent în revista *Visão*, unde scriitorul deține o rubrică lunară.

Cine mai poate descreți frunțile plisate de mii de griji și spaima cotidiene, cine mai poate transforma în cristal cerul de plumb din care cade: când o ploaie acidă, când o ninsoare amenințătoare peste fețele posace ale oamenilor? Numai el, Charlie Chaplin, coregrafia lui shakespeariană în care râsul și lacrimile alternează, iar durerea de a fi om catapultat în crunta bătălie a vieții ține în echilibru un strop de fericire înșelătoare. Charlie Chaplin a umplut copilăria noastră săracă cu flori de poezie și explozii de râs în care se făcea auzit și râsul tatălui meu în spațiul cinematografelor bucureștene în aer liber, unde stelele ne luminau capetele și briza serii ne atenua foamea cu miros de regina nopții din parcurile apropiate.

La Kulturhuset, în mijlocul Stockholmului sunt invitați gratis toți adulții, copiii și bătrânii să se îmbuibe ore întregi cu istoriile palpitate și profunde ale eroului Charlie – să distingă treptat două figuri de nedespărțit: Charles Chaplin creatorul de film și totodată actorul și personajul Charlie. Retrospectiva este făcută din 250 de imagini ale lui. Chaplin împreună cu marii personalități: Gandhi, Marlene Dietrich, Churchill, Ingmar Bergman și mulți alții, imagini niciodată arătate publicului până acum. Pe 15 ecrane și 8 proiecții se desfășoară nonstop „Chapliniada”, filme care ne farmecă mereu întărindu-ne parca și sistemul imunitar zdrențuit de imaginile trivial provocatoare ale reclamelor din timpul nostru. Toate acestea au fost posibile datorită accesului la arhiva familiei Chaplin – prezentând istoria unui actor și regizor de geniu, istorie din care s-a născut mitul Chaplin.

Materialul din arhiva familiei arată cât de dotat a fost Chaplin pentru a crea și controla propria sa imagine.

Era un maestru al pantomimei folosind jocul mimicii pentru a exprima un larg registru de sentimente. Cu timpul, câștigând total controlul asupra filmelor

Și acum începe să se întunece atât de devreme. Mama povestește că, atunci când eram mic, trei ani, patru, cinci, știu și eu, deveneam melancolic la apusul soarelui. Nu-mi amintesc dar se poate avea adevărat pentru sfârșitul zilei mi-a inspirat întotdeauna, nu știu de ce, un soi de tristețe blândă, o dorință vagă de lucruri încă și mai vagi, o neliniște dulce, o stare sufletească imposibil de exprimat, nu total agreabilă, nu total dezagreabilă, doar ciudată, un

(cum să spun?) zâmbet cu o lacrimă liniștită cuprinsă în el, înțelegeți? E atât de greu să traduci emoțiile în cuvinte, e atât de sărac vocabularul pe care-l avem și mă consum în cărți căutând să mă exprim. Acum, revenind la cele spuse mai înainte, că începe să se întunece atât de devreme, copacii zilei n-au nici o legătură cu copacii nopții, misterioși, denși, vorbind, vorbind, încărcându-se de păsări. Ferestre luminate și eu imaginându-mi viețile din spatele perdelelor, uneori, într-un interval, un ceas, un tablou, o lustră care mă sperie, siluete. Gesturi feminine întotdeauna frumoase, delicatețea cu care ating femeile obiectele, armonia degetelor: suntem greoi și lipsiți de grație, noi bărbații, pe lângă ele. Greoi, bruți, împiedicați: nu avem nimic de pasăre sau de nor, carnea noastră e densă și găngavă. Simt o pace de eternitate când văd o femeie într-o casă, felul cum trupul ei populează spațiul, modul cum înveșmântează, cu ea însăși, odăile, cu un simplu pas, o simplă privire. Și pe urmă un soi de inocență primordială, de finețe locuibilă: trebuie să mă fi simțit foarte fericit în pântecul mamei, înăuntrul vocii ei, al sângelui ei. Împlinește nouăzeci de ani acum și parcă are tot optsprezece. Reia povestea familiei cum au fost obligați să mă tragă afară cu forcepsul, nu voiam să ies: ce bine mă înțelege. Iar copacii nopții murmură la nesfârșit, clădirile mult mai înalte, sunetele de o limpezime de cristal. Un bătrânel urcând strada cu o pungă de plastic, oribila singurătate a ochilor săi, hainele neîngrijite. Singurătatea are un miros al ei care se simte de departe. Trăiește în vârful picioarelor, parcă cerându-și iertare. Bătrânelul își petrece timpul bând bere în micuța cafenea și nivelul spumei se observă după culoarea pleoapelor. Domnul João locuiește cu un animal oarecare, într-o gaură oarecare, nu se lamentează, nu se plânge: dăinuie. Într-o bună zi vine moartea

- Răbdare domnule João și-l pune într-o ladă, săracul. Rămâne punga de plastic pe trotuar: nu rămâne nimic, în timp ce gesturile femeilor colorează tăcerea. Îi zâmbesc întotdeauna

- Bună seara domnule João și spuma pleoapelor mă caută, mă descoperă, așază anevoie silabele una după alta
- Bună seara domnule doctor și pleacă gârbovit târșâindu-și pantofii, îmbrăcat în bluzonul său murdar. A fost ajutor de pițar: ce este acum? Cum doarm și cum se trezește? Nouăzeci de ani mama mea, ce cifră imposibilă. De ce ai acceptat să treacă timpul, spune-mi? Micuță, fragilă, neajutorată. Aproape oarbă. Zâmbetul s-a schimbat, s-a transformat într-o climă resemnată, cu o ploică perpetuă. Traducătoarea

Correspondență din Stockholm

Vagabondul ceresc

sale, a transformat personajul său, la început un pungaș, o canalie, un escroc care fura femeile altora, bătându-și joc de toți – într-un personaj nou – un Charlie melancolic și romantic, un vagabond ceresc. Mitocaniile au fost înlocuite cu sentimente creând o simpatie nemuritoare publicului.

Limbajul corpului a devenit coregrafie – un dans petrecut chiar în ringul de box, exteriorizând sentimente tandre, umane –, totodată dând ocazia apariției de noi trăsături suprarealiste – viața devine vis plin de coșmare sfârșind cu o dureroasă trezire.

Succesul îl face pe Chaplin să-și dezvolte o conștiință politică, să se angajeze împotriva războiului, filmele sale devenind critice la adresa societății timpului său (*Luminile orașului*, *Timpuri moderne*, *Dictatorul*).

Chaplin a amânat cât a putut de mult despărțirea de lumea filmului mut. În *Luminile orașului* (1931) se trăiește mai departe în lumea mută, dar la sfârșitul filmului *Timpuri moderne* (1936) îl vedem chiar pe Charlie pregătit să-și facă auzită vocea, cântând un poem al cărui text l-a uitat. Publicul îl aude fără să-i înțeleagă cuvintele.

În *Dictatorul* așteptăm până la sfârșit, când Charlie a ales momentul despre lucruri grave ceea ce spune despre pace și speranță pentru umanitate.

Cu ocazia retrospectivei s-au pus în lumină puternică două cărți: *Tinerețea mea* scrisă de Chaplin însuși și eseul poetului Lars Forssell despre Charlin văzut ca „un mare

m e r i d i a n e

mea româncă.

- Sunt la Lisabona și de câte ori este la Lisabona mi-aduc aminte de București, de șoseaua spre Constanța, lângă Marea Neagră, de corbi. Râsul niciodată vesel al poetului Dinu Flămând, pe care l-am găzduit în casă la mine, pe când stăteam la Alcoitão. Suntem prieteni, ne-am cunoscut în Finlanda. Dumnezeu, atât de mare e lumea. Nesfârșite păduri de brazi, crengi argintate. Un scriitor către altul

- Nu bate la uși deschise eu care mi-am petrecut timpul bătând la uși deschise din timiditate, de rușine. Ușa deschisă și eu pe prag, cu nodurile degetelor, tac tac. Îmi place expresia nodurile degetelor, ele care nu au noduri. Îmi place expresia de-a valma, care nu știu de unde vine. Corbii de pe șoseaua spre Constanța urcau vertical din lanuri. Baietei în mizerie, țigani. Cicatricile dictaturii pretutindeni. Și începe să se întunece atât de devreme? Ce va fi făcând domnul João, după ce și-a vârat cheia în broască? Ce vom face noi dacă încalțez nu se va sfârși niciodată? Îmi convoc morții, viii, îmi încălzesc mâinile în dorul de tine, iar încălzitul mâinilor în dorul de tine trebuie să-mi fie de-ajuns ca să fiu fericit. Viețile din spatele perdelelor la fel cu a mea? Diferite? Cumpăr o lustră oribilă? N-o cumpăr? Plină de ciucuri de plastic, de sticlă? Care e numele meu adevărat dincolo de António pe care îl știu oamenii? Nu am nume: sunt mâinile a ceea ce am, asta pe care scriu. Vreau să trăiesc. N-am idee cum p a apărut totul pe pagină dar vreau să trăiesc. În mine sunt atâția oameni uneori. Copacii noaptea care nu se sfârșesc, nu se sfârșesc. Eu nu mor niciodată, nu-i așa? Nu mor niciodată. Promit. Nu va faceți griji pentru mine, doar am promis. În intervalul dintre perdele un ceas, un tablou, poza înrămată a unui pompier. Bunicul Mamei Clara a fost ofițer de marină. Slujnica nouă admirând fotografia

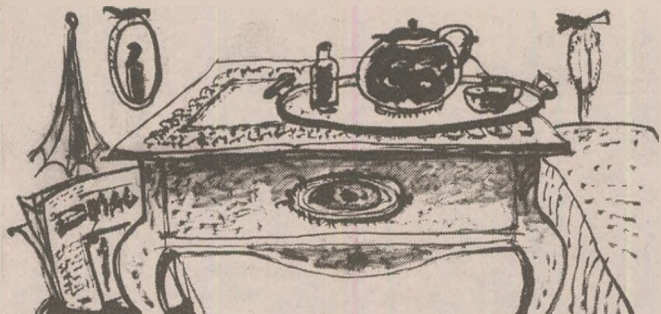
- Cine e?
Mama Clara
- Bunicul meu servitoarea, apreciativa
- Un bărbat elegant după care, cu respect
- Un frumos polițist și Mama Clara furioasă. Vor spune la fel despre mine? Un frumos polițist? Ți-ai amintit de mine în uniformă? Și eu am fost un frumos polițist. Delicatețea cu care femeile ating obiectele, armonia degetelor. Nu-s îndemânatic. Întind palma spre tine și nu-s îndemânatic: sunt doar un bărbat. Te deranjează să-mi dai un pic din berea dumitale, domnule João? Doar o înghițitură?
- Bună seara domnule doctor și fiecare din noi cu o pungă de plastic urcând strada. Până unde?

În românește de
Micaela GHÎTESCU

gentleman, poet, om singuratic sperând mereu aventuri romantice și iubire. “Am tradus poemul închinat lui Chaplin care deschide cartea lui Lars Forssell în care se vorbește și despre „chapliniadele” care aveau loc la Stockholm în tinerețea poetului, la cinematografele faimoase „Kosmorama” și „Pisica neagră”, exact ca și azi la Kulturhuset, de la ora prânzului până la miezul nopții.

Aici, unde nu știm ce să facem,/ cum o să fie vara următoare/ sau la noapte/ purtând mereu începând de la ora douăsprezece ziua/ la Londra, Kosmorama și Pisica neagră/ să te învidiem pentru lumea ta neagră ca pana de corb// și albă ca zăpada. Într-un sferț de oră de licăriri/ vedem Nedrețea rotind în jur cu o rangă/ amenințând cu o săltăreață sprâncenă// și cum Adevărul evită lovitura, alb la vedere,/ pentru că e imposibil să fie prizonier/ când el cu baston și gambetă// și ghetee prea mari dă șuturi/ tinând la distanță o trupă de atac numai cu o stînghie/ ca nimeni dintre noi.// Mici cum suntem, cu frica pictată în trăsături,/ iubindu-ne mult cu toată viața ta în care trebuie să rămâi./ Încă de la ora douăsprezece ziua// dansând în jurul puțului întinzându-ne/ să bem un caș de curaj zâmbitor,/ suflând spre noi un rotocol de țigară/ sau dăruind unei fete oarbe/ un trandafir furat atotputernic.

Gabriela MELINESCU

actualitatea

Constanta Buzea

POST-RESTANT

MUMELE meu este Elena-Roxana Apalaghie, sunt studentă în anul 4 la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine (engleză-arabă) a Universității creștine Dimitrie Cantemir, nu demult am descoperit această revistă literară și pentru că mă bucur mult că există și m-am gândit să vă trimit și eu câteva poezii proprii. Am publicat până acum pe internet, pe diferite site-uri de poezii, dar nu a fost și cea mai bună metodă, pentru că e greu să te autoevaluezi doar privind cifra vizitatorilor, ar mai trebui să primești și critici pentru a afla ce scrii de fapt. Am terminat liceul în orașul Roman, și acolo în perioada liceului publicam în revista noastră literară. Nu m-am gândit acum la un volum, e cale lungă până acolo, dar dacă starea mea de poezie e bine canalizată spre condei, aș putea să vă trimit periodic unele texte. Aș dori să îmi recomandați și un cenaclu literar, sau un club cărui să mă pot alătura și să intru în contact cu lumea poeziei. Elena Palaghiosis este pseudonimul meu, derivat din numele de familie, grecesc la origini...“ Stimată Elena Palaghiosis, suntem bucuroși să vă citim opțiunile și să-ți citim versurile. Chiar dacă ne-ați descoperit abia de curând, suntem convinși că revista noastră vă va fi de folos în creație și cultivare. Chiar dacă la ora de față începutul se face prin a ne trimite doar câteva poezii de dragoste cu mesajul lor fierbinte în plan personal, dar fără mari semne de originalitate, semne ce sunt singurele importante cu adevărat pentru arta literară în care veți crește cu siguranță în vremea care vine, avem răbdarea și credința că numele

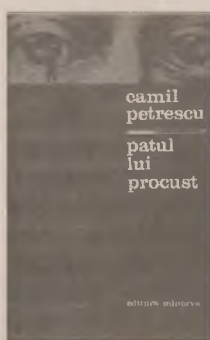
cu o frumoasă rezonanță grecească va deveni un nume de referință în poezia românească, de strădanie și de pregătire, de perseverență, va depinde acest lucru minunat. Sunt câteva versuri în care palpita înfrigurarea când privești soarele și devine posibil și firesc înotul prin stele curgătoare. Fruntea poetei va deveni de hârtie până la urmă și dansul cu muza va aduce mai aproape de o soartă fericită sufletul spre firea lui nemuritoare, și poezia schițată astăzi va căpăta valoarea unui tei sfânt ce-și scutură floarea. Ferit să fie versul de facil și de banal, printr-un efort personal negrăbit și neînșelat de orgolii. (Roxana Apalaghie, an 4, București?)

☒ Ați revenit cu versuri simple și foarte frumoase, și vom alege cu plăcere câteva. Din *Țara Sfântă*: „Râul îngust, adânc, celebrul Iordan, / adânc pentru cei ce plâng, / râul Iordan, / Tufişuri, stepă în jur, / deșertul înghite lumina, / trec cămile-n Assur, plânge colina, / alba Samarie, iar / lacul Kinereth străluce, / munții pleșuvi, nu prea mari, / evreul pe cruce, / La Ierihon, Nazaret, / totu-i uscat, în smochin / fructele stau, în buchet / țara Sfântă, lumini.” Și *Schit* este ca o lecție, de peisaj ales întru sensibilizarea celor ce au norocul să treacă și să înțeleagă misterul și sfințenia, petrecute demult, cândva, dar care parcă s-au întâmplat ieri, continuând să intre în rezonanță cu noile generații neatinsse de înstrăinarea de Dumnezeu. „În pustiu, cum beduinii / trec pe albele cămile, / pietrele din vechi ruine / le șoptesc la zeci de mile, / câmpurile verzi și pale / nu tresar, iar ziua, noaptea, / luna își urmează calea, chiparșii roagă-n șoapte / pe cei morți să se ridice, / le răspund din cort copiii, / nu cunosc ei jugul friicii, / morții nu vorbesc cu viii, / dar veghează, murmur blând / în clopotnițe de schit, / în acest străvechi pământ unde Domnul s-a oprit.” Transcriu acum poemul *Puk*: „Din grâu, din bobul său / născut, ca în poveste / păcătosul Puk, / eu v-am adus căpșuni / și mure și rășină, / adus-am din păduri / blândă lumină / amestecată cu întunecime, / eu sunt și nu sunt, / păr cărunt îl am de împrumut / din norii / ce-alunecă spre iarnă / cu cocorii, / din grâu, din iarbă / și din pomi / renasc, sunt mort demult / și totuși om.” Încă un poem, și încă unul, apoi restul îl voi pune în mapă, și pentru altă dată, când voi simți în lumea mea atacată de verdicte nevoia de împăcare și darul pe care mi-l / ni-l faceți cu simplitate, cu ardoare, cu conștiința izvorului nesecat al bunătății.

Iată *Parcul Cișmigiu*, ca un exercițiu, ca un antrenament pentru pacea atât de necesară și atât de greu de găsit în ziua de azi: „Deodată-n parc tot verdele frumos / porni ca o oștire, cal falos / era stejarul vechi de mii de ani, / simt că m-apropii de tărâmul danubian. / Mai cântă în dumbravă mierla rea, / îmi spune c-am mierlit-o fără ea, / lumini neclare bat înspre podeț; / un parc vestit pentru vestiți poeți.” În fine, pusă la capătul drumului, această *Prefață*: „Cineva îmi fură textul, / cineva îmi scoate dinții, / cineva distruge restul / ce mi l-au lăsat părinții. / Eu mă lupt cu vechi fantome, / lupii ne donează sânge, / Urile-s autonome, / Ochiul dragostei ne plânge. / Dar pe toți ne-aduce-n față / Dumnezeu, ne da verdicte, / viața mea e doar prefață / pentru prețioase scripte.” (*Ion Sântion*, București) ☒ Și totuși, după toate câte le-ndură omul necăjit pe pământ, se roagă lui Dumnezeu, către sfârșit, să-l mai țină viu și sănătos, iar sufletului, singurul de-a pururi viu, fără popas, să mai aștepte, dacă se poate, să i se mai îngăduie un răgaz „La marginea chircita a vremii.” Pacea și lumina de dincolo să mai aștepte, păcatele sunt dulci și pământul promițator. Ce spuneți dvs. frumos, inspirat pe neașteptate uimindu-l pe cititor? Ca „uneori, în țara corpului meu se face ceață și frica bate frenetică la ușă, aidoma unei surori întoarse acasă din rătăcirii adolescente... Atunci... Ei bine, atunci și acum, leacul cel mai bun, este o saună prietenoasă de lumină, un blues nemuritor ca un zâmbet de mamă, și un ciorchine gustos și foarte copt de speranță!” În marea așteptare este destulă vreme pentru uitare, dar și pentru reamintire a gesturilor esențiale și pentru datorica ce o avem față de Creator, aceea de a ne ruga pentru viață, pentru suflet și trup. „Te rog, Arhitect al cercurilor, ajută-Mă să mă ajut cu Tine, în gând și în pas. Se-apropie agil tainicul răgaz, și, Doamne, recunosc smerit, la Tine, cu inima și fapta puțin m-am ostenit!” în poemul intitulat misterios *Adolescentul cu părul alb*, autorul vrea să știe ce ar fi de ales din cele câteva lucruri ce-i stau la îndemână, între dragoste, somnul, în care e liber să viseze, și iluzile „de beton”, care-or fi acelea, autorul nu catadicsește să ne spună. Luând în ordine inversă textele, am ajuns la cel dintâi, intitulat *Meniul de palavre*, care putea să lipsească din context, fiind puțin rautăcios, și inutil, sau așa mi se pare mie, doar mie. (*Nicolae Jimbolianu*, București) ■

Prin anticariate

Musca din farfurie

nimic nu e nou, și că de măcar vreo șaptezeci de ani (dacă nu de două mii...) ni se pare că se sfârșește lumea și că nu mai sînt moravuri, principii... – are toate șansele să nu se realizeze. Îndrăznesc să propun o alternativă, pentru cei insensibili la umbra unei femei în roș(cat) care trece printr-o discuție despre texte și pretexte de roman.

Am luat așadar, o ediție fără *praguri* (fără texte de întîmpinare, tabele bio-bibliografice etc.), a *Patul-ui lui Procust*, cea din '76, de la Minerva. Cu ambiția (nu mai puțin barbară, se-nțelege...) de-a recolora din ea pasajele care se sar, care n-au făcut istorie, precum cele despre *liminara sinceritate*, care nu se găsesc în memoria, încărcată cu fraze de care să vrei, și tot nu poți să scapi, a oricărui filolog. Să pescuiesc, cu alte cuvinte, muștele din farfuria scriitorului (există, deși ați paria că nu, un asemenea episod în roman).

Punînd totul cap la cap, ar fi de văzut ce iese. Romanul de idei, de concepție a prozei, nouă, de bună seamă, omoară, de obicei, în *Patul lui Procust*, romanul de privit pe fereastră, de detalii de casă și oraș, pe care nimeni nu le mai bagă de seamă. În toate privințele, și nu doar pentru că discuțiile care se citează în orice comentariu despre sinceritatea jurnalieră a unui nespecialist au loc în zăpușeala unei terase din capitală, iar prima scenă a țării (sic!) e Roma spre care duc toate drumurile, *Patul lui Procust* e un roman bucureștean. Imaginea construcțiilor neferite, care prăfuiesc jumătate de stradă, și încurcă cealaltă jumătate, iscînd sudalme de la pieton la automobilist, nemaivorbind de co-locatar, n-are cum să nu ne fie familiară. ?iganca vînzînd porumb fiert, „neîndoios” (bucureșteanul nostru știe!), în cazanul de rufe. Strazile frumoase din spatele Bulevardului (în curînd se va întreba, din păcate, care Bulevard...), toropite la mijlocul zilei, cu neorînduirea lor boemă. Casele unde se stă la comun, păstrîndu-se, totuși, o discreție, o bună-creștere mahalagească, venind direct din *Ultima emisiune* a

lui Caragiale. Scrisorile altuia citite fără pic de parapon, logodnicul care acceptă o onoare precară, cu o știință a demontării situațiilor delicate cu eschive de „șmecheri”.

Camil (familiaritate miticească, deh...) nu intră, orice s-ar spune, între cei suspecți c-au pus o trăsătură la tipul șmecherului de București (pe care am ajuns, deja, în forma lui bună, să-l regretăm). Orice sînt personajele lui, inadaptați, neconsolați cu veleități suicidare, oameni de onoare și de secret într-o lume a făcăturilor și-a indiscrețiilor, dar nu șmecheri. Totuși, șmecherul de viță, care joacă feste (v. Mitică) cu-aceeași sublimă gratuitate cu care poetul scrie versuri, păcălindu-i pe ceilalți cu tot atîta ferfoare cu cîta viața îl păcălește pe el, trăiește, întrucîtva, în sufletele acestor condamnați la îndoială, rătăcind în dîra unui geam luminat nu altfel decît o făcea, în esență, Rică.

Poveștile unor case, ale unor camere, chiar, în care fotografiile înramate vād multe, dau în vileag vieți care s-au întîlnit accidental. Formula care, într-un fel, a făcut cariera literară, are o coloratură a locului unde se petrece acțiunea. Sfredelirea de domiciliu este, deodată cu benignitatea bîrfei care circulă din casă în casă, un obicei de capitală. Poate acela care, supraviețuindu-i și recompunîndu-l pe Ladima, l-a făcut să ceară, într-un articol de gazetă, mutarea administrației în Ardeal.

Cum capitala n-ar fi nimic fără picanterie, *Patul lui Procust* poate fi citit și ca o combinație de condimente, în care cine vrea poate căuta fire – unele sînt la vedere, altele ba –, iar alții pot trage paralele. Proc(r)ust păzea, vorba vine (mulți cerberi de ieri și de azi camuflează chinuirea în asigurare a securității...), intrarea într-un oraș al misterelor. Tot așa, misterele din *Patul lui Procust* se chinuie și mor neafiate, la poarta unui oraș, la ușa unei femei.

Vremuri

Cui folosește e-o întrebare care se pune des despre literatură și aproape niciodată despre război, deși simțul comun ar îndruma-o invers. Face parte, pe semne, din nepotrivirea închisă în pereche. Literatura despre război e, fără tăgadă, totdeauna mult mai puțin decât războiul. Ceea ce nu-nseamnă că scriitorii nu i-au încercat toate gamele.

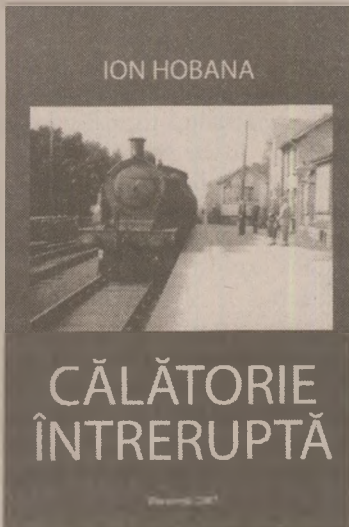
O face, în recenta *Călătorie întreruptă*, apărută la Editura pentru Știință SIT, și Ion Hobana. De la SF, cinstit o viață, trece la memorialistică subtilă, amestecându-și, printre rînduri, propria călătorie nu în viitor, ca de atâtea ori, ci în trecut. Romanul pe care-l citești, în proza lui, alunecând spre (auto)biografie, dă tonul muzicii. Război pe o tablă de șah, când se fac și se desfac amoruri ca-n filmele Reich-ului, între foști adolescenți din care se-aleg capii Legiunii.

Tînărul Gelu Petreanu, călător în trenul de Sibiu, înfîlnește un invalid de război care se pierde pe un peron, iar părintele-automor, care i-a dat și nume, hotărăște să nu mai facă nimic cu el. În schimb războiul, cuvîntul pe care-l pronunță cu ecou, întoarce timpul, pentru multe pagini, în pîlnia anilor '40, în Brașovul unde Petreanu face popas. Justificarea, în cheie minoră, e că „parfumul teilor de pe bulevard” îl atrage ca o altă madlenă. Ce caută Gelu în Brașovul ale cărui străzi nu le mai știe? Un prieten vechi, înșurat cu o finețe locală, ținînd cutia viorii la vedere, care se părăginește la coada sarmăluțelor, de care-l leagă însuflețirea unui joc de șah primit ca mulțumire de război, vreo două iubite, și amintiri duim. Amintiri rele, de boală și de umblat din casă-n casă, după găzduire, ca refugiați. Protipendada lovită de război își arată, față de alți înșelați ai soartei, delicateți incredibilă altădată. Casa unui avocat de odinioară, puțin închis, devine reședința Petrenilor. În jurul acestei lumi ferite se-nvîrtesc prezențe feminine coplesitoare. Lelia, fata lui Codrescu, prieten cu Petreanu-bătrînul din anii școlii, e prima muză. Vîrsta celui de-al doilea Petreanu, principalul obstacol. Diana, apoi, o vedetă a ștrandului, justificîndu-și strengărește micile flirturi la întîmplare. Nici ea, o *tovarășă*, peste ani, în spatele unui ghișeu, nu-i va rămîne alături lui Gelu. Cam tînăr pentru vîrsta regretelor (25 de ani pe care nu-i arată), el trăiește, totuși, schimbările sufletești ale oricui descoperă că *acasă* nu-i decît o haltă. Locurile, pe care nu le mai cunoaște, prind miros de amintiri și trăiesc din viața care le-a umplut cîndva.

O inconștiență simpatică e scrisă-n zodia sub care trăiesc, în anii '40, tinerii ierțați de iluzii, „integrați în muncă” doar un deceniu mai tîrziu. În lumea în care un copilandru își dorește, mai mult ca orice, un cal, iar un soldat acrit de prohibiții i-l împrumută pe-un pachet de *Plugare* (oamenii simpli, neînvățați la trabucuri ofițerești, au tabieturile lor), nimic nu poate să fie prea grav.

Proza lui Ion Hobana are culoarea odihnitoare a tuturor romanelor care explică ratarea prin *small talk*. Făcute din aceeași făină, divertismentul și ruina merg mîna-n mîna, într-o vreme în care, cu toate și precipitate a evenimentelor, încă se șade și se povestește. Cînd și pierd și pierd școala, a prozelor scurte, abătute de vreun destin cu care n-au ce face, în afară de să-l justifice, prin bucați din viața omului care-l poartă, e greu să spui pe deasupra. Personajele lui, într-o lumină îngăduitoare, care n-ascunde resemnare, ci filosofie, sînt oameni pe-alături cu drumul. „Pierdeți trenul, tovarășe!” i se poate striga fiecăruia în parte. Trenul e calea spre responsabilități *old age*. Saltul din tren – investiția în pierdere într-un bazar al adolescenței. Singura care simte, dincolo de toate rețetele, și de intertextualismul prin placare, diferența de vreme. Meteosensibilitatea ei face cu puțință, în chestiuni de război, onorabilitatea literaturii.

Simona VASILACHE

Nu pentru geniul meu

UNOSC destui occidentali mult mai înlesniți decât noi care drămuiesc apa caldă la baie pentru că e rațional să faci economii acolo unde poți. Așa e, rațional, dar e și unul dintre puținele motive care îndeamnă să mă prefer răsăritean. La noi, ca să faci la fel, trebuie să fii nu rațional, ci zgârcit.

Un comentator intelectualizat explică de ce era normal ca italienii să-i bată la fotbal pe francezi. Dacă italianul și nu francezul ar fi nimerit bara la loviturile de departajare, comentatorul ar fi demonstrat la fel de subtil de ce era normal să se întample pe dos. Morala: viața e plină de neprevăzut, iar a elabora teorii integratoare e gratuit. Această gratuitate stă la originea Culturii. Ea ne permite să respirăm, dându-ne sentimentul că, extrași din haos, putem pune ordine în ceea ce trăim. Aceeași ordine încearcă s-o pună cultura și în creație, compusă la rîndul ei din produse la fel de imposibil de prevăzut. Rostul ei, al culturii, este de a o introduce pe fiecare în căsuța ei. Este mișcarea de du-te-vino caracteristică speciei om.

Zeci de ani m-am trezit, și sculat, la ora cinci. Acum, mă trezesc la șase fără un sfert, îmi spun e cam devreme și mai dorm puțin.

În timp ce încerc să adorm, îmi vin două idei. Pe una am uitat-o. Cincizeci la sută este un scor destul de bun.

Una din metodele (naive) de a te lăsa de fumat: reduci zilnic numărul de țigări. Reduc și eu numărul de pagini conșpectate în vederea unui referat. Dar termenul, nemișcată limbă, așteaptă la capăt, posomorât.

Mă întreb dacă chiar n-a venit vremea să nu mai răspund la scrisori.

Peste tot, în casă, mă pîndesc reviste serioase, cărți serioase. După o perioadă variabilă de conștiință încărcată, revistele serioase le depun la coș, cărțile serioase le duc în pod.

Datoria mea ar fi, pare-se, să descopăr ființa mea adevărată, ființa adevărată a celuiilalt și, printr-asta, să descopăr *Tu*-ul întemeietor. Îmi amintesc irezistibilă „teorie din februarie”, din 1956, cred, când, lipsit de pe atunce de metafizică, vorbeam de *Sens*, nu de *Tu* întemeietor. Tare mă rușinează perioadele mele de entuziasm. Cu cât mai autentic mă simt așa, privat de orice adevăr!

Aflu în rafală: în cartea despre Valéry, am uitat să menționez că unele fragmente au apărut în **România literară**; n-am indicat ediția din care am citat; lipsește capitolul 13 (nu pot să verific dacă a existat vreodată, fiindcă dactilograma am aruncat-o la pubelă); cineva pe care l-am rugat să caute în „Viața Românească” de la începutul anilor '90 un articol al meu despre *Bietele corpuri* îmi răspunde că nu există așa ceva; o doamnă m-a așteptat degeaba, pentru o semnătură, într-o stație de troleibuz; o alta mă roagă să-i înapoiez un dosar, pe care l-am rătăcit. Cam mult pentru un singur om! Un om și jumătate, cum ar veni.

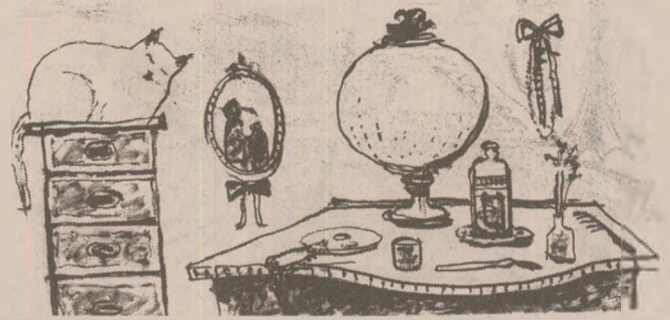
Ce bun pretext e febra și chiar oboseala subsecventă ei! În lipsa lor, reintegrez condiția de elev cu tema nefăcută. Cu deosebirea că n-am de la cine s-o copiezi. Va trebui să spun, ca pe vremuri, am uitat-o acasă, domnule învățător...

Ființa mea internă! Adevărata mea ființă! Pe unde se va fi ascunzând?

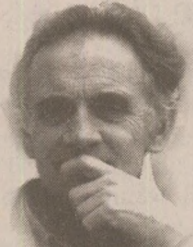
În legătură cu treburile publice românești, ajunge să fii pesimist ca să ai dreptate. Cine a mai spus-o? Cred că tot eu.

Umbli *tărăulă*, îmi spunea mama. Adică, fără rost. Aici, la București, nu pot să umblu *tărăulă*, din cauza grămizilor de gunoi. Stau *tărăulă* pe canapea.

Mircea Eliade, în *Manualul portughez*: „...de trei

a c t u a l i t a t e a

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

ani, n-am produs efectiv mai nimic: *Secretul dr. Honigsberger*, *Mitul reintegrării*, *Ifigenia* – câteva studii și începutul din *Viața nouă*.“ Așa e, cam puțin!

„Eu nu scriu aproape niciodată în momentele mele adevărate.” Numai la scris nu te gîndești în momentele adevărate. Îți ferești pantalonii de căinele de pe Corbeni, te silești să-ți domini contemporanii, faci amor. Și suferi, mai ales.

„Știu întotdeauna mai mult și mai multe decât se vede în cărțile mele.” De-aș ști eu măcar atât! Atât cât se vede în cărțile mele, vreau să zic.

Promit unui redactor – bătui-m-ar! – o pagină „personală”. Nu iese. Mă imit. Mă imit, nu mă repet. De repetat mă repet numai fiindcă uit.

În fața mea, un domn bătrîn înaintea greu. Din dreapta, vine o doamnă aplecată din șale, proptită în baston. Contemporanii mei. Adevărații mei contemporani.

O consolare, totuși. Omul simte că îmbătrânește de pe la 25 de ani. Ceea ce, văzându-l, orice licean ar confirma.

Omul spune adevăruri pe care nici el nu le crede.

Wittgenstein se întreabă dacă suntem siguri că gîndirea pornește din cap. De obicei, da. Când îl avem. Alteori, din sex. Anais Nin.

Întrebat despre opera lui Nae Ionescu, Eliade se referă la cele două volume de curs. Cu cât ar fi fost mai tare Nae Ionescu în posteritate dacă ar fi rămas, cum spune Mihai Șora, un „dezvățător”? Studentii i-au făcut-o, publicându-l, din naiv entuziasm.

Prin 1950, ca să ne mai umplem timpul nostru de chiulangii, ne duceam la cinematograful *Timpuri noi*. Se dădeau exclusiv documentare sovietice. Treceam de la centrala Dniepropetrovsk la bostanii din Georgia și de acolo la un derby între echipile *Zenit* și *Torpedo*. Nu eram deloc îndoctrinat, totuși lumea aceea fardată mi-a lăsat nostalgie.

Aflu de la Eliade: dacă nu crezi în viața de apoi, nu vei avea viață de apoi. Mi-o fac singur, cum ar veni.

T și-a trăit viața matură la limita puterii, iar acum trăiește peste puteri. Eu, trăiesc ca mai an: stupid!

Gheorghe Crăciun: „Atroce fascinație a imobilității. Când stau întins pe pat, mă simt brusc mai în siguranță și mai puternic: satisfac și dorința de odihnă a trupului și nu uit nici lumea, care ajunge la mine singură și în forma ei concentrată care e cartea.” La cuvîntul „atroce” renunț. Nu mă simt mai în siguranță și mai puternic, mă simt mai comod. Satisfac dorința de odihnă a trupului. În rest, mai vedem noi...

„Atenuându-și funcțiile vitale, îmbătrînind, trupul devine spirit”, ceea ce Crăciun consideră grotesc. Din fericire, trupul meu nu devine spirit. Rămâne cum a fost.

Cînd se întoarce acasă de pe stradă, prozatorul ar trebui să se întrebe ce a observat. Eu mă întorc de la poșta, pâine, lapte (de unu virgulă opt). Ce am observat? Am observat cum un om păzea materialele pregătite pentru asfaltarea unei străzi. Era trîntit pe un șir de saci cu ciment și își sprijinea falca într-un cot. Cum comentez? Probabil are dreptate cine scria, de curînd: nu încerca să faci din român ce nu poate fi. În atenția Uniunii Europene!, aș zice, dacă n-aș fi patriot.

Mircea Eliade: „Oare nu mă trădez pe mine, nu-mi trădez geniul meu, neamul meu, lăsându-mă absorbit exclusiv de boala Ninei, nemandormind noaptea, nemaifăcînd nimic toată ziua, nici măcar transcriind și perfecționînd operele mele neterminate?” Vai de capul lui! De un asemenea egocentrism aș fi poate în stare și eu, dar din nesimțire, nu pentru geniul meu, nu pentru neamul meu. ■

actualitatea

Cine plătește

În ediția online de luni, 7 aprilie, a *României libere* (am încercat să consult edițiile, vorba vine, online ale revistelor de cultură, iar rezultatul, nu mai trebuie s-o spun, a fost o călătorie în timp, la *deja lu*), un titlu de articol după toate regulile trezirii interesului: *Cine a plătit la premiile „Observare culturală”*. Sau, cu alte cuvinte, ce știe Alexandru Matei și nu știu cititorii. Că, admonestat de Neculai Constantin Munteanu, în scrisoarea de răspuns la acordarea premiului special, pentru neputință în lupta cu „structurile”, fostul președinte Constantinescu a ieșit din sală. Că Sorin Antohi nu a figurat pe lista scurtă a nominalizărilor, din motive care par să țină de împlinirea că „și-a băgat coada Securitatea, de două ori”. Că, la premiile literare, unii au primit, iar alții au și plătit (au încasat-o, care va să zică!). Nimic nou, dar cum rămâne cu promisiunile din titlu, și din prima frază a articolului (aceea cu bagatul cozii...)? Ori ceva lipsește, din textul articolului, sau din felul cum este strunită argumentația, ori ceva, *mea culpa*, îmi scapă. Cine plătește, pînă la urmă? Sorin Antohi? Emil Constantinescu, a cărui persoană ocupă, oricum, trei sferturi dintr-un articol de cultură? *Observator*-ul? Cititorii? Turcu'?

Un vers de Hölderlin – corp delict

Cine a avut curiozitatea sau capriciul să deschidă televizorul, luni, 7 aprilie dimineața, pe *TVR Cultural*, a primit un dar neașteptat: l-a putut revede pe regretatul Alexandru Paleologu povestindu-i Luciei Hossu-Longin împrejurările în care a fost arestat. Securității care au descins în locuința lui într-o noapte din martie 1958 (ceea ce înseamnă acum 50 de ani: trist jubileu!) au confiscat, drept corpuri delict, o carte de Garabet Ibrăileanu (tocmai fusese condamnat la închisoare un legionar cu numele Ibrăileanu), un rucsac (cu care voiau să demonstreze că arestatul intenționează să-i viziteze pe luptătorii anticomuniști din munți), o medalie Legiunea de Onoare (primită cândva de un strămoș al lui Alexandru Paleologu și considerată de securiști o distincție imperialistă) și o traducere din Hölderlin (care, cuprinzând într-un vers o evocare a munților, constituia de asemenea, din punctul de vedere al poliției politice, o dovadă a legăturii arestatului cu luptătorii anticomuniști). Figura luminoasă a omului de cultură care își aducea aminte modul barbar în care a fost tratat făcea un contrast puternic cu întunericul din mintea securiștilor de acum cincizeci de ani.

Este foarte binevenită și merită salutată inițiativa *TVR Cultural* de a redifuză episoade din serialul Luciei Hossu-Longin.

Palatul Pionierilor

Bun și instructiv, cum se spunea pe vremuri, este nr. 216 din *DILEMA VECHĂ* care titrează cu litere de-o șchioapă pe prima pagină: *Și noi am fost pionieri*.

A fost chiar și Andrei Pleșu, care își încheie articolul intitulat *Palatul Pionierilor. Inventar* în felul următor: „Nu simțeam că suntem manipulați politic, nici măcar când recitam tâmpenii. Totul era o anexă la metabolismul policrom al pubertății. Pe de altă parte, ni se părea absolut normal ca, întorși la casele noastre, să-i auzim pe părinții, pe unchi și mătușile noastre înjurând regimul și comentând emisiunile unor posturi de radio străine. Astfel ne-am

ochiul magic

Și noi am fost pionieri

petrecut copilăria și adolescența, pendulând somnambulic între Palatul Pionierilor și «Europa liberă».

Mai toți aveam câte o rudă în pușcărie.”

Nu prea există puritate ideologică și morală în aceste propoziții, dar cât adevăr uman!

Noi succese ale prostiei

Trec săptămâni, trec luni, și tot nu apare o dezmințire în legătură cu inițiativa Ministerului Educației și Cercetării de a scoate din programele școlare teoria darwinistă despre originea omului (înlocuită cu povestea biblică despre Adam și Eva). Rezultă de aici că schimbarea – incredibilă – chiar a fost făcută, împingând România, în acest plan, în Evul Mediu. Confuzia între știință și mitologie dovedește – Cronicarul își cere scuze pentru cuvântul brutal pe care trebuie să-l folosească – o mare prostie. Știința explică lumea, mitologia nu o explică, o mitologizează. A crede că mitologia poate ține loc de știință este o gravă eroare, specifică celor cu o gândire primitivă, lipsiți de o minimă pregătire intelectuală. Un elicopter s-a prăbușit cândva în jungla africană, iar un trib care trăia acolo izolat de lume și-a făcut zeitate din aparatul de zbor venit din cer cu un mesaj despre iminentul sfârșit al lumii. Înseamnă aceasta că în manualele școlare elicopterul ar trebui prezentat elevilor ca o zeitate?

Doamna Steluța

Se înțelege, asta pentru cei apropiați. Altfel, Doamna Stela. Simplu și sobru. Nu ne tragem chiar așa de șireturi. Dînsa locuiește într-un bloc de pe Magheru, cu ferestrele

la stradă. Ca toți cei astfel poziționați, și doamna Stela a fost informată că pe perioada desfășurării NATO la București există niște restricții, niște obligatorii măsuri de securitate. Care trebuie respectate. Mă rog, de unii... Doamna Steluța nu face parte din această categorie. Da' ce, e moartă? Păi, de cînd se știe, trage cu ochiul și are habar cu precizie despre tot ce mișcă în zonă. Tot de cînd se știe în casa asta, dînsa aerisește dimineața. Nică nu concepe altcumva! Îi mărturisește reporteriței care, văzînd-o din stradă cum se furișează după jaluzelele aproape trase, nu pînă jos, ca să nu piardă, Doamne ferește, ceva din trecerea coloanelor oficiale, s-a hotărît să urce și să o cunoască pe curioasa, implicata și disciplinată noastră compatrioată. Doamna Steluța tocmai se aranjase pentru un asemenea eveniment. Se gătise cu un tricou frumos peste capotul tradițional și își trăsese un taburet în fața televizorului. Fotografiile în rame ovale, rotunde, cu capul înclinat spre stînga sau spre dreapta, cu Doamna Stela cu bucle în sepie, zîmbind visător erau trecute în revistă cu grijă de cameran. Tîna încerca să-i reproșeze timid că nu e bine să nu se supună unor reguli, că e periculos, că lunetiștii au o misiune clară. Trag. La orice li se pare suspect. Dar ce ar putea să aibă ei cu Domna Steluța? Dînsa se apleacă frumos și se uită pe gaura pe care, vorba aceea, special a lăsat-o. Și ce dacă se filfiie perdeaua și mișcările ei par ciudate văzute din stradă? Că aștia ce știu ei? Uite așa vin, pleacă, vin pleacă. Aoleu, cred că asta a fost Băsescu. Ați văzut ce ambulanță are? Reporteră părea ușor descumpănită. Adică Salvare. Eh, ce de bani au toți. Ia uite, îi vezi pe ăia trei? De ieri dimineața stau acolo. Trage-te și matale acuma, nu vezi că se uită la mine? În tot acest timp, Doamna Stela trîncănea trăgînd cu ochiul și cu timpanul ba la Bulevard, ba la ecranul televizorului ce mergea în voie. Jos, mașinile delegațiilor treceau rar, dar cu vîlvă. Gazda noastră se impresiona. Avionul Președintelui Bush a aterizat de ceva vreme și toată lumea așteaptă ca, din clipă în clipă, unul din șefii planetei să coboare. Doamna Steluța cu ochii acolo. Păi, le pasă la careva de noi? Ce cîștigăm noi din asta? Nu că zic, dar vreau să spun. Aștia sînt plin de bani, domnișoară. Lux, nu glumă. Asta e. Bush salută plin de căldură: „Bună ziua București! Bună ziua români!” „Bună ziua”, răspunde și Doamna Stela de pe taburet, *en passant*, căci e ocupată cu conversația. Dau și ei ceva acolo, la pensia noastră? Nu dau. Uite așa: vin, pleacă, vin, pleacă. Pisica grațioasă a Doamnei Stela stă cocoțată pe bufetul din sufragerie. Și se spală tacticos, pe fiecare lăbuță, pe coadă, pe burtă și iar pe lăbuță, pe botic. Puțin îi pasă ei de NATO.

În comuna Otopeni, însă, nu-i chiar așa. Traseul de protocol este respectat. În fața unui gard prăvălit, agitație mare. Doi bătrîni se căznesc să-l dea cu var. Mai, mai să cadă și ei peste el, dar românul nostru nu se lasă cu una, cu două, că el e gospod. „Ce faceți aici”, sînt întrebați oamenii din nou. „Vopsim, ce să facem? Pentru samiții aștia care vin. Trebuia să o facem de Paști, da' acu', deh, dacă se hotărîră să vie și la noi samiții, vopsim, ce să facem.” Fiecare cu regretele lui. Am și eu unul. M-am întrebat de ce s-au zgîrcit jurnaliștii să transmită, să scrie, să vorbească despre seara petrecută de marii oameni politici la Ateneul Român. Patruzeci de minute. A fost un accent bine plasat în program. Fantastic! Acolo, Bush, Putin, Băsescu, Merkel au ascultat muzică de calitate, în interpretări românești importante. Splendida arhitectură vorbește mult despre tradiția noastră, despre cultură, despre faptul că nu ne-am născut ieri.

Deși, așa s-ar părea. Uneori...

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Talon de abonare începînd cu

- abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon

Abonamente 2008

România literară

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor
Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau
300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră
completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente
direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația **România
literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

